

Uludağ University International Journal of Social Inquiry

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Cilt / Volume: 9

Sayı / Issue: 2

Aralık / December 2016

UÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Özetlenme, Harmanlanma
ve İndekslenme Bilgileri:

*International Journal of Social Inquiry is Abstracted,
Harvested and Indexed in:*

DergiPark
AKADEMİK

Uludağ Üniversitesi yayını olan International Journal of Social Inquiry / Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi yılda iki kez yayımlanan ve ilk sayısından itibaren EBSCO tarafından taranan uluslararası hakemli bir dergidir.

The International Journal of Social Inquiry, a publication of Uludag University, is an internationally recognized journal published twice a year and scanned by EBSCO from its first issue.

Makalelerdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler eser sahiplerine aittir.
Uludağ Üniversitesi sorumlu tutulamaz.

International Journal of Social Inquiry is an international peer-reviewed journal and published biannually. The opinions, thoughts, postulations or proposals within the articles are but reflections of the authors and do not, in any way, represent those of the Uludag University

İletişim / Correspondence

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Görükle Kampüsü 16059

Nilüfer / Bursa / TÜRKİYE

Tel: +90 224 2942420 **Fax:** 0224 2942434

Web: <http://www.uludag.edu.tr/sbedergi>

E-posta: sbedergi@uludag.edu.tr

Dizgi-Baskı/ Printed by

Uludağ Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü

Bursa-2017

Telefon: (224) 294 05 30 - 294 05 32

Belgegeçer: (224) 294 05 31

E-posta: basimevi@uludag.edu.tr

© Uludağ Üniversitesi Yayınları © *Uludag University Press*

Her hakkı saklıdır. *All rights reserved*

ULUSLARARASI HAKEMLİ DERGİ

ULUDAG UNIVERSITY INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL INQUIRY

CİLT VOLUME: 9 • Sayı ISSUE: 2 • Aralık December 2016

ISSN: 1307 - 8364

e-ISSN: 1307 - 9999

Dergimizin bu sayısı Şubat 2017'de basılmıştır.

Uludağ Üniversitesi Adına Sahibi
Owner on behalf of Uludağ University
Prof. Dr. Yusuf ULCAY

İmtiyaz Sahibi/ Owner
Prof. Dr. Filiz GİRAY

Editör / Editor
Prof. Dr. Kamuran REÇBER

Editör Yardımcıları / Assistant Editors
Prof. Dr. Barış ÖZDAL
Doç. Dr. Derya ŞAHİN

Yayın Kurulu / Editorial Board
Prof. Dr. Serpil AYTAÇ
Doç. Dr. Özlem ERCAN
Doç. Dr. Çağatan TAŞKIN

Yayın Koordinatörü / Publication Coordinators
Araş. Gör. Nur Deniz ÜNSAL
Araş. Gör. Samet YILMAZ
Araş. Gör. Serap ALA
Cüneyt AKAL

Kapak Tasarım / Book Cover Design
Prof. Dr. Ahmet Şinasi İŞLER

DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD*

- Prof. Dr. Oktay AHMED:** SS. Cyril& Methodius University in Skopje/MK
Doç. Dr. Mehmet Emin ALTUNDEMİR: Sakarya Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Veysel BOZKURT: İstanbul Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Mehmet GENÇ: Işık Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN: Ege Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Carole HILLANBRAND: University of Edinburg/UK
Prof. Dr. Çiğdem İYÇİL: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Eric M. JAMELSKE: University of Wisconsin-Eau Claire/USA
Prof. Dr. Şenol KANTARCI: Akdeniz Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Faruk KARACA: Atatürk Üniversitesi/TR
Doç. Dr. R. Kutay KARACA: İstanbul Gelişim Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Ulvi KESER: Girne Amerikan Üniversitesi/KKTC
Prof. Dr. Klara KUZMOVA: Trnava University/SK
Prof. Dr. Yahya MICHOT: Hartford Seminary/USA
Prof. Dr. İrina NEVSKAYA: Goethe Universität/DE
Prof. Dr. Jean A. PRATT: University of Wisconsin-Eau Claire/USA
Prof. Dr. Fırat PURTAŞ: Gazi Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Intisar A. RABB: Harvard University/USA
Doç. Dr. Sevinç RUINTAN: Bakü Devlet Üniversitesi/AZ
Prof. Dr. Martina SEIFERT: Hamburg University/DE
Prof. Dr. Nazan SUSAM: İstanbul Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Meirambek TASTANOV: The State Kostanoy University/KZ
Prof. Dr. Timothy S. VAUGHAN: University of Wisconsin Eau Claire/USA
Prof. Dr. John WALBRIDGE: Indiana University/USA
Prof. Dr. Asım YAPICI: Çukurova Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ: Hacettepe Üniversitesi/TR
Prof. Dr. İbrahim Mohamed ZEİN: International Islamic University/MY

*Soy isme göre alfabetik sırada/In alphabetical order by family name.

- Yrd. Doç. Dr. Öner AKGÜL: Ahi Evran Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Kadri ALBAYRAK: Çukurova Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Mehmet Emin ALTUNDEMİR: Sakarya Üniversitesi/TR
Yrd. Doç. Dr. H. Naci BAYRAÇ: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Yıldız Devenci BOZKUŞ: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Tolga DEMİRBAŞ: Uludağ Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Barış DOSTER: Marmara Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Serhat ERKMEN: Ahi Evran Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Emrah FERHATOĞLU: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Sevda GÜRSAKAL: Uludağ Üniversitesi/TR
Yrd. Doç. Dr. Mesti İSMAİLOV: Bakü Devlet Üniversitesi/AZ
Prof. Dr. Göksel İŞYAR: Uludağ Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Şenol KANTARCI: Akdeniz Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Ayşe OĞUZLAR: Uludağ Üniversitesi/TR
Yrd. Doç. Dr. Janset ÖZEN: Akdeniz Üniversitesi/TR
Yrd. Doç. Dr. Zeynep ÖZGENÇ: Uludağ Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Yasemin POLAT: Ege Üniversitesi/TR
Yrd. Doç. Dr. Sercan REÇBER: Uludağ Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Sevinç RUİNTAN: Bakü Devlet Üniversitesi/AZ
Dr. İsmail SARI: İran Araştırmaları Merkezi
Doç. Dr. Yücel SAYILAR: Uludağ Üniversitesi/TR
Yrd. Doç. Dr. Sertaç SERDAR: Uludağ Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Bülent ŞENAY: Uludağ Üniversitesi/TR
Yrd. Doç. Dr. Sinem TUNA: : İstanbul Gelişim Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Alev Sınar UĞURLU: Uludağ Üniversitesi/TR
Dr. Ali Fehmi ÜNAL: Uludağ Üniversitesi/TR
Yrd. Doç. Dr. Selver YILDIZ: Uludağ Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Saime YÜCEER: Uludağ Üniversitesi/TR
Yrd. Doç. Dr. Zeynep YÜCEL: Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi/TR
Yrd. Doç. Dr. Memet ZİNCİRKIRAN: Uludağ Üniversitesi/TR

***Soyisme göre alfabetik sırada/In alphabetical order by family name**

Makale İstatistikleri				
Sayı	Gelen	Reddedilen	Düzeltilme Alan	Kabul Edilen
Cilt 7 Sayı 2	7	2	1	4
Cilt 9 Sayı 1	13	5	3	5
Cilt 9 Sayı 2	20	10	4	6

EDİTÖRDEN

2016 yılının bu son günlerinde International Journal of Social Inquiry / Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nin Cilt: 9, Sayı: 2'sini çıkarmanın haklı heyecanını yaşıyoruz.

Değerli okuyucular bildiğiniz üzere Sosyal Bilimler alanında köklü bir geçmişe sahip olan dergimizi yeni bir ekip ve dinamizm ile yeniden çıkarmaya başladık. Birinci sayımızda temel amacımız dergimizi periyodik bir biçimde çıkarmak ve hızla önemli akademik veri tabanlarında taranmasını sağlamaktır. Bu bağlamda dergimiz ilk sayıdan itibaren birçok bilim insanının yanı sıra önemli akademik veri tabanlarının da dikkatini çekmiş olup, bu kurumlar ile dergimizin izlenme süreçleri başlamıştır. Bu durumun en büyük göstergesi ise hiç şüphesiz Dergimize bu sayıda yayımlanması için yirmi aday makalenin gönderilmiş olmasıdır. 2017 yılında çıkarılacak olan Cilt: 10, Sayı: 1'in ise yoğun ilgi sebebiyle makale kabul etme süreci erkenden tamamlanmıştır.

International Journal of Social Inquiry / Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nin Cilt: 9, Sayı: 2'sinde ilgiyle okuyacağınız ikisi İngilizce olmak üzere toplam altı makale bulunmaktadır. Makale gönderen değerli bilim insanlarına, makale inceleme aşamasında desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen hakem heyetine, dergi yayın ve danışma kurulu üyelerine, yazı kuruluna ve emeği geçen herkese şahsım ve ekibim adına teşekkür ederim.

Bir sonraki sayıda buluşmak umuduyla, saygılar sunarım.

Prof. Dr. Kamuran REÇBER

EDITOR'S NOTE

We are excited to release Uludag University International Journal of Social Inquiry, Volume 9 Issue 2, at the end of 2016.

Dear Readers, We have begun to recreate our Journal with a new team and dynamism, which has a long history in the field of Social Sciences. Our main objective in the first issue was to publish the Journal periodically, and to be rapidly indexed in important academic databases. Therefore, the Journal has attracted attention of many scholars as well as important academic databases. The Journal is now monitored by these databases. The most important indicator of this situation is undoubtedly the fact that twenty candidate-articles have been sent to the Journal in this issue. Article submission is completed for Volume 10 Issue 1, which will be released in 2017, due to intense interest.

There are six articles in the International Journal of Social Inquiry, Volume 9 Issue 2, two of which are English. I would like to thank contributing scholars and researchers, reviewers who always supported us, Editorial and Advisory Boards, and all contributors in the name of my team.

Best regards in the hopes of meeting next issue.

Prof. Dr. Kamuran REÇBER

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Editör'den	vii
Editor's Note	viii
İçindekiler	ix
Turkey's Foreign Dependence on Energy and Wind Power as an Alternative Energy Resource <i>Türkiye'nin Enerjide Dışa Bağımlılığı ve Alternatif Enerji Kaynağı Olarak Rüzgar Enerjisi</i>	
Ferhat ARSLAN	1
Ekonomik Karşılıklı Bağımlılık Kapsamında AB-Çin İlişkileri <i>Economic Interdependence between the EU and China</i>	
Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ	33
Tibet Budizmi'nde İnanç Esasları ve Ölüm Ötesi <i>The Faith Basics in Tibetan Buddhism and beyond the Death</i>	
Ahmet GÜÇ / Aliya SHARAFULLİNA	57
Örgütsel İletişim ve Motivasyon İlişkisi -Bir Uygulama- <i>The Relationship between Organizational Communication and Motivation: An Application</i>	
M. Kürşad TİMUROĞLU / Ensar BALKAYA	89
The Representation of 2015 Ankara Bombings in Canadian Media <i>2015 Ankara Bombalı Terör Olayının Kanada Medyasında Temsili</i>	
Huriye TOKER / Taylor RAE (Gluska)	115
Bursa'da Vatan Cephesi <i>The Fatherland's Front in Bursa</i>	
Bilal TUNÇ	137
Yayın İlkeleri ve Yazım Kuralları- Directions for Authors	163
Eski Sayılar/ Previous Issues	167

**TURKEY'S FOREIGN DEPENDENCE ON ENERGY AND
WIND POWER AS AN ALTERNATIVE ENERGY
RESOURCE**

*Ferhat ARSLAN**

(Makale Geliş Tarihi-Received: 25.10.2016 /
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 22.12.2016)

ABSTRACT

Negative impacts of fossil fuels on the environment and the search for energy alternatives to petroleum spurred many countries to turn to renewable energy resources. At present, these energy resources, including wind power, are preferred around the world because they are both clean and renewable. Turkey is a country dependent on foreign energy. Although it is not rich in fossil fuels, Turkey is dependent mainly because such resources are not favored owing to the nation's high potential for wind power. Nevertheless, wind power holds a very low share in the country's energy production. Cost, technical concerns, public opposition and environmental problems are the causes of this low share. The objective of the present study is to give details of the problem of Turkey's energy foreign dependence and determine the wind energy potential in Turkey. In the present study, the goal is to describe the country's potential for clean, local wind power and to propose recommendations for the policy-makers.

Keywords: Turkey, Energy, Wind Power, Renewable Energy, Energy Dependence.

* Manisa Celal Bayar University, Faculty of Science and Letters, Geography Department, ferhat.arslan@cbu.edu.tr

TÜRKİYE'NİN ENERJİDE DIŞA BAĞIMLILIĞI VE ALTERNATİF ENERJİ KAYNAĞI OLARAK RÜZGAR ENERJİSİ

ÖZ

Fosil yakıtların çevre üzerindeki olumsuz etkisi ve petrole alternatif enerji kaynağı arayışı, birçok ülkenin yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmesine neden olmuştur. Günümüzde, içinde rüzgarın da bulunduğu bu enerji kaynakları, hem temiz hem de yenilenebilir olmaları nedeniyle Dünya'da tercih edilmektedir. Türkiye, enerjide dışa bağımlı olan bir ülkedir. Fosil yakıtlar açısından zengin bir ülke olmamasına rağmen, temel enerji kaynağı olarak bu kaynakların tercih edilmesi enerji bağımlılığındaki temel nedendir. Türkiye, rüzgar enerji potansiyeli yüksek bir ülkedir. Ancak, rüzgarın ülkedeki enerji üretimindeki payı çok düşüktür. Maliyet, teknik kaygılar, public opposition ve çevresel sorunlar bu düşüklüğün nedenleridir. Bu çalışma hem Türkiye'nin enerjideki dışa bağımlılık sorunu ortaya koymayı hem de rüzgar enerjisinin bu sorunun çözümündeki yerini bulmayı amaçlamaktadır. Çalışma ile; temiz ve yerel olması nedeniyle değerlendirilmesi gereken rüzgar enerjisinin, ülke potansiyelinin ortaya konulması ve politika yapımcılar için öneriler sunulması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Enerji, Rüzgar Gücü, Yenilenebilir Enerji, Enerji Bağımlılığı.

Jel Kodları: Q20, Q42, Q48

INTRODUCTION

Energy comes from the Greek word “energia” meaning “effective power.” It is sub-classified into groups such as a mechanical (kinetics and potential), thermal, chemical, ray, nuclear and fission energy based on various criteria (Ulutas, 2005). Energy is classified as renewable and non-renewable based the source’s sustainability capacity. The cycle of an energy resource is the criterion in this classification. Resources of a long formation process such as petroleum, coal and natural gas are called non-renewable; resources such as sun, wind, water, geothermal, and biomass are called renewable resources.

Petroleum, natural gas and coal are fossil fuels. Worldwide, these resources have been used as the main energy resource. The Industrial Revolution increased the demand for such resources. However, the petroleum crisis that started in the 1970s gave rise to the search for resources alternative to petroleum. As a result, the concept of “renewable energy resources” emerged and these resources have been given greater importance. These resources, including wind power, are currently used as energy resources in many countries.

Turkey has great potential for renewable energy resources. High diversity of geographical formations and climate, as well as the geological structure of the country, are factors bolstering this potential. Turkey has poor petroleum and natural gas reserves in contrast to its potential from the renewable resources. Nevertheless, energy production in Turkey is heavily based on fossil fuel production. Still, most of the fossil fuel needs of the country are met through imports.

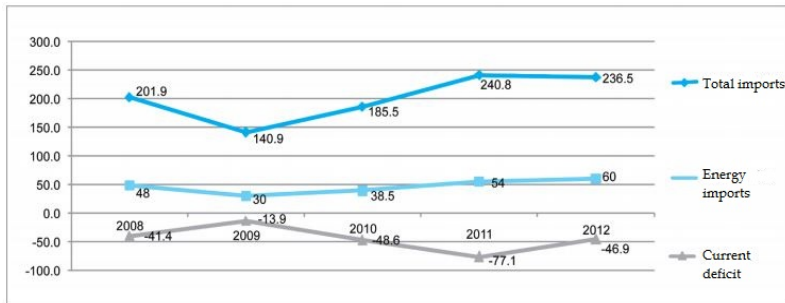
Unfortunately, using imported energy resources causes certain problems in Turkey. Because, energy imports are an major rate in total imports of Turkey and the most important problems are a current deficit and energy foreign dependence (Figure 1). In Turkey where the current deficit is above, 7% of GDP (Terzi, 2014) petroleum and natural gas imports are shown as the cause (Özata, 2014). Currently, 27.5% of primary energy demand is met with local production, hence, a foreign dependence of 72.5% in 2012 is expected to rise to 80% in the upcoming years (TPAO, 2014).

Numerous studies have been conducted on energy resources in Turkey. The majority of these focused on renewable energy technologies. Some stipulated the potential of Turkey for renewable energy resources but did not focus on the wind potential. Although there are some studies on wind potential, technical analyses were made without considering the existing energy problem. The objective of the present study is to explain the details of Turkey's existing foreign-dependence problem and determine the role of the wind power as a solution. Another distinctive aspect of the study is the list of solutions proposed. Determining the economic and social impacts of using fossil fuels in the country is another objective. For this study, Turkey's energy resources have been analysed individually and aspects have been supported with various data.

4

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Figure 1: Total imports, energy imports and current deficit of Turkey (billion dollars)

Source: (Karagöl and Mihçioğur, 2013)

1. Turkey's Energy Sources and Foreign Dependence on Energy

In recent years, Turkey has experienced rapid growth¹. The energy demand of the country has accordingly increased with industrialization, population and urbanization. In Turkey, a country of 78 million persons, energy use (kg of oil equivalent per capita) is 1,546 and electric power consumption per capita is 2,790 kWh (The World Bank (WB), 2012). Worldwide, this is one of the highest consumption rates, and demand grows by 8% annually. Projections

¹ Turkey is the 17th largest economy of the World (International Energy Agency (IEA), 2010)

show that the energy demand of 45 Bcm in 2012 will increase to 81 Bcm in 2030 (Rzayeva, 2014).

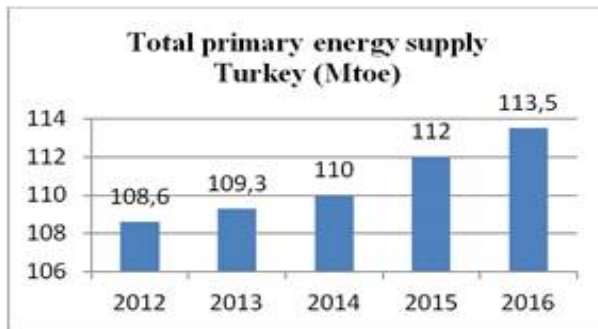
Oil has been one of the main energy sources in Turkey, accounting for some 28% of the country's total primary energy supply (TPES) in 2011. The share of natural gas in the country's TPES significantly increased from 5% in 1990 to 32% in 2011. Coal is also a large energy source in Turkey, whose share in the country's TPES increased to 30% in the same year. Renewable energy including hydro energy provided 10% of TPES (International Energy Agency (IEA), 2013)

Total primary energy supply of Turkey 110 million tons of oil equivalent (Mtoe) the year 2014, and there are 112 Mtoe in 2015 and 2016 to 113.5. This figure is show Turkey's total primary energy supply is increasing from year to year (Figure 2).

5

IJSl 9/2
Aralık/
December
2016

Figure 2: Total primary energy supply of Turkey

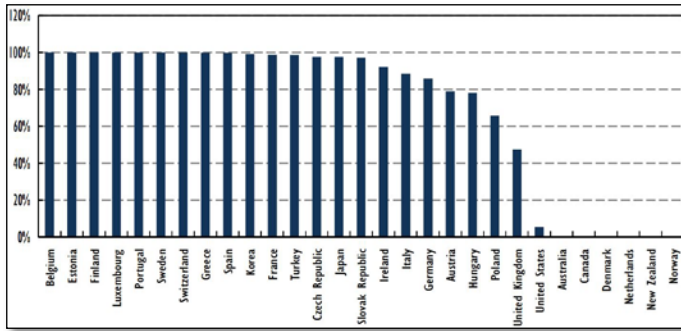

Source: The World Bank (WB), 2012.

2.1. Natural Gas

Natural gas is an important energy resource for Turkey. But in Turkey, the natural gas production has never met the demand. Figure 3 shows the dependent on natural gas imports of the countries that the member of International Energy Agency (IEA). Most IEA member countries depend on imports to meet their domestic gas needs. At the other end of the spectrum, sixteen IEA countries have an import dependence exceeding 90% with nine of these countries being essentially 100% dependent on imports to meet domestic gas demand (International Energy Agency (IEA), 2014a). Turkey is the twelfth ranks on the list in terms of natural gas import dependence (Figure 3).

Figure 3: Natural gas import dependence (2012)

Source: International Energy Agency (IEA), 2014a

Natural gas production was 212 mcm/y in 1990 and 632 mcm/y in 2012. However, the natural gas demand of the country in 2012 was 71 times higher than the production, a figure expected to be 100 times higher in 2018. In Turkey, net import volume was 3,256 mcm/y in 1990 and it increased by 13 times to 44,622 mcm/y in 2012. The foreign-dependency ratio has always been above 90% in Turkey; however a new record is expected in 2018 with 99% (Table 1).

Table 1: Natural gas key information of Turkey (1990 - 2018)

	1990	2000	2005	2010	2011	2012*	2018**
Production (mcm/y)	212	639	897	682	761	632	595
Demand (mcm/y)	3 468	14 835	27 375	38 127	44 686	45 254	59 653
<i>Transformation</i>	2 585	8 845	15 157	20 708	21 570	0	-
<i>Industry</i>	814	2 098	3 839	7 901	9 878	0	-
<i>Residential</i>	49	3 218	5 747	5 888	8 779	0	-
<i>Others</i>	20	674	2 632	3 630	4 459	0	-
Net imports (mcm/y)	3 256	14 196	26 478	37 445	43 925	44 622	59 059
Import dependency (%)	93.9	95.7	96.7	98.2	98.3	98.6	99.0
Natural gas in TPES (%)	5	17	27	30	33	32	-

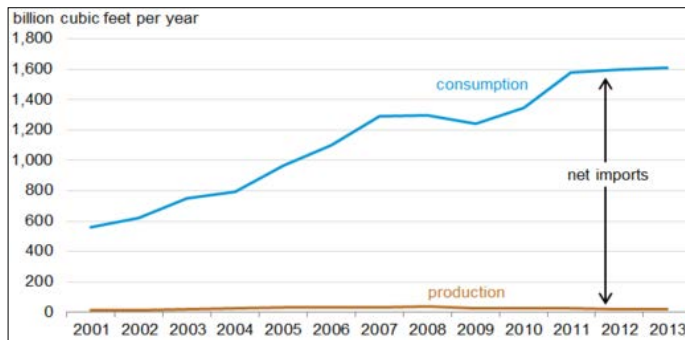
* 2012 data are estimates.
** Forecast.

Source: International Energy Agency (IEA), 2014a

This graph of Turkey natural gas production and consumption in 2001-2013 clearly shows Turkey's foreign-dependent position. Consumption of around 600 bcf/year in 2001 increased to 1600

bcf/year in 2013. Because production has never reached to the level of 100 bcf/year, the net import ratio has increased. The net import ratio of about 6x in 2001 broke a new record as it rose to about 16x in 2013 (Figure 4).

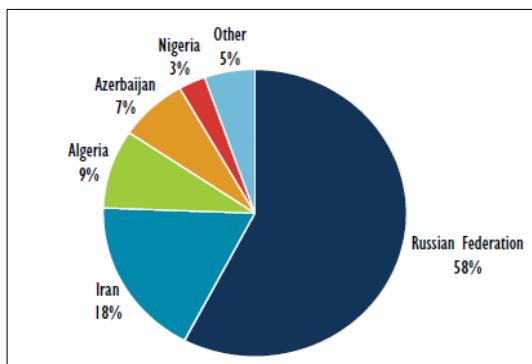
Figure 4: Turkey natural gas consumption and production 2001 – 2013

Source: Energy Information Administration (EIA), 2014

Turkey imports natural gas from various countries. Russia leads with 58%, followed by Iran, Algeria, Azerbaijan and Nigeria with 18%, 9%, 7% and 3%, respectively (Figure 5). Because more than half of the imports are from Russia, Turkey is heavily dependent on one country for natural gas. This situation also makes the Turkish economy fragile because a substantial part of the energy is used in industry.

Figure 5: Natural gas imports by source

Source: International Energy Agency (IEA), 2014a.

2. Coal

Coal is another resource used by Turkey as an energy source. The country produces 31% of its electricity consumed at thermal power plants fuelled with coal (16% lignite, 1% asphaltite coal, 1% hard coal, 13% imported coal). 18% of the coal used in thermal power plants is produced locally and 13% of the coal is imported (Karakış, 2014). Turkey never met its coal demand with local resources in 2001-2012. The levels of coal production and consumption were almost equal in 2001. However, this ratio increased by 3 times in 2012 as a result of increased consumption (Figure 6). Increased dependence on imported coal not only increased the current deficit, it also led energy security efforts of the country to a dead end (Acar, Kitson, & Bridle, 2015).

8

IJSE 9/2
Aralık/
December
2016

Turkey is third among countries planning the most extensive coal investments in the world (Shearer, Ghio, Myllyvirta, & Nace, 2015) and these plans involve increasing the capacity of coal power plants to 80 GW by 2020 (Friedman, 2015). Achievement of this plan means carbon emissions of 340 MtCO₂ in 2020 and 250 MtCO₂ in 2030 (Climate Action Tracker (CTA), 2015) in addition to the current level². Turkey presented a letter of intention to the UN in September 2015 stating that it plans to reduce its carbon emission to 21% by 2030.³ However, the plans for increasing the share of coal among its energy resources conflict with the letter of intention. Because lignite is predominantly in Turkey's energy production and it is the most polluting type of coal. Therefore, Turkey's greenhouse gas emission is expected to increase by 94% by 2030 if all of the planned coal plants are put into operation (Doukas and Acar, 2015).

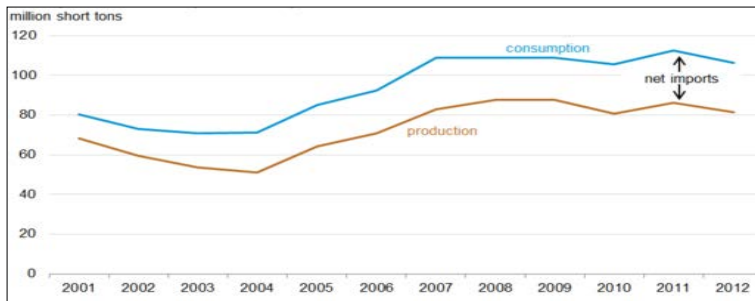
In addition to its environmental effects, coal consumption in Turkey has tremendous effects on human health. A research by HEAL (HEAL, 2015) showed that pollution caused by coal consumption in Turkey leads to 2,876 premature deaths, 3,828 new chronic bronchitis complaints, 4,311 hospital admissions and 637,643 lost working days each year. 2.9 billion - 3.6 billion Euro is spent annually for the

² Greenhouse gas emission was 459.1 MtCO₂ in 2013.

³ This figure does not indicate a reduction over the actual greenhouse gas emission in 2013, instead, it represents a reduction over 1.175 MtCO₂ that is estimated for the year 2030. For detailed information: (UNFCCC, 2015)

treatment of diseases caused by coal-burning pollution. This situation shows that using coal for energy production leads to damages more than benefits when external costs are also taken into account (Acar, Kitson, & Bridle, 2015).

Figure 6: Turkey coal consumption and production 2001 – 2012

Source: Energy Information Administration (EIA), 2014.

2.3. Hydropower

Hydropower is an energy resource favored all over the world because it is a clean, renewable, cheap, and a national resource with low impacts on the environment (Kaygusuz, 2010). There are two methods used to generate electricity from hydropower. The most common is accumulating flowing water in a reservoir by building a dam. The other method uses a pumped storage plant. Both methods are based on the principle of generating electricity by turning generators with hydropower. Contemporary hydro turbines can convert up to 90% of the existing energy to electric energy. The efficiency of the best fossil fuel plant is only 50% (Akpınar, Kömürcü, & Kankal, 2011).

Sixteen percent of produced energy in Turkey is by hydropower, making it an important energy resource for the country. There are 25 hydrological basins in Turkey where the amount of water per person is 1583 m³. Turkey has an overall natural hydropower potential of 430 TWh, which is about 1.1% of the worldwide and 13.75% of the European potential. However, only about 30% (130 TWh) of the potential is deemed to be economically feasible (Kick, 2011). In Turkey, there are 542 hydropower plants with a total installed power of 25,648 MW. Production in these power plants meets 26.11% of the nation's electricity consumption (Enerji Atlası, 2015).

The main problem for Turkey generating electricity by hydropower is the instability of rainfall due to a semi-arid climate prevailing in the country. Instability of the rainfall reduces the water quantity in dam basins and the energy output declines. In addition, in recent times, reactions arose from the public about building dams in areas with high endemic populations such as the Eastern Black Sea region. This reaction is based on the claim that dams would have adverse impacts on the natural life of the region. Both limited water resources and increased public opposition to the hydropower plants reduce the potential energy that can be generated from hydropower in the country.

10

2.4. Geothermal

Turkey is seventh in the world with geothermal resources, which are particularly high in number particularly in the west of the country. More than 227 geothermal resources have been discovered in Turkey. These geothermal resources consist of 2,000 hot and mineral water resources at temperatures within the range of 20°C - 287°C (Mertoglu, Simsek, & Basarir, 2015). Although the country started using geothermal resources in 1972, only 710 MW of energy have been produced so far (Ulutas, 2005). Turkey's geothermal energy potential is estimated to be 60,000 MW (Mertoglu, Simsek, & Basarir, 2015). Thus, the current production capacity is far below this potential.

2.5. Petroleum

In addition to electricity generation, petroleum is commonly used in daily life in Turkey. Although it is neighbor to rich petroleum basins, Turkey's petroleum reserves are poor. Turkey has proven reserves of approximately 229 million barrels of oil, most of which is in the Hakkari Basin in the southeast of Turkey (Ulutas, 2005). Turkey's petroleum production was 72.5 kb/d in 1990 and declined to 44.9 kb/d in 2012. The demand increased 6.5 -fold to 477 kb/d in 1990 and it reached to 670.5 kb/d as a result of 15-fold increase in 2012. This figure is expected to increase by 17 fold and become 745.7 kb/d in 2018. Turkey was not able to meet its petroleum demand in any of the periods in 1990-2018 and the ratio of dependence to petroleum imports increased to 93.3% in 2012. This ratio is expected to become 94% in 2018 (Table 2).

Table 2: Petroleum key information of Turkey (1990 – 2018)

	1990	2000	2005	2010	2011	2012	2018*
Production (kb/d)	72.5	52.8	43.5	48.3	45.6	44.9	43.4
Demand (kb/d)	477.0	662.8	647.5	649.8	655.3	670.5	745.4
<i>Motor gasoline</i>	74.0	83.6	61.9	47.3	44.9	41.2	-
<i>Gas/diesel oil</i>	153.7	184.8	216.8	300.1	310.8	327.8	-
<i>Residual fuel oil</i>	119.8	141.5	117.8	20.2	18.7	19.8	-
<i>Others</i>	129.6	252.9	251.1	282.3	280.9	281.7	-
Net imports (kb/d)	404.5	610.0	604.0	601.5	609.7	625.6	702.0
Import dependency (%)	84.8	92.0	93.3	92.6	93.0	93.3	94
Refining capacity (kb/d)	725.0	690.9	714.3	630.0	630.0	630.0	-
Oil in TPES** (%)	44	40	34	29	27	27	-

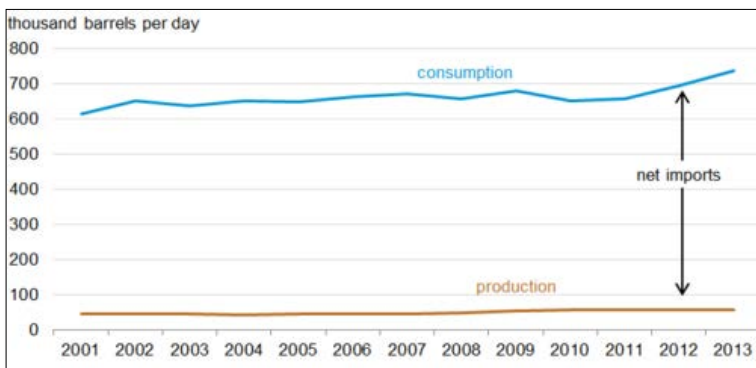
* Forecast.

** TPES data for 2012 are estimates.

Source: International Energy Agency (IEA), 2014a.

Turkey's petroleum production did not meet the nation's consumption in 2001-2013. The net import ratio that was approximately 6x in 2001 became 8x in 2013 (Figure 7). This situation indicates that the demand for petroleum is not at a peak point and will continue to increase. Failure to meet the nation's consumption with the nation's production makes Turkey a foreign-dependent country in petroleum. Foreign dependence in petroleum that is such an essential part of daily life makes the country's social and economic life fragile.

Figure 7: Turkey's petroleum consumption and production 2001 – 2013

Source: (Energy Information Administration (EIA), 2014)

In 2012, fossil fuels in Turkey formed 90% of the nation's total primary energy supply, natural gas composing 32%, coal 30% and petroleum 27%. Renewable energy resources composed 10%. At present, the major renewable resources in Turkey are hydropower (4%) and biofuels (3%) (International Energy Agency (IEA), 2014b). The primary energy consumption is growth year by year in Turkey. Turkey has 1.0% share of World primary energy consumption and its consumption changed %7 in 2015 over 2014 (Table 3).

Turkey primary energy consumption was 52,9 mtep in 1990 and 120,29 mtep in 2013 and it has increased 127,39%. Turkey's energy production don't provide for its energy demand (Table 4). This is show that Turkey is depend on other countries for energy.

12

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Table 3: Primary energy consumption of Turkey by sources (2010 – 2015)

(Million tonnes oil equivalent)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Change 2015 over 2014	2015 share of World total
Oil	31.8	31.1	31.6	32.7	34.4	38.8	12.5%	0.9%
Natural gas	35.1	36.8	37.3	37.6	40.2	39.2	-2.4%	1.3%
Coal	31.4	33.9	36.5	31.6	36.1	34.4	-4.7%	0.9%
Hydroelectricity	11.7	11.8	13.1	13.4	9.2	15.1	64.6%	1.7%
Other renewables (solar, wind, geothermal etc.)	0.9	1.3	1.7	2.3	2.8	3.8	34.4%	1.0%

Source: (BP, 2016)

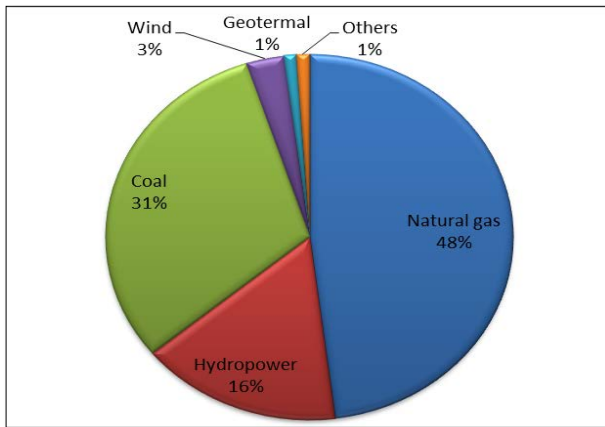
Table 4: Turkey's Energy Balance (1990 – 2013)

	1990	2013	Change
Total Primary Energy Consumption (million tep)	52,9	120,29	↑ %127,39 ↑
Total Domestic Production(million tep)	25,6	31,94	↑ %24,78 ↑
Total Energy Import (million tep)	30,9	96,29	↑ %211,62↑
Share Of Domestic Production In Total Primary Energy Consumption	% 48	% 26,6	↓ - %44,58 ↓

Source: (EiGM, 2014)

As a result, of the petroleum crisis that began in the 1970s, many countries turned to renewable energy resources. Fossil fuels compose 79%, 48% being natural gas and 31% coal in Turkey's electricity production. The share of renewable resources in the electricity production of the country is around 21%. The share of wind power in the electricity production is as low as 3% (Figure 8). These figures show that the dominance of fossil fuels continues in Turkey.

Figure 8. Turkey's electricity production portions based on the type of resources

Source: (Karakış, 2014).

Turkey has a great renewable potential but this potential don't use sufficiency. Turkey's renewable energy potential is 332 GW, installed capacity is 28.97 GW and unused capacity in %90.63 of overall capacity. This is an indication that Turkey is not assess the renewable energy sources (Table 5)

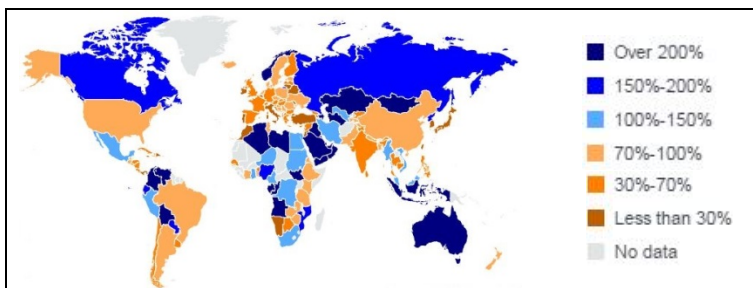
Table 5: Turkey’s renewable energy potential and usage ration

Source	Installed Capacity (GW)	Overall Potential (GW)	Unused capacity in % of overall capacity
Hydro energy	23.66	52	64.15
Run-off-the-river hydro		14	
Wind energy	4.5	48	90.63
Solar energy	0.32	217	99.85
Bioenergy	0.15	0.6	75.00
Geothermal (power)	0.34	2	83.00
Total power generation	28.97	332	90.63

Source: (Richert, 2015)

With about less than 30% rate of meeting its own energy, Turkey is among the group of countries that can not be self-sufficient in terms of energy. This is an indication that Turkey is dependent on foreign countries in respect to energy (Figure 9).

Figure 9: World energy self-sufficiency by country (%)

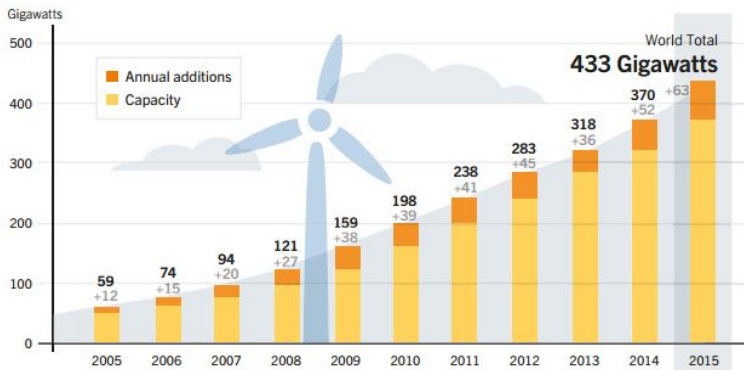
Source: (International Energy Agency (IEA), 2013)

2. Wind Energy Potential in Turkey

Wind energy is the fastest growing energy source in the world and wind power is one of the most widely used alternative sources of energy today. It is a clean and renewable source of electricity

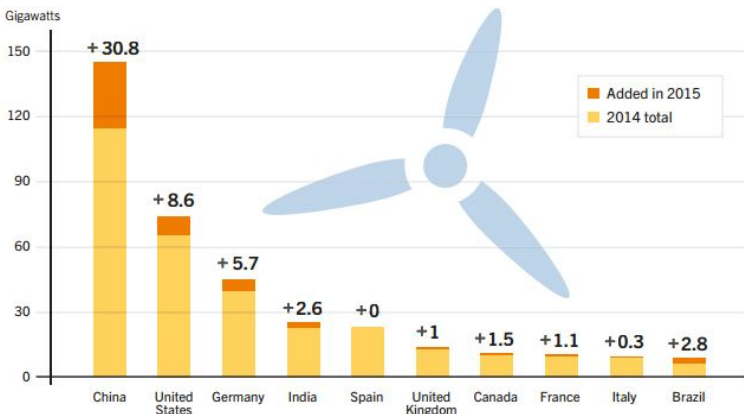
(Oğulata, 2003). Wind power experienced another record year in 2015, with more than 63 GW added – a 22% increase over the 2014 market – for a global total of around 433 GW (Figure 10). China led for new installations, followed distantly by the United States, Germany, Brazil and India. Others in the top 10 were Canada, Poland, France, the United Kingdom and Turkey (Figure 11 and Table 6) (REN21, 2016).

Figure 10: Wind power global capacity and annual additions, 2005–2015

Source: (REN21, 2016)

Figure 11: Wind power capacity and additions, Top 10 Countries, 2015

Source: (REN21, 2016)

Table 6: Wind power global capacity and additions, Top 10 Countries, 2015

	TOTAL END-2014	ADDED 2015	TOTAL END-2015
GW			
TOP COUNTRIES BY ADDITIONS			
China	97.3/114.6	33/30.8	129.3/145.4
United States	65.4	8.6	74
Germany	39.2	6	45
Brazil	6	2.8	8.7
India	22.5	2.6	25.1
Canada	9.7	1.5	11.2
Poland	3.8	1.3	5.1
France	9.3	1.1	10.4
United Kingdom	12.6	1	13.6
Turkey	3.7	1	4.7

Source: (REN21, 2016)

3.1. Policy Making in Turkey for Wind Power

Turkey is a candidate country for EU membership. Accordingly, Turkey is affected by EU wind power policy. A determining factor in EU's policies is protection of the environment, which can be aided renewable energy resources. The EU enacted Directive 77/EC in 2001 guaranteeing to meet 22% of its electricity consumption with renewable resources and, in the Directive 30/EC, it stated that these resources will be supported. In addition, Directive 28/EC enacted in 2009 made it compulsory to meet 20% of the energy consumption with renewable resources (Bayraç, 2011). The EU attaches importance to wind power in addition to the other renewable resources. Therefore, a target has been set to increase the number of wind turbines in the EU to 90,000 by 2030 (Karaca & Erdoğan, 2012). All of the aforementioned steps reflect the effect of environment in the energy policies of the EU. Thus, energy policy of Turkey that is a candidate to become an EU member is affected by the environmental and energy policies of the EU.

The desire to reduce foreign dependence in energy affected Turkey's wind power policy-making process. Turkey meets 48% of its energy needs from its own resources and imports the rest. However, primary energy production is expected to become 81 Mtoe and import volume is expected to become 226 Mtoe by 2020 (Kiliç, 2006). Turkey meets 60% of its energy consumption with petroleum and natural gas but is

foreign-dependent for the rest. In addition, importing a substantial part of the natural gas from Russia leads the energy security of Turkey to a dead end (Ulutas, 2005). Policies are being developed concerning alternative energy resources in the country in an attempt to find a solution to reduce the dependence.

Increased public awareness of the environment also impacted policy-making for wind power in Turkey. 81.2% (308.6 million ton) of the greenhouse gas emissions in Turkey is caused by the energy sector. Fossil fuels are the cause of 85% of the emissions in the energy sector (Aydemir, 2015). In Turkey, where the current energy resources lend a high share to the formation of greenhouse gasses, the situation causes important environmental and social problems. Public opposition has increased as a result of the problems encountered, leading the government to make environment-friendly energy policies.

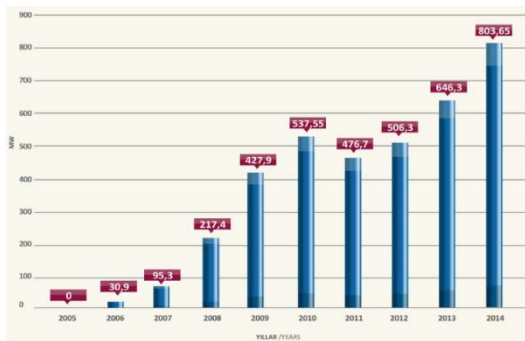
Turkey enacted laws and developed incentives in parallel with the EU in order to support other renewable energy resources in addition to wind power. Electricity Market Law No. 4628, Law No. 5346 on Using Renewable Energy Resources in Electricity Production, and Energy Efficiency Law No. 5627 have all been put into force for this purpose. Some of the incentives provided for wind power are: buying guarantees, 85% reduction in various fees for the first 10-year period, charging 1% of the license application fee, and exemption from various taxes for 8 years. In addition, the law allows allocating state lands for wind turbines and granting license for installing electric power plants using renewable energy resources in protected areas such as national parks. These incentives provided by Turkey have led to a substantial increase in the amount of electricity generated from wind power.

3.2. Wind Power Potential and use in Turkey

Theoretically, Turkey is second among European countries in wind power potential. The gross potential is 400 TWh/year and technical potential is 120 TWh/year in terrestrial areas of Turkey where the gross potential is 160 GW and technical potential is 48 GW. Turkey's economic wind power potential is estimated to be 50 TWh/year and the installed wind power required to use this potential is 20 GW (Gençoğlu & Cebeci, 2001).

In Turkey, electricity generation the use of wind power can be studied in two periods. Law No. 5346 is the deterministic factor in this classification. Period I is the period between the initial production in 1998 (Cesme-Germiyan) and 2006 when the law was put into force; Period II is the period after the year 2006. In Period I, (1998-2006), there was limited interest in wind turbines; only three were installed in these years (Özgören, et al., 2012). Limited incentives and the fact that wind power was seen as an unprofitable investment kept investors away. In Period II, there has been increased interest in wind power from investors. Incentives introduced with Law No. 5346 contributed to this increase. Annual installed power of wind turbines was 30.9 MW in 2006 and increased to 803.65 MW in 2014 as a result of incentives (Figure 12).

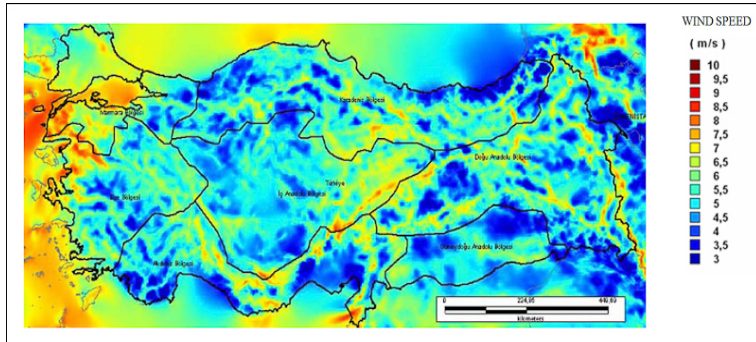
Figure 12: Annual installed power of wind turbines in Turkey (MW)

Source: Turkish Wind Energy Association (TWEA), 2015

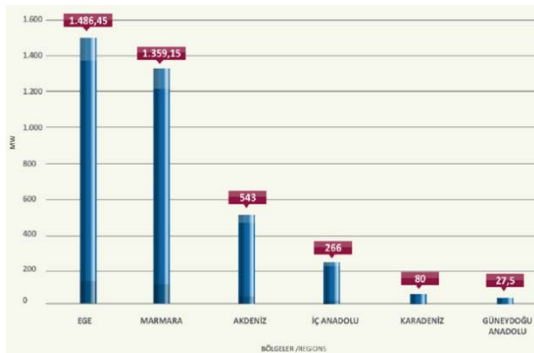
The wind power potential of Turkey is determined by the Ministry of Energy and Natural Resources (MENR). MENR developed a Wind Power Potential Atlas (WPPA) of 50 m intervals. The Aegean (Ege) and Marmara regions have the highest potential, and for cities, Canakkale, Balikesir, Izmir, Manisa and Hatay offer the highest potential (Figure 13). Present installed power of active wind turbines by regions and cities is in keeping with WPPA, that is, the Aegean and Marmara regions hold the highest rank (Figure 14) and Balikesir, Izmir and Manisa are the top cities in terms of wind power potential (Figure 15).

Figure 13: Distribution of average wind speed in 50 m. of elevation above ground

Source: (Çalışkan, 2007)

Figure 14: Regions according to installed capacity for operational wind power plants (MW)

Source: (Turkish Wind Energy Association (TWEA), 2015)

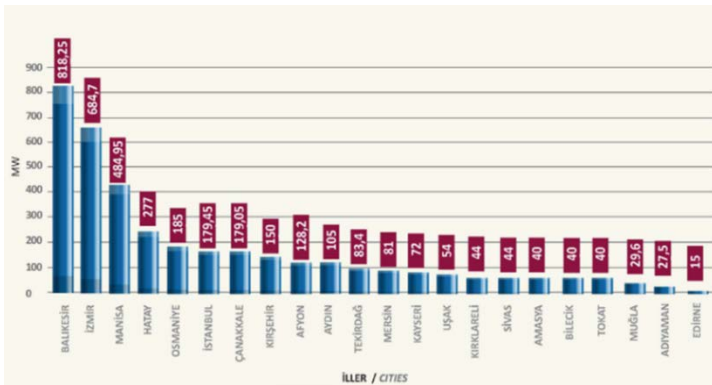
The local government developed a series of plans within the scope of “2023 targets” for the 100th anniversary of the republic. The “Turkey National Renewable Energy Action Plan” was been declared in December 2014 within the scope of energy targets. The plan calls for increasing the share of renewable energy resources of total energy production to 30%. The production capacity of wind power is meant to be increased to 20 GW. Accordingly the efforts for building the new wind turbines have been accelerated in Turkey. The Marmara Region holds the top rank of regions with 513.9 MW wind turbines under

construction. The Aegean (Ege) Region, second with 466.2 MW, is followed by the Mediterranean (Akdeniz) and Central Anatolia (İç Anadolu) Regions (Figure 16). Izmir is the leading city with 247.7 MW of wind turbines under construction. In addition to Izmir, Aydın and Muğla, the Aegean Region has the cities with the highest number of wind turbines under construction (Figure 17). Figures 10 and 11 show the wind turbines installed in Turkey by taking WPPA into consideration. This situation proves that Turkey is carrying out plans for increasing the installed wind power capacity.

20

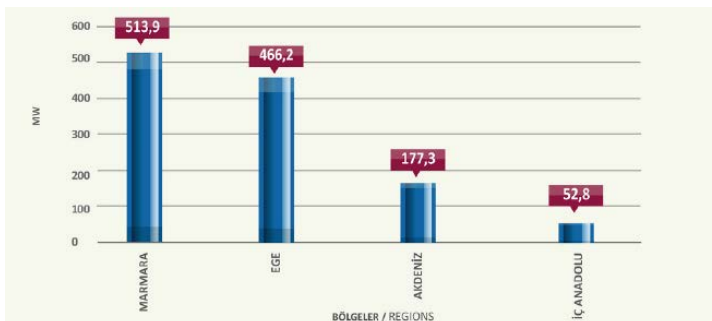
Figure 15: Cities according to installed capacity for operational wind power plants (MW)

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

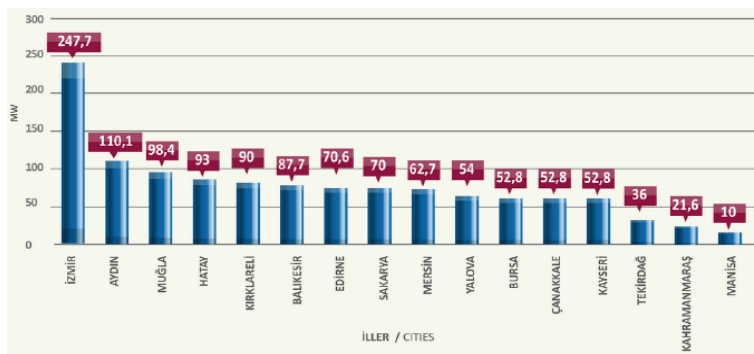
Source: (Turkish Wind Energy Association (TWEA), 2015)

Figure 16: Regions according to installed capacity for operational wind power plants under construction (MW)

Source: (Turkish Wind Energy Association (TWEA), 2015)

Figure 17: Cities according to installed capacity for operational wind power plants under construction (MW)

Source: (Turkish Wind Energy Association (TWEA), 2015)

3.3. Wind power development problems in Turkey

Although Turkey has 48 GW energy potential, the installed power increased only to 4,000 MW in the last 15-years. Obviously, there are problems in Turkey relating to wind power development. Erdoğan (Erdoğan, 2009) , specified these wind power problems as follows:

- High costs in wind power production
- Technical concerns
- Public opposition
- Environmental impacts

3.3.1. High costs in wind power production

In general, electricity production using wind power is more costly, namely 4.7 -7.2 cents/kWh, compared to the conventional fuels (Erdoğan, 2009). Operational costs of a wind power plant in Turkey are approximately 35.000 €/MW. 54% of these costs relate to service and maintenance, 17% to TETC system use fees, 11% to land, servitude and forestation, 6% to operational costs for switchyards, 4% to general expenses, 4% to staff, 2% to insurance, 1% to occupational health expenses, and 1% to unforeseeable expenses (Hamamcı, 2015).

All the aforementioned expenses raise concerns about investing in wind turbines.

Bureaucratic process is the other factor increasing the cost of wind power plants in Turkey. The wind power investment process in Turkey comprises five stages:

- Application and competition
- Provisional license
- Licensing
- Construction
- Business Administration

22

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Investors in Turkey go through a challenging wind power production process particularly because of licensing and permit procedures. For instance, commissioning of a wind power plant takes six years starting from the date of application (Hayfavi, 2014). Permits from 61 agencies are required to commission a plant (Kocagöz, 2015). This bureaucratic challenge affects investors negatively and holds them back from investing in wind turbines.

3.3.2. Technical Concerns

Large-scale wind power plants can lead to various difficulties in power system operations and planning (Erdogdu, 2009). Intermittent and unstable, wind power can lead to distorting effects at the connection points to the grid system. These distorting effects create restrictive factors for the connection of turbines, particularly at weak points of the system (Uygun & Eker, 2009). All of the technical materials used in wind turbines in Turkey are imported. Although some turbine components are manufactured locally, the production of such components depends on the foreign turbine companies. Quality and certification requirements of these foreign companies about the components create challenges for the local producers (Altuntaşoğlu, 2011). In addition, infrastructure problems and an insufficient number of technical staff in Turkey act as barriers. All of the aforementioned problems either increase the cost or reduce the efficiency of wind

power plants. Accordingly, investors have concerns about investing in wind power plants.

3.3.3. Public Opposition

In recent years, there has been public opposition in Turkey to wind power plants. This opposition is apparent particularly in the country's western regions where there is a high potential for wind power. For instance, opposition continues in an organized manner under the umbrella of non-profit organizations in Cesme on the Aegean coast and where opponents believe an increase in the number of wind turbines will adversely affect tourism. This opposition is often referred to as the NIMBY (Not In My Back Yard) syndrome, which is described as "public opposition" against the use of land acquired for certain investments in close vicinity to settled areas (Palabiyik, Yavaş, & Aydın, 2010) and is seen in many areas where wind power plants are developed (Erdogdu, 2009). NIMBY refers to intense, sometimes emotional, and often adamant local opposition to siting proposals that residents believe will result in adverse impacts (Kraft & Clary, 1991, p. 300). In the risk literature NIMBY is frequently characterized as a phenomenon that keeps striking over and over again whenever a community has been chosen to host a hazardous facility or a facility that will carry some cost to the local residents (Hermansson, 2007, p. 23).

3.3.4. Environmental Problems

Environmental impacts of wind turbines are limited to the immediate environment, but they are still subject to many debates. Leung and Young (Leung & Yang, 2012) classified the environmental impacts of wind power as noise and visual effect, effects on animal and birds, and climate change.

Noise is the main cause of oppositions to wind turbines. The noise generated by the turning of turbine blades varies based on size, technology and wind speed. For instance, the noise generated by a wind turbine with a hub height of 10 m at wind speed of 8 m/s is around 40 dbA (Keith, Michaud, & Bly, 2008). Within settled areas the opposition to wind turbines increases as the distance to the plants diminishes.

The visual dimension is another environmental impact of wind turbines. Modern wind turbines with a hub height of 40 - 130 meters and a blade length of 20 - 60 meters entail severe visual impact. Some people see wind turbines as the symbol of clean energy while others see them as visual pollution (Katsanu, Zafiraki, Kondilli, & Kaldellis, 2011).

Animal lovers are concerned about the impact of wind turbines on habitats of birds and other animals. It is a known fact that birds are killed by wind turbines. However, it should not be disregarded that a higher number of birds are killed as a result of such human activities as urbanization and the destruction of forests.

24

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

4. Conclusion

Turkey is a country with high energy demand due to industrialization, population and urbanization. Meeting a substantial part of this high energy demand with fossil fuels makes it a country dependent on foreign energy imports. Turkey's energy demand is expected to increase incrementally in the coming years, and so the country's dependence on foreign energy will also increase. Unfortunately, foreign dependence in energy poses risks for the energy security and social life of the country.

Turkey has high potential in terms of the renewable energy resources. The local government desires to increase the share of renewable resources in the energy production of the country in order to reduce energy foreign dependence. For this purpose, a series of incentives have been put into place.

Wind is a favored resource all over the world because it is clean and renewable. Although Turkey has a technical wind power potential of 48 GW, the potential cannot be completely exploited. Cost, technical concerns, public opposition, and environmental impacts keep Turkey from using its wind power potential to its full extent.

Wind power is one of the most important resources that can be used to meet Turkey's energy demand and reduce its foreign dependence on energy. However, it will not be possible to use this resource as hoped for unless existing problems are solved. For this purpose,

incentives must be increased to reduce the cost to investors. In addition, the time spent commissioning wind turbines must be reduced. The bureaucratic procedures must be shortened and the relevant authorities must work in coordination.

The limited number of technical staff in the country is another important problem. The relevant authorities must provide training for technical persons. In addition, incentives must be increased in order to encourage local companies to produce the necessary technical materials.

Finally, public opposition against wind power plants should not be disregarded. Relevant companies and authorities must act jointly to address the NIMBY syndrome. Public opposition must be taken into account particularly in settled areas having both high wind and tourism potential. The reasons for the opposition must be clearly determined and the demands of the public must be taken into consideration.

REFERENCES

Acar, Sevil; Kitson, Lucy; Bridle, Richard. (2015). Subsidies to Coal and Renewable Energy in Turkey. Manitoba, Canada: International Institute for Sustainable Development.

Akpınar, Adem.; Kömürcü, M. İhsan; Kankal, Murat (2011). "Development of Hydropower Energy in Turkey: The Case of Çoruh River Basin". *Renewable and Sustainable Energy Reviews* (15), 1201-1209.

Altuntaşoğlu, T. Zerrin (2011). "Türkiye'de Rüzgar Enerjisi, Mevcut Durum, Sorunlar". *Mühendis ve Makina*, 52(617), 56-63.

Aydemir, G. Çelikyılmaz (2015). "Seragazi Karnemiz Kırıklarla Dolu". *Ekoiq* (52), 74-76.

Bayraç, H. Naci (2011). "Küresel Rüzgar Enerjisi Politikaları ve Uygulamaları". *Uludağ Journal of Economy and Society*, 30(1), 37-57.

BP. (2016). "BP Statistical Review of World Energy". <http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/energy-economics/statistical-review-2016/bp-statistical-review-of-world-energy-2016-full-report.pdf> (A.D. 07 10. 2016)

Climate Action Tracker (CTA). (2015). "Turkey rating". <http://climateactiontracker.org/countries/turkey.html> (A.D. 10.10. 2015)

Çalışkan, Mustafa (2007). Wind Energy Potential of Turkey. Ankara: EIE.

Doukas, Alex; Acar, Sevil (2015). G20 subsidies to oil, gas and coal production: Turkey. Oil Change International (OCI) and the Overseas Development Institute (ODI).

EİGM. (2014). "Denge Tabloları" <http://www.eigm.gov.tr/tr-TR/DengeTablolari/Denge-Tablolari> (A.D.15.03. 2016)

Energy Information Administration (EIA). (2014). "Turkey, International Energy Data and Analysis", <https://www.eia.gov/beta/international/analysis.cfm?iso=TUR> (A.D. 15 05, 2015).

26 Enerji Atlası. (2015). "Hidroelektrik Santralleri". <http://www.enerjiatlası.com/hidroelektrik/> (A.D. 11. 10. 2015)

IJSE 9/2
Aralık/
December
2016

Erdogdu, Erkan (2009). "On the Wind Energy in Turkey". *Renewable and Sustainable Energy Reviews*(13), 1361-1371.

Friedman, Lisa (2015). "Turkey: Can a country planning 80 coal-fired power plants get serious about climate change?" <http://www.eenews.net/stories/1060026121> (A.D. 15.10. 2015)

Gençoğlu, Muhsin; Cebeci, Mehmet (2001). Dünyada ve Türkiye’de Rüzgar Enerjisi. Yenilenebilir Enerji Kaynakları Sempozyumu 18 - 20 Ocak.

Hamamcı, Rüçhan (2015). Türkiye’de Res’lerde İnşaat Süreci, İşletme ve Bakım. Turkish Wind Energy Congress 4-5 November 2015. Ankara: Turkish Wind Energy Association.

Hayfavi, Kenan (2014). Rüzgar Enerji Santralleri Yatırım Deneyimleri. Turkish Wind Energy Congress 5 - 6 November 2014. İstanbul: Turkish Wind Energy Association.

HEAL. (2015). "The Unpaid Health Bill,How coal power plants in Turkey make us sick". Health and Environment Alliance. http://www.env-health.org/IMG/pdf/heal_report_the_unpaid_health_bill_how_coal_power_plants_make_us_sick_final.pdf (A.D. 12.05.2015).

Hermansson, Helene (2007). "The Ethics of NIMBY Conflicts. Ethic Theory" *Moral Prac*(10), 23-34.

International Energy Agency (IEA). (2010). Energy Policies of IEA Countries, Turkey 2009 Review. 9 Rue de la Fédération, 75739 Paris Cedex 15, Soregraph: IEA Publications.

International Energy Agency (IEA). (2013). "IEA Energy Atlas". <http://energyatlas.iea.org/?subject=-297203538> (A.D. 07.07. 2016)

International Energy Agency (IEA). (2013). "Oil and Gas Emergency Policy - Turkey 2013 update".

*Turkey's Foreign Dependence On Energy and
Wind Power As An Alternative Energy Resource*

https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/2013_Turkey_Country_Chapterfinal_with_last_page.pdf (A.D. 31. 06. 2015)

International Energy Agency (IEA). (2014a). *Emergency Response Systems of Individual IEA Countries*. 75739 Paris Cedex 15, France: IEA.

International Energy Agency (IEA). (2014b). "Turkey energy statistics". <http://www.iea.org/statistics/statisticssearch/report/?country=TURKEY=&product=balances&year=Select> (A.D. 07. 12. 2015).

Karaca, Coşkun; Erdoğan, Mustafa (2012). "Türkiye'de Rüzgar Çiftliklerinden Elektrik Üretilmesiyle Sağlanabilecek Çevresel ve Ekonomik Kazançlar". *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*(23), 156-188.

Karagöl, E. Tanas.; Mıhçıokur, Ü. İstiklal (2013). "Enerji Görünümü: Türkiye". *Seta Perspektif*, 1-4(16).

Karakış, Esra. (2014). "Aylık Enerji İstatistikleri Raporu-5". Ankara: Enerji İşleri Genel Müdürlüğü., http://www.enerji.gov.tr/yayinlar_raporlar/ (A.D. 07. 04. 2015).

Katsanu, E., Zafiraki, D., Kondilli, E., & Kaldellis, J. (2011). Recent views on the public acceptance of wind energy and photovoltaic applications in Greece. EWEC - 2011, Brussels. Belgium.

Kaygusuz, Kamil. (2010). "Electricity Generation: A Case Study in Turkey". *Energy Sources*, 21(3), 275-290.

Keith, Stephene. E; Michaud, David. S.; Bly, Stephene. H. (2008). "A Proposal for Evaluating the Potential Health Effects of Wind Turbine Noise for Projects Under the Canadian Environmental Assessment Act. Journal of Low Frequency Noise", *Vibration and Active Control*, 27(4), 253-267.

Kick, Christopher (2011). *How is 100% Renewable Energy Possible for Turkey by 2020?* Global Energy Network Institute (GENI).

Kiliç, A.M. (2006). "Turkey's Natural Gas Necessity, Consumption and Future Perspectives". *Energy Policy*(34), 1928-1934.

Kocagöz, Barış. (2015). Res'lerde İzin ve İnşaat Süreçlerinde Yaşananlar. Turkish Wind Energy Congress 4-5 November 2015. Ankara: Turkish Wind Energy Association.

Kraft, Michael. E.; Clary, B. Bruce (1991). "Citizen Participation and The Nimby Syndrome: Public Response to Radioactive Waste Disposal." *The Western Political Quarterly*, 44(2), 299-328.

Leung, Dennis. Y.; Yang, Yuan (2012). "Wind Energy Development and its Environmental Impact: A Review". *Renewable and Sustainable Energy Reviews*(16), 1031-1039.

27

IJSE 9/2
Aralık/
December
2016

Mertoglu, Orhan; Şimsek, Şakir; Basarir, Nilgün (2015). Geothermal Country Update Report of Turkey (2010-2015). Proceedings World Geothermal Congress 19-25 April 2015. Melbourne, Australia.

Oğulata, R. Tuğrul. (2003). "Energy Sector and Wind Energy Potential in Turkey". *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 7, 469-484.

Özata, Erkan. (2014). "Sustainability of Current Account Deficit with High Oil Prices: Evidence from Turkey". *International Journal of Economic Sciences* (Vol. III / No. 2), 71 - 88.

Özğören, Muharrem; Köse, Faruk; Aksoy, M. H., Canlı, E., Solmaz, Ö., Doğan; ; Yağmur: (2012). Konya'da Yenilenebilir Enerji Kaynakları Malzeme Üretilbilirlik Araştırması. Konya: Yeryüzü Enerji Sistemleri.

28

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Palabıyık, Hamit; Yavaş, Hikmet; Aydın, Murat (2010). "Nükleer Enerji ve Sosyal Kabul Sorunu: NIMBY Sendromu Üzerine Kritik Bir Literatür İncelemesi". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), 45-66.

REN21. (2016). *Renewables Global Status Report* . Renewable Energy Policy Network.

Richert, J. (2015). *Reinvigoratin Turkey's Energy Leadership - Turkey as a Sustainable Energy Leader Among Emerging Economies*. İstanbul: Sabancı University İstanbul Policy Center; Stiftung Mercator Initiative.

Rzayeva, Gulmira. (2014). *Natural Gas in the Turkish Domestic Energy Market: Policies and Challenges* (Registered Charity, No. 286084). Oxford Institute for Energy Studies.

Shearer, C., Ghio, N., Myllyvirta, L., & Nace, T. (2015). "Boom and Bust". CoalSwarm and Sierra Club. [http://sierraclub.org/sites/www.sierraclub.org/files/uploads-ysiwig/final%20boom%20and%20bust%202017%20\(3-27-16\).pdf](http://sierraclub.org/sites/www.sierraclub.org/files/uploads-ysiwig/final%20boom%20and%20bust%202017%20(3-27-16).pdf) (A.D. 07.10.2016).

Terzi, N. (2014). "Curren Account Deficit and Global Competiteveness in Turkey". *Business Systems and Economics* (Vol. 4 (2)), 126 - 138.

The World Bank (WB). (2012). "Overview of Turkey"., <http://data.worldbank.org/indicator/EG.USE.ELEC.KH.PC> (A. D. 14.10.2015).

TPAO. (2014). "Ham Petrol ve Doğalgaz Sektör Raporu". [http://www.tpao.gov.tr/tp5/docs/rapor/2013-YILI-HAM-PETROL-VE-DOGAL-GAZ-SEKTOR-RAPO RU.pdf](http://www.tpao.gov.tr/tp5/docs/rapor/2013-YILI-HAM-PETROL-VE-DOGAL-GAZ-SEKTOR-RAPO%20RU.pdf) (A.D. 25.06.2015)

Turkish Wind Energy Association (TWEA). (2015). Turkish Wind Energy Statistic Report. TWEA.

*Turkey's Foreign Dependence On Energy and
Wind Power As An Alternative Energy Resource*

Ulutas, B. Haktanırlar (2005). "Determination of The Appropriate Energy Policy for Turkey". *Energy*, 30 (7). 1146-1161.

UNFCCC. (2015). "Republic of Turkey Intended Nationally Determined Contribution". http://www4.unfccc.int/submissions/INDC/Published%20Documents/Turkey/1/The_INDC_of_TURKEY_v.15.19.30.pdf (A.D. 10.12.2015).

Uygun, Can; Eker, M. Kubilay (2009). Rüzgar Enerji Santrallerinin Şebekeye Bağlanması Durumunda Enerji Kalitesi Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. Türkiye 11. Enerji Kongresi 21 - 23 Ekim 2009. İzmir.

ÖZET

Petrol, doğalgaz ve kömür fosil yakıtları oluşturur. Bu kaynaklar, Dünya’da uzun bir süre temel enerji kaynağı olarak kullanılmıştır. Sanayi İnkılabı ise bu kaynaklara olan talebi daha dar artırmıştır. Ancak 1970’lerde başlayan petrol krizi, özellikle petrole alternatif kaynak arayışını gündeme getirmiştir. Bu arayış sonucunda “yenilenebilir enerji kaynakları” kavramı ortaya çıkmış ve bu kaynaklara bir yönelim olmuştur. Rüzgarın de içinde olduğu bu kaynaklar, günümüzde birçok ülkede enerji kaynağı olarak kullanılmaktadır.

Türkiye, yenilenebilir enerji kaynakları potansiyeli açısından zengin bir ülkedir. Yersekileri ve iklim özelliklerinin kısa mesafede değişmesinin yanında jeolojik yapısı bu potansiyeli artıran faktörlerdir. Türkiye, yenilenebilir kaynakların aksine petrol ve doğalgaz açısından fakir bir ülkedir. Bu duruma rağmen, Türkiye’de enerji üretiminde fosil yakıtların ağırlığı vardır. Ülkenin fosil yakıt ihtiyacı ise ithalat ile karşılanmaktadır.

Enerji üretiminde ithal kaynakların kullanılması Türkiye’de bazı sorunlara neden olmaktadır. Bu sorunların başında cari açık ve enerjide dışa bağımlılık gelir. 1970’lerde başlayan petrol krizi sonucunda birçok gelişmiş ülkede yenilenebilir enerji kaynaklarına bir yönelim olmuştur. Türkiye’deki enerji profili ise bu yönelimin tersi bir görünüm sergilemektedir. Türkiye’nin kaynak türlerine göre enerji üretiminde % 79 ile fosil yakıtlar büyük bir orana sahiptir. Bu oranda doğalgazın payı % 48, kömürün ise % 31’dir. Ülkedeki enerji üretiminde yenilenebilir kaynakların oranı % 21 civarındadır. Rüzgarın enerji üretimindeki payı ise % 3 gibi oldukça düşük bir rakamdır Bu durum enerji ihtiyacı gün geçtikçe artan Türkiye’de fosil yakıtların ağırlığının devam ettiğini göstermektedir.

Enerjide dışa bağımlılığın azaltılmak istenmesi, Türkiye’de rüzgar enerjisine yönelik politika oluşturulmasında etkili olmuştur. Tükettiği enerjinin büyük kısmını ithal kaynaklardan karşılayan Türkiye, enerji ihtiyacının % 48’ini kendi kaynaklarından karşılar. Ancak 2020 yılına kadar birincil enerji üretiminin 81 Mtoe, ithalatın ise 226 Mtoe olacağı tahmin edilmektedir. Tükettiği enerjinin % 60’ını petrol ve doğalgazdan sağlayan Türkiye’de enerjide bağımlılık oldukça yüksek düzeydedir. Ayrıca kullandığı doğalgazın büyük kısmının Rusya’dan ithal edilmesi Türkiye’yi enerji güvenliği açısından da zora sokmaktadır. Bağımlılığın azaltılmasında çözüm, ülkedeki alternatif enerji kaynaklarına yönelik politika geliştirilmesinde aranmaktadır.

Türkiye, Avrupa’da en büyük teorik rüzgar enerji potansiyeline sahip ikinci ülkedir. Karasal alanlarında 400 TWh/yıl brüt ve 120 TWh/yıl teknik potansiyeli olan Türkiye’de; brüt potansiyel 160 GW, teknik potansiyel ise 48 GW’tır. Türkiye’nin ekonomik rüzgar potansiyelinin 50 TWh/yıl ve bunun değerlendirilmesi için gereken kurulu rüzgar gücünün ise 20 GW olduğu hesaplanmıştır.

Türkiye’de rüzgardan elektrik üretimi iki döneme ayrılabilir. Bu ayırmda 5346 sayılı kanun belirleyicidir. İlk üretimin başladığı 1998 (Çeşme - Germiyan) ile kanununun çıktığı 2006’ya kadar olan kısım I. Dönem; 2006 sonrası ise II. Dönem olarak tanımlanabilir. I. Dönemde (1998 - 2006) rüzgar santrallerine ilgi oldukça azdır. Bu dönemde sadece üç rüzgar santrali kurulmuştur. Teşviklerin yetersizliği ve karlı bir yatırım olarak görülmemesi bu dönemde girişimcileri rüzgar enerjisinden uzak tutmuştur. II. Dönemde ise yatırımcıların rüzgar enerjisine ilgisinde artış vardır. Bu artışta 5346 sayılı kanunun getirdiği teşvikler etkili olmuştur. 2006’da rüzgar enerji santralleri için yıllık kurulum gücü 30,9 MW iken, 2014 yılında 803,65 MW’a çıkması bu teşviklerin sonucudur.

Rüzgar, Türkiye’deki enerji ihtiyacını karşılamak ve enerjide dışa bağımlılığı azaltmak için ülkenin sahip olduğu en önemli kaynaklardan birisidir. Ancak rüzgar enerjisi ile ilgili var olan sorunlar çözüme kavuşturulmadan, bu kaynak yeterince değerlendirilemeyecektir. Bu amaçla, yatırımcılar için önemli bir sorun olan maliyetin azaltılması için teşvikler artırılmalıdır. Ayrıca, rüzgar tribünlerinin işletmeye açılmasının süresi kısaltılmalıdır. Bu kapsamda, bürokratik süreç kısaltılmalı ve ilgili kurumlar koordineli çalışmalıdır.

Ülkedeki teknik eleman yetersizliği önemli bir sorundur. Teknik eleman yetiştirilmesi için ilgili kurumlar tarafından eğitimler verilmelidir. Ayrıca, tribünler için gerekli teknik malzemenin yerli firmalar tarafından yapılmasına yönelik teşvikler artırılmalıdır.

Rüzgar santrallerine yönelik halk tepkisi göz ardı edilmemelidir. NIMBY sendromu kapsamında değerlendirilen bu tepkilere yönelik, ilgili firmalar ve kurumların ortak çalışma yapması zorunludur. Özellikle hem rüzgar potansiyelinin yüksek hem de turizm merkezi olan yerleşmelerde, halkın tepkisi dikkate alınmalıdır. Tepkilerin nedeni net olarak ortaya konulmalı ve halkın talepleri de dikkate alınmalıdır.

**EKONOMİK KARŞILIKLI BAĞIMLILIK
KAPSAMINDA AB-ÇİN İLİŞKİLERİ**

*Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ**

(Makale Geliş Tarihi-Received: 16.10.2016 /
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 19.12.2016)

ÖZ

Bu çalışma, AB ve Çin arasındaki ekonomik ve ticari ilişkileri Keohane ve Nye tarafından formüle edilen karşılıklı bağımlılık teorisi çerçevesinde irdeleme amacı taşımaktadır. Farklı ekonomik parametreler aracılığıyla bu iki önemli güç arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin mevcut durumu analiz edilerek, karşılıklı bağımlılığın asimetric niteliği ortaya konulacaktır. Karşılıklı bağımlılıktaki asimetriclerin bir güç unsuru olduğu varsayımından hareketle, bu asimetric karşılıklı bağımlılığın AB ile Çin arasındaki güç ilişkisine etkisi tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: AB, Çin, Ekonomik ve Ticari İlişkiler, Güç, Karşılıklı Bağımlılık.

* Yrd. Doç. Dr. İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, eakcadag@gelisim.edu.tr

ECONOMIC INTERDEPENDENCE BETWEEN THE EU AND CHINA

ABSTRACT

This study aims to evaluate EU-China economic and trade relations using the theory of interdependence formulated by Keohane and Nye. The current situation of economic and trade relations between these two powers will be analyzed with different economic indicators to demonstrate the asymmetry in this interdependent relationship. Based on the assumption that asymmetries in interdependence is a source of power, this paper discusses the impact of asymmetrical interdependence to power dynamics between the EU and China.

34

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Keywords: EU, China, Economic and Trade Relations, Power, Interdependence.

JEL Kodları: A12, F01, F1

GİRİŞ

Yirminci yüzyıl sonlarında ekonomik, siyasi ve teknolojik alanlarda yaşanan gelişmeler küreselleşme sürecine hız kazandırmış ve bu süreç uluslararası ilişkilere devletler arası karşılıklı bağımlılığın artışı şeklinde yansımıştır. Bilhassa ekonomi alanında kendini gösteren bu değişim, devletleri işbirliği ve bütünleşmeye sevk ederken dış politikada askeri güç kullanımını ikinci plana düşürmüştür.

Günümüz uluslararası ilişkilerinin bir özelliği olarak nitelendirilebilecek karşılıklı bağımlılık, devletleri dış politika kararlarını alırken ilgili ülkelerle mevcut bağımlılık ilişkisini göz önünde bulundurmaya itmektedir. Askeri, diplomatik ve ekonomik anlamda ne kadar güçlü olursa olsun bir devlet başka bir devlete herhangi bir nedenle, herhangi bir alanda bağımlı olabilmektedir. Tam anlamıyla kendi kendine yeten bir devletten söz etmenin mümkün olmadığı uluslararası sitemde devletler değişen oranlarda birbirlerine bağımlı haldedir. Bu bağımlılık simetrik olabileceği gibi asimetrik de olabilmekte, dolayısıyla karşılıklı bağımlılığın niteliği ve oranı ortaya bir güç ilişkisi çıkarmaktadır. Karşı tarafa daha az bağımlı olan ve ilişkilerin zarar görmesi halinde bundan daha az etkilenen taraf, diğeri üzerinde daha fazla pazarlık gücüne sahip olarak amaçlarını daha kolay elde edebilmektedir.

Karşılıklı bağımlılığın oranı ve konusu değişmekle birlikte, günümüzde büyük güçler arasındaki karşılıklı bağımlılığın ekonomik boyutunun diğeri boyutların önüne geçtiği görülmektedir. Örneğin, askeri ve siyasi meselelerdeki işbirliği nispeten daha sınırlı olan Çin ve AB'nin ekonomik bağlamda tam bir ekonomik karşılıklı bağımlılık modeli sergilemektedir. Son 35 yılda gösterdiği ekonomik gelişim ve 2001'de Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliği sonucu dünyanın ikinci büyük ekonomik gücü haline gelen Çin ile 2008 yılındaki ekonomik kriz sonucu sarsıntı yaşamasına rağmen hala dünyanın önde gelen ekonomik güçlerinden olan AB arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin yapısı her iki taraf açısından da birtakım hassasiyetler ve kırılğanlıklar doğurmaktadır. Bu çalışmada, AB ve Çin arasındaki karşılıklı ekonomik bağımlılığın niteliği, taraflara maliyeti ve nasıl bir güç ilişkisine yol açtığı üzerinde durulacaktır. Bu amaçla öncelikli olarak neoliberal dönüşümün bir getirisi olarak karşılıklı bağımlılık kavramı ele alınacaktır, akabinde AB ve Çin arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilere değinilerek mevcut hassasiyet ve kırılğanlıklar

ortaya konulacaktır. Son olarak ortaya çıkan güç ilişkisinin niteliğini değiştirme potansiyeline sahip tarafların dahil olduğu yeni ticaret ve yatırım projeleri incelenecektir.

1. Karşılıklı Bağımlılık Kavramı

1970'li yıllarda uluslararası ekonomik düzende yaşanan değişimler, dünya ticaretinin gelişimi ve çok uluslu şirketlerin artan rolü, uluslararası politikada geleneksel devlet merkezli analizlerin yetersiz olduğuna ilişkin eleştirileri beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda Robert Keohane ve Joseph Nye 1977'de yayımladıkları *Power and Interdependence* adlı kitapta, değişen uluslararası sistemin dinamiklerinin daha iyi analiz edilmesi amacıyla karşılıklı bağımlılık kuramını ortaya koymuştur. Neoliberalizmin öncülerinden Keohane ve Nye giderek birbirleriyle daha bağımlı hale gelen devletlerin artık realistlerin öne sürdüğü gibi uluslararası arenada tamamen bağımsız davranmaktan uzak olduğunu ifade etmektedir.

36

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Bağımlılık, bir devletin diğer bir devlet karşısında dış politika tercihlerini sınırlayan tek taraflı bir etkileşimi ifade ederken, karşılıklı bağımlılık farklı ülkeler arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan karşılıklı etkileşimi konu almaktadır. Uluslararası ilişkilerde karşılıklı bağımlılık; devletler ve toplumlar arasında çok sayıda etkileşim kanalının yarattığı bağlantı ve ilişkilerin, belirli bir hiyerarşik gündemden yoksun olan uluslararası sistemde neden olduğu karmaşık koşullar bütünüdür (Gürkaynak, Yalçiner, 2009: 75). Söz konusu etkileşimlerin kaynağı, parasal, mali, toplumsal ya da güvenlik konuları ya da sorunları olabilir. Fakat Robert Keohane ve Joseph Nye'a göre, bu etkileşimlerin karşılıklı bağımlılık çerçevesinde ele alınabilmesi için maliyet unsurunun söz konusu olması gerekmektedir (Keohane, Nye, 2001: 8-9). Eğer karşılıklı etkileşimin taraflar üzerinde olumsuz bir yansıması söz konusu değilse karşılıklı bağımlılıktan söz edilmemektedir ki karşılıklı bağımlılığı diğer etkileşimlerden belirgin biçimde farklı kılan özellik de budur. Eğer karşılıklı etkileşim sadece fayda temeline dayalıysa ve taraflar üzerinde bir maliyete yol açmıyorsa karşılıklı bağımlılık politikası ve teorisinin kapsamı dışında tutulmaktadır (Gürkaynak, Yalçiner, 2009: 75).

Keohane ve Nye devletlerin ilişkilerinde toplam kazanç amacı güdebileceği gibi nispi kazanç peşinde de olabileceğinin altını

çizmekte, dolayısıyla karşılıklı bağımlılığı, mutlak çıkarların karşılıklı olarak dengelendiği bir ilişki olarak görmemek gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bu ilişkinin simetrik olması durumunda ilişkinin zarar görmesi her iki tarafı olumsuz etkilerken, asimetrik ilişki söz konusu olduğunda daha bağımlı olan taraf daha fazla etkilenmektedir.

Askeri gücün dış politikadaki önemini reddetmemekle birlikte Keohane ve Nye, nükleer tırmanma riski, az gelişmiş ya da güçsüz ülkelerdeki insanların direnişi, ekonomik hedeflere ulaşmadaki belirsizlik ve kamuoyunun artan etkisi sebebiyle askeri kuvvet kullanımının devletler açısından daha maliyetli olduğunu ifade etmektedir. Bu durumda asimetrik karşılıklı bağımlılığın bir güç unsuru olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedirler (Keohane, Nye, 2001: 10). Keohane ve Nye, liberal karşılıklı bağımlılık teorisinin realist yaklaşımın alternatifi olmadığını ve özünde realizm ile liberalizm arasında bir bağ kurduğunu belirtmekte ve karşılıklı bağımlılığın otomatik olarak işbirliğine yol açmayacağı gibi güç ilişkilerini ortadan kaldırmayacağını da altını çizmektedirler (Keohane, Nye, 1987:730). Hatta karşılıklı bağımlılık ile belli bir alandaki potansiyel güç kaynaklarının yakın ilişki içinde olduğuna değinilmektedir. Albert Hirschman *National Power and the Structure of Foreign Trade*, Kenneth Waltz *The Myth of National Interdependence* adlı eserlerinde asimetrik karşılıklı bağımlılığın bir güç unsuru olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Aralarında karşılıklı bağımlılık ilişkisi bulunan ülkeler arasında vuku bulan olumsuz bir gelişmeden her iki taraf da etkilenmektedir. Fakat bu ilişki taraflardan biri açısından daha fazla önem arz etmektedir ki bu da beraberinde bir güç ilişkisi getirmektedir. X devletinin Y'ye gereksinimi Y devletinin X'e olan gereksiniminden daha fazla ise Y devletinin X karşısında daha fazla pazarlık gücü olduğunu söylemek mümkündür. Neticede X devleti ilişkinin bozulmaması için daha fazla çaba sarf edecek ve bu amaçla ödün verecektir. Dolayısıyla tarafların birbirini üzerindeki etkisinin kaynağı nominal anlamdaki güçten ziyade ihtiyaçlardan kaynaklanan bağımlılık derecesidir (Arı, 2008:407). Diğer bir ifadeyle karşılıklı bağımlılıktan söz etmek için ilgili ülkelerin birbirine nominal güç bağlamında denk olması gerekmediği gibi, ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisi de her zaman aynı oranda değildir.

Karşılıklı bağımlılık ilişkisinde taraflardan birinin diğeri üzerindeki pazarlık gücü (*bargaining power*) diğere tarafın bu ilişkiye karşı duyarlılığına (*sensitivity*) ve kırılabilirlik derecesine (*vulnerability*) bağlıdır. Duyarlılık durumunda ilgili devletin politikalarını değiştirerek dışarıdan empoze edilen gelişmelerin yol açtığı maliyetlerden kaçınması söz konusu iken, kırılabilirlik durumunda politika değişikliğinden sonra bile maliyetlere katlanmaya devam etmektedir. Duyarlılık, karşılıklı bağımlılığın doğal bir sonucu olarak devletlerin sistemde sahip oldukları hareket serbestisini tanımlamakta iken, kırılabilirlik durumunda hareket alanı daha fazla kısıtlandığı için aktörler dışsal etkenler tarafından yaratılan maliyetlere katlanmak durumunda kalmaktadır (Özdemir, 2008: 132).

Steve Chan bu duruma, büyük devletlerin Orta Doğu petrollerine duydukları gereksinim çerçevesinde şekillenen ilişkilerini örnek göstermektedir. ABD, Japonya ve Avrupa devletlerinin Orta Doğu petrolüne karşı duyarlılıkları neredeyse aynı olmasına rağmen, bu bölgeden petrol ithal etmelerine engel teşkil edecek olumsuz gelişmelerin yaratacağı kırılabilirlik aynı değildir. Bu kapsamda Orta Doğu'nun petrol tedarikçisi ülkelerinin söz konusu ithalatçı ülkelerle herhangi bir konuda yürütecekleri görüşmelerde sahip olacakları pazarlık gücü de farklılaşmaktadır. Örneğin petrol ihtiyacının yaklaşık %75'ini bölgeden tedarik eden Japonya en kırılabilir ülke olduğundan Orta Doğu ülkeleri, ABD ve Avrupa ülkelerine kıyasla Japonya üzerinde daha fazla pazarlık gücüne sahip olacaktır (Arı, 2008: 408). İfade etmek gerekir ki her daim karşılıklı bağımlılık ilişkisinin avantajlı tarafı büyük devletler değildir, küçük devletler de karşılıklı bağımlılık sebebiyle büyük devletlerin dış politika davranışlarını etkileyebilmektedir. Yani etkinin ve gücün kaynağını belirleyen unsur bağımlılık ve bu bağımlılığın derecesidir. Bununla birlikte asimetric olarak karşı tarafa daha az bağımlı olmak ikili ilişkide istenilen etkinin yaratılmasında ne gerekli ne de yeterlidir (Wagner, 1988: 467). İlişkideki güçsüz aktörün belli bir konudaki amaçlarını gerçekleştirmek için diğere konularda büyük ödümler vererek bu amacına ulaşması mümkün olduğu gibi, bir konuda eğer kazanımlarından daha fazla ödün vermesi gerekecekse ilişkideki avantajlı tarafın etkisini kullanmaması da mümkündür (Keohane, Nye, 1987: 736). Bu durumda asimetric karşılıklı bağımlılığın yaratmış olduğu güç ilişkisinin niteliğini değiştirmekte, ancak bu ilişkiyi tamamen ortadan kaldırmamaktadır.

Neoliberaler ülkeler arasında, özellikle ekonomik konularda karşılıklı bağımlılığın arttığını ve devletler açısından gücün ekonomik boyutunun önem kazanmaya başladığını, dolayısıyla ekonomik konularda işbirliği çabalarının ön plana çıktığını savunmaktadır. Fakat bu durum aynı zamanda ekonomik karşılıklı bağımlılığın bir güç ilişkisi yaratmasını beraberinde getirmiştir ki AB-Çin ekonomik ilişkileri bu kapsamda incelenmesi faydalı bir örnek niteliği taşımaktadır.

2. İkili İlişkilere Genel Bakış

Çin ile AB (ilgili dönemde Avrupa Ekonomik Topluluğu/AET) arasında ilk resmi ilişkiler 1975'te başlamış ve 1978'de Çin-AET bir ticaret anlaşması imzalayarak birbirlerine en fazla gözetilen ülke statüsü tanımıştır. 1985'te ticaret ve ekonomik işbirliği antlaşması imzalanmış ve endüstri, bilim, teknoloji, enerji, ulaşım ve çevre konularında işbirliği geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. 1988'de taraflar karşılıklı olarak birbirlerine diplomatik temsilci göndermiştir. Her ne kadar 1989'da Tiananmen Meydanı'nda hükümetin baskıcı politikalarına yönelik protestoların Pekin yönetimi tarafından sert biçimde bastırılması sonrası ikili ilişkiler sekteye uğrasa da bu durum uzun sürmemiştir. 1994'te yayımlanan "Yeni Asya Stratejisine Doğru" belgesi ile 1995 yılında yayımlanan "Çin-Avrupa İlişkileri için Uzun Vadeli Bir Politika" başlıklı ilk uzun vadeli strateji ile Brüksel, Çin ile ilişkilere verdiği önemi gözler önüne sermiştir. İkili ilişkilerin gelişiminin önünde engel teşkil eden insan hakları meselesine ilişkin Pekin'in 1996'da diyalog başlatma talebi ise Çin'in ilişkilere attığı ehemmiyeti kanıtlamaktadır.

1998'de yayımlanan "Çin ile Kapsamlı Bir Ortaklık İnşa Etme" bildirisi ile geliştirilen işbirliği, 2001'de kapsamlı ortaklık haline gelmiştir. Avrupa'nın 1990'ların ortalarından itibaren Çin'e yönelik stratejisi, bu ülkenin ekonomik, sosyal, siyasi ve askeri açıdan uluslararası sisteme entegre edilmesi hedefini gütmüştür. Bu amaçla Çin'in ekonomik ve sosyal reform süreci desteklenmiş, iyi yönetim ve hukukun üstünlüğü hususlarında atılan adımlara destek verilmiştir. 1998'de ilki gerçekleştirilen AB-Çin Zirvesi, her yıl tarafların görüş alışverişinde bulunduğu en önemli yüksek seviyeli platform haline gelmiştir. Bu dönemdeki görüşmelerin temel odak noktası, Çin'in Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliği olmuştur. Nitekim bu kapsamda 2000'de taraflar arasında imzalanan anlaşma Çin'in DTÖ üyeliğini hızlandırıcı

etki yapmış ve ikili ilişkileri önemli ölçüde geliştirmiştir. Hatta Çin fikri mülkiyet, çevre ve veterinerlik konularında Avrupa normlarını tanımaya başlamıştır (Sajdak, 2013: 7).

2003 yılında kabul edilen “AB-Çin İlişkilerinde Paylaşılan Çıkarlar ve Meydan Okumalar” adlı belgeyle taraflar kapsamlı stratejik ortaklığa geçildiğini duyurmuştur. (European Commission, 2013) BM’nin dünya barışını sağlama rolünün güçlendirilmesi, sürdürülebilir kalkınma, insan haklarının korunması ve Çin’in reform sürecinin devamlılığı hususlarında işbirliği yapılması temel hedef olarak saptanmıştır. Belirtmek gerekir ki devletler arasındaki yakınlaşmanın boyutunu ifade etmek için sıklıkla kullanılan terimlerden biri olan stratejik ortaklığın net bir tanımı bulunmamaktadır. Ancak daha uzun vadeli ve kapsamlı amaçlara hizmet eden stratejik ortaklık, stratejik işbirliğinin üzerinde bir aşamadır ve bir bölge veya uluslararası düzenle ilgili daha köklü hedef ve çıkarlar öngörmektedir (Sümer, 2010: 678). AB’nin bu terimi “siyasi işbirliği için kapsamlı, tutarlı ve koordineli uzun vadeli bir çerçeve” şeklinde yorumladığı görülmektedir (European Commission, 2006). Dolayısıyla AB, stratejik ortaklar arasında ortak norm ve değerlerin bulunması gerektiği şeklinde bir görüşe sahip bulunmamaktadır. Stratejik ortaklık ifadesi dışında yeni belgede göze çarpan en önemli husus, küresel yönetişimin yaygınlaştırılmasında ortak hareket edileceği vurgusudur ki bu, AB’nin artık Çin’i uluslararası arenadaki başat aktörlerden biri olarak gördüğünün kanıtıdır.

Buna mukabil, Pekin AB ile ilişkilerini konu alan ilk politika belgesini 2003 yılında yayımlamıştır. Bu belgede ikili ilişkilerin geliştirileceği, ekonomik işbirliği ve ticari ilişkilerin derinleştirileceği ve kültürel alışverişin güçlendirileceği ifade edilmektedir (Ministry of Foreign Affairs of China, 2003). Bu çerçevede siyasi anlamda Pekin’in Avrupa’nın “tek Çin” politikasını tanınması ve Tayvan ile ilişkilerini kesmesini amaçladığı söylenebilir. Ekonomik anlamda ise Pekin, AB yatırımlarının artmasını, ticaretin gelişmesini, çevre, kamu sağlığı ve eğitim alanlarında AB yardımlarının fazlaşmasını hedeflemektedir. Çin’in AB’nin Galileo konumlandırma sistemi projesine dahil olma isteği ise bilim ve teknoloji konusundaki işbirliğine verdiği önemi göstermektedir.

Ayrıca bu dönemde 1985’te imzalanmış olan ticaret ve işbirliği antlaşmasının yerini alacak yeni bir anlaşma için görüşmelere

başlanmış, böylece Tiananmen olayları sonrası Avrupa tarafından uygulamaya konan silah ambargosunun kaldırılması ve Çin'in piyasa ekonomisi statüsünün tanınması gibi günümüzde halen görüşmelere konu olan meseleler ilk defa gündeme gelmiştir. İlişkilerde yakalanan bu olumlu hava sonucu 2004 yılı diploması açısından Çin'de Avrupa yılı, Avrupa'da ise Çin yılı olmuştur (Zhou, 2016: 7). 1998'de başlatılan AB-Çin Zirvesinin yanı sıra 2007'de başlatılan "Yüksek Seviyeli Ekonomik ve Ticari Diyalog", 2010'da başlatılan "Stratejik Diyalog" ve 2012'de başlatılan "İnsandan İnsana Diyalog" stratejik ortaklığın geliştirilmesinde üç temel ayağı (siyasal, ekonomik ve toplumsal) oluşturmaktadır. Bu üçayak 2013 yılında kabul edilen AB-Çin 2020 Stratejik Gündemi belgesiyle de stratejik ortaklığın somut parametreleri olarak belirlenmiştir.

3. Ekonomik-Ticari İlişkiler ve Karşılıklı Bağımlılık

AB-Çin ilişkilerinin en dinamik, sağlam, etkin ve istikrarlı ayağı olan ekonomik ve ticari ilişkiler, iki ülke arasındaki karşılıklı bağımlılığın da en temel göstergesi mahiyetindedir. ABD'nin aksine AB'nin Doğu Asya'da jeopolitik ve güvenlik bağlamında ciddi bir çıkarının bulunmaması ve bölgesel mevzularda müdahil olmaktan kaçınması, ikili ilişkilerin ekonomik boyutunun öne çıkmasına zemin hazırlamıştır. Taraflar birbirlerini büyük ve gelecek vaat eden bir pazar, ticari ortak ve yatırım alanı olarak görmektedir. Bu durum bir karşılıklı bağımlılık ortamı meydana getirmiş olmakla birlikte, ekonomik parametreler söz konusu karşılıklı bağımlılığın simetrik olmadığını ortaya koymaktadır.

Salt ticari ilişkilerin boyutu dahi taraflar arasındaki karşılıklı bağımlılığa ilişkin fikir vermektedir. 2015 yılında AB'nin, Çin'e yaptığı ihracat 170 milyar dolarken (2014 yılında 165 milyar dolar idi) bu ülkeden toplam ithalatı 350 milyar dolar civarındadır (2014 yılında 303 milyar dolardı) (European Commission, 2016a). Birlik'in Çin'e ihraç ettiği temel ürünler makineler, uçak, motorlu araç ve kimyasal maddelerken AB'nin Çin'den ithal ettiği ürünler özellikle sanayi ve tüketim mallarından oluşmaktadır.

2014 yılında Çin'e giren doğrudan yabancı yatırım (FDI) 129 milyar dolara ulaşmış olup, Çin ilk kez ABD'yi aşarak dünyada en fazla FDI akışına sahip olan ülke haline gelmiştir. (Çin Büyükelçiliği, 2015)

AB'nin dış yatırımlarının %20'si Çin istikametinde gerçekleşmektedir ki bu oranla Birlik, Çin'de en fazla yatırım yapan ilk beş ülke arasındadır. Çin'in ise İsviçre ve Norveç dahil olmak üzere AB'ye yönelik toplam yatırımları 2015 yılında 23 milyar dolarlık rekor seviyeye ulaşmış olup aynı yıl ABD'ye yaptığı yatırımlar 15 milyar dolar seviyesinde kalmıştır (Çin Büyükelçiliği, 2015). Çin AB ülkelerindeki yatırımları enerji, madencilik, gıda, ulaşım, emlak ve telekomünikasyon sektörlerinde yoğunlaşmaktadır. Söz konusu yatırımların kayda değer artışında 2014 yılında Pekin yönetiminin Çinli firmaların yabancı ülkelerde yatırım yapabilmesinin önündeki tüm engelleri aşamalı biçimde kaldırmasının ciddi etkisi bulunmaktadır. Bir diğer etken ise AB ile ABD arasında 2016 yılında iyice şiddetlenen ticaret savaşlarıdır. Ağustos 2016'da Avrupa pazarındaki faaliyetleriyle ilgili ödemesi gerekenin altında vergi ödediği ortaya çıkan Apple şirketine Avrupa Komisyonu 13 milyar euroluk ceza öngörmüştür. "Komisyonun bu tür cezalarla AB içerisindeki adil rekabetin önünü tıkadığı ve bu tür cezalarla ABD'de yatırımlara gidecek vergi gelirlerine engel olduğunu" öne süren ABD cezaya tepki göstermiştir (BBC, 2016). Ayrıca cevap mahiyetinde, Eylül 2016'da ABD Adalet Bakanlığı, 2009'daki mortgage krizinde manipülasyon yaptığı gerekçesiyle Alman Deutsche Bank'a 14 milyar dolarlık ceza kesmiştir. Söz konusu bu cezalar sebebiyle taraflar arasında ilişkilerin gerilmesi Çin yatırımlarının önünü açmıştır.

2008 yılında ABD'de patlak veren ekonomik krizin Avrupa'ya yayılmasıyla AB ciddi bir ekonomik ve mali krizle karşı karşıya kalmış, Yunanistan, Portekiz, İrlanda, İspanya ve İtalya ciddi borç yükünün altına girmiştir. Bu krizle mücadele etmek adına AB tarafından alınan önlemlere ve ortaya konan girişimlere Çin'den ciddi destek gelmiştir. Çin'in, AB'nin borç krizinden çıkmak için yaptığı çalışmaları içtenlik ve kararlılıkla desteklemek niyetinde olduğunu belirten Çin Başbakanı Wen Jiabao, Avrupa'ya yardımcı olunacağını vurgulamıştır. Nitekim Çin, Avrupa'nın hazine borçlarını satın almış, krizdeki Avrupa ülkelerine milyarlarca dolar yardımda bulunmuştur. Ayrıca Pekin, IMF gibi uluslararası örgütler kanalıyla AB ülkeleri için bir yardım fonu oluşturulmasını da gündeme getirmiştir. Böylece krizin önünü alacak tam güvenli bir kredilendirme sistemi kurulmasını desteklemiştir. 2012 yılının başında düşmeye başlayan taraflar arasındaki ticaret hacmi kaybının %11'e ulaştığı, krizle birlikte Avrupa ekonomisinin daralmaya başladığı, dolayısıyla talebin ve ihracatın azaldığı göz önünde bulundurulursa söz konusu krizin

Çin'e de olumsuz yansıdığı görülecektir (Alagöz, 2013). Dolayısıyla Çin Avrupa'ya yardım etmekle aslında kendi ekonomisine yardım etmektedir. Zira söz konusu krizin Çin'in ekonomik büyüme trendini, Çin halkının işini ve refah seviyesini etkilemesi muhtemeldir. Kısaca Avrupa'nın içinde bulunduğu krize karşı her iki taraf da hassastır, ancak etkilenme dereceleri aynı değildir.(Alagöz, 2013) Bu sebeptendir ki Çin sahip olduğu pazarlık marjını kullanarak AB'nin krizden çıkmasına yardım karşılığında pazar ekonomisi olarak tanınmayı talep edebilmiştir (Euronews, 2011).

Kasım 2013'teki Çin-AB Yüksek Seviyeli Ekonomi ve Ticaret Toplantısında iki taraf arasında kapsamlı bir yatırım anlaşması imzalanması maksadıyla görüşmelerin başladığı duyurulmuştur. Bu anlaşma sayesinde yatırım rejimine serbesti sağlanması, yatırımcıların önündeki engellerin kaldırılması ve yatırımcıları koruyan hukuki düzenlemelerin getirilmesi amaçlanmaktadır (European Commission, 2016b). AB bu anlaşma sayesinde Çin'de yatırım yapacak Avrupalı yatırımcıların hukuki anlamda daha güvende olacağını ve Çin pazarına daha rahat ulaşacağını düşünmektedir. Çin açısından ise uzun vadede AB ile serbest ticaret antlaşması görüşmelerinin önünü açması bakımından önem arz etmektedir. Zira Çin bu anlaşmayı AB nezdinde güvenilir bir ticari partner olduğu imajını sağlamlaştırmak ve gerekli reformları yapmak için ilk adım olarak görmektedir (Ewert, 2016: 3). Diğer bir deyişle, taraflar bu anlaşma ile mevcut asimetrik karşılıklı bağımlılık ortamında ellerini güçlendirme eğilimindedir.

Öte yandan 2015 yılı başından itibaren Çin'in ihracat ve ithalatında yaşanan düşüş ve yatırımların azalmasına ilaveten yükselen üretim maliyetleriyle rekabet gücünü kaybetmesi, Çin ekonomisinin sarsılmaya başladığı yorumlarını beraberinde getirmiştir. Bu durumun AB açısından hem ticari hem de finansal anlamdaki muhtemel olumsuz sonuçları karşılıklı bağımlılığı gösteren önemli bir emaredir. Çin iç piyasasındaki talebin gelecek 2 yıl boyunca %2 azalması Euro bölgesinin gayri safi yurtiçi hasılasının %0.6 oranında azalmasına neden olacaktır (Vergeron, 2015: 3). Çin ekonomisindeki yavaşlamanın öncelikle Asya pazarını etkileyecek olması, Avrupa'nın bu bölgeye yönelik ihracatının Euro bölgesinin gayri safi yurtiçi hasılasının %4'üne tekabül ettiği göz önüne alındığında ciddi anlamda olumsuz etki doğuracaktır (Vergeron, 2015: 3). Çin ekonomisindeki kötü gidişatin devam etmesi durumunda elindeki önemli miktardaki Euro rezervini satma yoluna başvurması, AB

ekonomisi için ciddi bir tehlikedir ki 2016 başında Çin'in döviz rezervi 2012 yılından bu yana en düşük seviyesine gerilemiştir. Çin Merkez Bankası Ocak 2016'da ülkenin elindeki döviz rezervinin 99.5 milyar dolar düşerek 3.23 trilyon dolara indiğini açıklamıştır (Bloomberg, 2016). AB'nin içinde bulunduğu mali durum sebebiyle Çin'in elindeki Euro rezervini satmasına karşı kırılğan olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır, zira bu durumun ortaya çıkaracağı maliyeti yüklenmek zorunda kalacaktır.

Uzun vadede Çin'in Avrupa karşısında ekonomik anlamda daha avantajlı konuma yükseltecek bir diğer gelişme, İngiltere'nin Birlik'ten ayrılma kararıdır. Kısa vadede İngiltere'nin üyelikten ayrılması sonrası AB içerisinde oluşacak belirsizlik ve ekonomik kargaşa durumunun Çin'i olumsuz etkileyeceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Zira zayıf bir Avrupa ekonomisi gerek Çin'in bölgeye yönelik ihracatı gerekse yatırımları açısından olumsuz etki yaratacaktır. Pekin, Çin Halk Bankası'nun beş milyar yuanlık bono alımı ve Çin Tarım Bankası'nun da bir milyar yuanlık ikili kur bono alımlarını Londra merkezli olarak gerçekleştirerek para biriminin uluslararasılaşması hususunda İngiltere'nin desteğine güvenmişti (AA, 2016). Ayrıca 2015 yılında 62 milyar dolarlık ticaret yatırım anlaşması imzaladığı İngiltere'nin AB-Çin serbest ticaret anlaşması imzalanması hususunda diğer devletleri ikna etmesini beklemekteydi. Ayrılık kararı Pekin'in bu planlarını bozmuş olmakla birlikte uzun vadede Çin'in söz konusu durumu kazanca çevirebileceği görüşü ağırlık kazanmaktadır. Birlik içerisinde oluşacak gevşeme ve ayrışma durumu üye ülkeleri Çin ile ilişkilerini ulusal düzlemde geliştirmeye iteceğinden Birlik'in Çin karşısındaki pazarlık gücü azalacaktır (The Diplomat, 2016). Böylece piyasa statüsünün tanınması, anti-damping önlemler, serbest ticaret anlaşması gibi konularda istediğini elde etme anlamında Çin pazarlık gücünü artıran taraf olacaktır. Buna ilaveten AB'nin Çin'e yönelik silah ambargosunun devam etmesi gerektiğini savunan İngiltere'nin Birlik'ten çıkması, ambargonun kaldırılmasına ilişkin Pekin'in umutlarını yeşertmektedir.

4. İlişkilerdeki Problemler

Taraflar arasındaki ekonomik ilişkiler çok önemli boyutlarda olmakla birlikte farklı politik rejimlere, farklı değerlere ve farklı çıkarlara sahip olmaktan kaynaklanan sorunların varlığı gözden kaçmamaktadır. 15 yıllık sürecin ardından 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ)

üye olmasıyla birlikte Çin; tarifeleri düşürme, tarife dışı engelleri azaltma, yabancı firmalar için pazara girişi kolaylaştırma ve şeffaflık yönündeki taahhüdünü yerine getirme yolunda özellikle de tarifeler konusunda önemli mesafe kat etmiştir (Alagöz, 2013). Ancak Çin'in uyguladığı tarife dışı engeller (ülke içinde bazı sektörleri dış ticaretin rekabetinden korunma amaçlı tarife ve kota harici uygulamalar) AB firmalarının Çin'deki pazar imkânlarından yeterince yararlanamamasına neden olmaktadır (Alagöz, 2013). Söz konusu engeller nedeniyle AB firmalarının 20 milyar euro değerinde iş kaybı yaşadığı vurgulanmaktadır. Ayrıca inşaat, makine, finans ve telekomünikasyon sektöründe yabancı firmalara eşit muamele yapılmadığı ve AB firmalarının bu sektörlerin dışında tutulmaya çalışıldığı belirtilmektedir (Avrupa Bilgi Merkezi, 2007).

DTÖ kuralları, tüm üye ülkelere sanayilerini yabancı ihracatçıların "haksız" ticaret uygulamalarına karşı koruma amaçlı gerekli önlemleri alma olanağı tanımaktadır. Dampingli ihracat, söz konusu haksız ticaret uygulamalarından biridir. İhracatçı firmanın malını dış piyasada iç piyasada sattığından düşük fiyata satarak, yani damping yaparak haksız rekabete sebep olması durumunda ürünlerine karşı konulan vergi ise anti-damping olarak adlandırılmaktadır. Bu sayede dampingli ve ucuz ürünlere karşı yerli üreticileri korumak hedeflenmektedir. Dampingli satış ve anti-damping önlemlerinin AB-Çin ilişkilerine etkisinin en fazla olduğu konu Çin'den ithal edilen güneş panelleridir. Eylül 2012'de Avrupa Komisyonu'nun, bu güneş panelleriyle ilgili olarak anti-damping soruşturması başlatması ilişkilerin gündemine yerleşmiştir.

2011 yılında Çin, güneş paneli ihracatının % 60'ını AB'ye yapmış ve ihracat hacmi 21 milyar euroyu bulmuştu (Euractiv, 2012). Çin'in güneş paneli sektörü, Avrupa'ya yaptığı kârlı ihracat sayesinde hızla büyümüşü. Ancak Alman SolarWorld başta olmak üzere bir grup Avrupalı güneş enerjisi şirketinin Çinli firmaların Avrupa'da piyasa fiyatının altında panel sattığını yönündeki şikayet, AB Komisyonu'nu soruşturma başlatmaya itmiştir. Brüksel satışlarda damping olup olmadığını, AB sanayisine zarar verip vermediğini ve anti-damping vergisinin AB'nin çıkarına olup olmadığını değerlendirme kararı almıştır (Euractiv, 2012). Bu karara tepki gösteren Çin, "Bir tarafın uyguladığı korumacı uygulamalar diğer tarafta da korumacılığı tetikler" açıklamasında bulunarak Avrupa şartları hakkında damping ve sübvansiyon soruşturması açılacağını duyurmuştur.

Çin'in 2012'de ithal ettiği 430 milyon litre şarabın üçte ikisinden fazlasının başta Fransa olmak üzere Avrupa'dan gelmesi sebebiyle bu tehdit ses getirmekte gecikmemiştir. Fransız şarap üreticilerinin "bu pazarı kaybetmek gibi bir seçeneğimiz yok. Bizim için küçülen bu pazarı elimizde tutmaya yetecek araçlarımız da yok. Yani Çin ile olan ihracatımızı yavaşlatmak gibi bir seçeneğimiz kesinlikle yok" (Evrensel, 2013) açıklaması başta Fransa olmak üzere şarap ihracatçısı Avrupa ülkelerinin Çin ile ticari ilişkilerin sekteye uğraması karşısındaki kırılğanlığını ortaya koymaktadır. Akabinde Pekin'in Avrupa'dan ithal edilen lüks arabalara da korumacı önlemler alabileceğini ifade etmesi, bu defa Almanya'da hoşnutsuzluk yaratmış, Almanya Başbakanı Angela Merkel konuya müdahil olarak çözüm arayışına yönelik çalışmaların süreceğini belirtmiştir. Nitekim anlaşmazlık 2013'tetarafın konuyla ilgili olarak fiyat taahhüdü kararı almasıyla çözülmüştür. Varılan anlaşmaya göre Çin'in AB'ye ihraç ettiği fotovoltaiik ürünlerin fiyatları, belirli bir güneş paneli ürününün en düşük fiyatından daha az olmayacaktır. Pekin ihraç ettiği parçaların miktarında sınırlamaya gidecek, bunun karşılığında AB anti-damping vergisi uygulamayacaktır (Dünya Bülteni, 2013). Bu anlaşmazlık Çin'in AB ile ilişkilerindeki pazarlık gücünü ortaya koyması bakımından önemlidir. Fransa ve Almanya gibi AB'nin iki itici gücünün Çin ile ticari ilişkilerindeki kırılğanlıklarının Çin'den fazla olması Pekin açısından kayda değer bir güç unsurudur. Bu durum AB'nin Çin ile ilişkilere devam etmek için katlanmak zorunda kaldığı maliyetlere örnek oluşturmaktadır.

AB üyesi devletlerin ekonomik ve siyasi güçleri nispetinde değişen ekonomik çıkarları Çin ile ilişkilere olan yaklaşımlarını da etkilemekte ve çeşitlendirmektedir. Dolayısıyla her üye ülkenin Çin ile ilişkilere bakışı aynı olmadığından bu durum Birlik politikalarına da yansımakta ve zaman zaman tek sesliliği sağlamakta güçlük yaşanmaktadır. Örneğin, Fransa, Almanya ve İtalya gibi ülkeler endüstrilerini korumak için anti-damping vergisi gibi koruyucu önlemlere devam etme yönünde görüş bildirirken İngiltere, Danimarka ve Hollanda gibi ülkeler ise serbest ticarete herhangi bir şekilde müdahale etmeye karşı çıkmaktadır (Euractiv, 2016).

Tarafların ekonomik ilişkileri kapsamındaki bir diğer önemli mesele, Çin'in AB nezdinde piyasa ekonomisi olarak tanınması talebidir. Çin'in piyasa ekonomisi olarak tanınması durumunda Birlik'in Çin

ürünlerine karşı korumacı önlemler uygulaması önemli ölçüde zorlaşacaktır. Bu durumda ucuz Çin mallarının piyasanın dengesini bozmasından çekinen AB, Çin'e bu statüyü tanımaya sıcak yaklaşmamaktadır. Zira Avrupa özellikle çelik endüstrisi, makine, kimya ve seramik sektörlerinde Çin menşeli ürünlere yüksek vergi uygulamaktadır. DTÖ üyelik anlaşmasının 15. maddesi Çin'i ilk 15 yıl piyasa ekonomisi statüsünün tanınmamasını öngörmekte ve diğer ülkelere dumping uygulayabilme ve Çin mallarından cezai gümrük vergisi alma imkanı sağlamaktaydı. 15 yıllık sürenin 2016 yılı sonunda dolması sebebiyle Pekin, 2017 yılına otomatikman bu statüyle gireceğini savunmaktadır. Ancak Avrupa Parlamentosu Mayıs 2016'da aldığı kararla Çin'e piyasa ekonomisi statüsü verilmesine karşı çıkmıştır. Bu karara gerekçe olarak Çin'in beş temel kriteri karşılamaması gösterilmiştir: mal karşılığı mal ticaretinin engellenmesi, kaynakların tahsisi ve şirket kararları üzerinde hükümet müdahalesinin olmaması, şeffaf ve ayrımcı olmayan şirket hukuku, işleyen bir mülkiyet hukuku ve iflas rejimi, tam anlamıyla devletten bağımsız bir finans sektörü. Avrupa Parlamentosu'nun kararları bağlayıcı olmadığından nihai kararı verecek olan AB Konseyi'nin tutumu bu meselenin çözümünde temel belirleyici olacaktır. Piyasa ekonomisi statüsü tanınması durumunda Çin'in mevcut asimetric bağımlılık ilişkisinde elinin daha da güçleneceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Ticarette karşılaşılan bu güçlüklerin yanı sıra fikri mülkiyet haklarının ihlali bir diğer ciddi sorundur. DTÖ üyeliği sonrası Çin, fikri mülkiyet haklarının korunmasında asgari standartları uygulamaya yönelik adımlar atmış olmakla birlikte 2012'de Çin'de faaliyet gösteren 5 Avrupalı şirketten 4'ü, fikri mülkiyet haklarının korunması yönündeki kanun ve düzenlemelerin yetersiz olduğunu ifade etmektedir (Akses, 2014: 4). 2011 yılında taklit olarak nitelendirilen ürünlerin % 73'ünün, 2012 yılında da % 64'ünün Çin'den geldiği tespit edilmiştir (Akses, 2014: 4).

AB açısından bir başka kaygı unsuru Çin'in ekonomik kalkınma modelinin Afrika'daki otoriter yönetimlerce örnek alınması meselesidir. Çin, uluslararası düzene uygun biçimde kalkınma yolları arayan devletlere kendi siyasi seçimleri çerçevesinde kalkınabileceklerini gösteren bir örnek teşkil etmektedir. Gazeteci Robert Kaplan, bu durumu "bazen otokrasi özgürlük üretir" şeklinde özetlemektedir (NewYork Times, 1998). Siyasi özgürlüğe sahip

olmadan ekonomik özgürlüğe sahip olunacağını gösteren Çin tarzı kalkınma modelinin pek çok ülke için örnek teşkil ettiğini belirten Joshua Cooper Ramo, Pekin Konsensüsü'nün Washington Konsensüsü'nün önüne geçtiğini ifade etmektedir (Ramo, 2004: 3-4). Ancak AB Afrika ülkelerine yönelik mali yardım akışını demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve iyi yönetim gibi siyasi unsurların ilgili ülkelerde gösterdiği gelişmeye bağlayarak siyasi koşulluluk mekanizması oluşturmuştur. Dolayısıyla Çin tarzı ekonomik gelişim modeli, demokrasi, hukukun üstünlüğü, temel hak ve hürriyetlere saygı gibi prensiplerin Afrika kıtasında geliştirilmesine yönelik Batı'nın girişimlerini sınırlandırmaktadır.

48

5. Karşılıklı Bağımlılık Perspektifinden Yeni Ticaret ve Yatırım Projeleri

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Son dönemde gerek ABD gerekse Çin tarafından öncülüğü yapılan yeni nesil ticaret ve yatırım projeleri AB ile Çin arasındaki karşılıklı bağımlılığın mahiyetini değiştirebilecek bir nitelik taşımaktadır. Batı ekonomilerinin zayıflaması, dünya ekonomilerinin merkezinin Asya'ya kayması ve Çin sanayi ürünlerinin dünya piyasalarındaki hızlı artışı, ABD ve AB'yi yeni bir serbest ticaret anlaşması imzalamak için Temmuz 2013'te görüşmelere başlamaya sevk etmiştir. Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTYO) adı verilen bu girişim, iki ekonomi arasında gümrük vergilerinin kaldırılmasını, gümrük dışı engellerin azaltılmasını ve yatırım kolaylığı sağlanmasını öngörmektedir. Bu anlaşmanın imzalanması durumunda dünyanın en büyük serbest pazarı oluşturulacaktır. Dünya ticaretinin üçte birinin serbestleşmesi anlamına gelecek bu ortaklığın milyonlarca yeni iş imkanı yaratması ve her iki pazarın da büyümesini hızlandırması beklenmektedir. Bu ortaklığın üçüncü ülkelerin rekabet yapısına ve pazara giriş şartlarına yapacağı etkiden en fazla endişelenen ülkelerden biri de Çin'dir. Zira Çinli ihracatçılar, ABD pazarında paylarını Avrupalı rakiplerine, Avrupa pazarında ise Amerikalı rakiplerine kaptırma kaygısı taşımaktadır. Prof. Wang Zihong ABD ve AB'in ileri teknoloji ürünleri, yüksek kalitedeki üretim seviyesi, hijyen ve güvenlik alanlardaki yüksek standartları özellikle Çin mallarının bu standartlara ulaşamaması halinde Çin'in iki ticari ortağı ile olan ticaretine zarar verebileceğinin altını çizmektedir (TÜSİAD, 2015). Buradan yola çıkılarak Çin'in TTYO girişiminin hayata geçirilmesinin sonuçlarına karşı hassas olduğu söylenebilir. Nitekim yükümleneceği maliyeti en aza indirmek adına Pekin yönetimi farklı ülkelerle serbest

ticaret anlaşması imzalama çalışmalarına hız kazandırmıştır. Yani hassasiyetin yarattığı maliyeti düşürme amaçlı politika geliştirme eğilimindedir ki Yeni İpek Yolu projesi bunun en iyi örneğidir.

ABD ve AB'nin uluslararası ticaretin gidişatını TTYO ile revize etme girişimine Çin'in cevabı ise oldukça iddialı olan Yeni İpek Yolu projesidir. Tarihi İpek Yolu üzerindeki ülkelerin modernize edilmiş ulaşım ağlarıyla birbirine bağlanmasını ve bölge ekonomisinin yeniden canlandırılmasını hedefleyen bu proje, ilk defa Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından 7 Eylül 2013'te Kazakistan Nazarbayev Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada dile getirilmiştir. İki ayağı bulunması planlanan projenin karayolu, Çin'den başlayıp Orta Asya, İran ve Türkiye'ye üzerinden Avrupa'ya devam ederek İtalya'da son bulurken; denizyolu, Güney Çin Denizi'nden başlayıp Hint Okyanusu'nu geçerek Kenya üzerinden Kızıl Deniz ve Akdeniz'e ulaşmakta ve İtalya'da karayolu ile birleşmektedir. Söz konusu kara ve deniz hatları üzerinde taşımacılık imkânlarının geliştirilmesi ve ticaretin artırılması sonucu ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Çin ile Avrupa arasındaki ticaretin büyük ölçüde deniz yolu aracılığıyla gerçekleştirildiği göz önünde alınarak Çin'i Orta Asya üzerinden Avrupa'ya bağlayacak kara ve demir yollarının geliştirilerek maliyetlerin düşürülmesi amaçlanmaktadır. Gerek uluslararası alanda yaşanan talep daralması gerekse işgücü maliyetlerinin yükselmesiyle ihracatta rekabet avantajı azalan Çin, bu projeye ekonomisini canlandırmak istemektedir. Borç krizinin etkilerinin hala sürdüğü, işsizlik oranlarının yüksek olduğu, iç talebin düşük seyrettiği ve göçmen sorunu ile karşı karşıya olan Avrupa açısından yeni pazarlara ulaşmak bağlamında söz konusu proje ciddi imkanlar sunmaktadır. Bu sebeple en önemli müttefikleri ABD'nin tepkisini çekme maliyetine katlanma pahasına Avrupalılar Çin öncülüğündeki bu projeyi desteklemiştir. Proje kapsamında 205 yılında altyapı, finansman, birlikte çalışabilirlik, lojistik ve ulaşım alanlarında işbirliği sağlamak adına "AB-Çin Bağlantı Platformu" oluşturulmuştur.

Bununla birlikte projenin AB açısından olumsuz etkilere sahip olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. *National Bureau for Asian Research* araştırmacısı Nadege Rolland, "bu ekonomik değil, jeopolitik bir projedir" diyerek Çin'in ekonomik etkinliğini diplomatik nüfuzla dönüştürmek istediğini belirtmektedir (Johnson, 2016: 2). Yeni İpek Yolu projesi kapsamında gerçekleştirilecek yatırımların Çin

devlet şirketlerinin Avrupa'daki konumunu güçlendireceğini söylemek mümkündür ki bilhassa 2008'deki krizin etkilerinin hala sürdüğü Doğu ve Güneydoğu Avrupa ülkeleri Çin'in yatırımlarını son derece olumlu karşılamaktadır. Bu durum karşılıklı bağımlılık ilişkisinde Pekin'in elini güçlendirmenin yanı sıra Çin'in siyasi etkinliğini artırmaktadır. Nitekim Afrika'daki yatırımları son on yılda ciddi oranda artan Çin, BM nezdinde Afrikalı ülkelerin desteğini kazanmış, Afganistan'daki yatırımları ise Kabil'in Güney Çin Denizi anlaşmazlığında Çin'den yana tavır almasını beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla bu projenin gerçekleşmesi durumunda Çin'in AB karşısındaki pazarlık gücünün artması muhtemeldir.

50

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Ayrıca bazı Avrupalı yazarlar projenin şeffaflık anlamında tatmin edicilikten uzak oluşunun ve finansal anlaşmaların yeterince net olmayışının Avrupalı şirketlerin rekabet kapasitesini olumsuz etkileyebileceğini dile getirmektedir (Casarini,2015: 9). Pekin yönetimi, Çin'in düşük faizli kredileri ile finanse edilen altyapı çalışmalarının Çinli firmalarca üstlenilmesini istemektedir (Macaristan-Sırbistan hızlı tren yolu ve Pire limanı terminali gibi). Ancak bu durum müteakibiyeti dayanmamaktadır, zira Avrupalı firmaların Çin'de yatırım projeler üstelenmesi oldukça zordur. Bir diğer endişe, Yeni İpek Yolu projesi aracılığıyla Çin'in endüstriyel üretim fazlası ürünlerini dampingli veya üretim maliyetinin altında fiyatlarla satarak Avrupalı firmalara zarar vermesidir.

Bu projenin finansman kaynağı ise Ekim 2014'te Pekin tarafından Asya'daki altyapı yatırımlarının finanse edilmesi amacıyla kurulması önerilen Asya Altyapı Yatırım Bankası'dır. Batı öncülüğündeki finansal sisteme bir meydan okuma olarak nitelendirilen bu girişime ABD'nin karşı çıkmasına rağmen çok sayıda Avrupa ülkesi üyelik başvurusunda bulunmuştur. Haziran 2015'te ise 57 kurucu ülkeden 50'si bankanın kuruluş anlaşmasına imza atmıştır. 100 milyar dolar kayıtlı sermayeye sahip olması öngörülen banka; otoyol, demiryolu, enerji santralleri, boru hatları ve telekomünikasyon projelerine öncelik verecektir. İngiltere öncülüğünde Almanya, Fransa ve İtalya gibi AB'nin büyük ülkelerinin Asya Altyapı Yatırım Bankası'nın kurucu üyeleri olması, Pekin'in yükselen revizyonist finansal gücünün kabulü şeklinde yorumlara neden olmaktadır (Casarini, 2015: 8). Bu durum uzun vadede ABD-AB ilişkilerini olumsuz etkileyebileceği gibi AB'nin Çin'e olan bağımlılığını da artırmaktadır.

SONUÇ

1970'li yıllarda neoliberalizmin öncülerinden Keohane ve Nye tarafından uluslararası ilişkiler disiplinine kazandırılan karşılıklı bağımlılık teorisi, aradan geçen 35 yılı aşkın sürede yaşanan gelişme ve değişimlere rağmen devletler arası ilişkileri anlama adına hala etkisini ve önemini korumaktadır. Günümüzde yaşanan ekonomik krizlerin veya bölgesel sorunların ortaya çıktıkları coğrafyanın sınırlarını aşarak küresel çapta bir etkiye sahip olması karşılıklı bağımlılığın bir sonucudur.

Nye ve Keohane karşılıklı bağımlılıktan söz edebilmek için taraflar üzerinde olumsuz bir yansıması ve maliyeti olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu kapsamda iki büyük ekonomik güç olan AB ve Çin arasındaki ekonomik karşılıklı bağımlılık ele alındığında Avrupa'yı sarsan ekonomik krizin etkileri, anti-damping önlemler maruz kalma, piyasa ekonomisi statüsünden mahrum olma Çin açısından maliyet oluştururken, Çin'in uyguladığı tarife dışı engeller, dış ticaret açığı, Çin'deki Pazar imkanlarından yeterince yararlanamama, Çin'e yönelik politikalar hususunda AB üyeleri arasındaki ayrışma ve Afrika'ya yönelik siyasi koşulluluk politikasının sekteye uğraması AB'nin yüklenmek zorunda kaldığı maliyetlere örnek oluşturmaktadır.

Ayrıca mutlak çıkarların karşılıklı olarak dengelendiği bir ilişkiden de bahsetmek mümkün olmadığından AB ile Çin arasında asimetric mahiyette bir karşılıklı bağımlılık mevcuttur. Gerek 2008'de patlak veren ekonomik krizin etkilerinin hala sürüyor oluşu, gerek Çin'den önemli miktarda sanayi ve tüketim mallarının ithalatı gerekse büyüyen Çin pazarının Avrupalı ihracatçılar açısından önemi gibi etkenler AB'nin Çin'e, Çin'in AB'ye olduğundan daha fazla bağımlı olmasına yol açmaktadır. Karşılıklı bağımlılığın asimetric niteliğinin ortaya bir güç ilişkisi çıkardığı göz önünde bulundurularak mevcut durumda Çin'in AB üzerindeki pazarlık gücünün daha fazla olduğunu, dolayısıyla istediğini elde etme yönünden elinin daha kuvvetli olduğunu söylemek mümkündür. Bilhassa Çin'e yönelik politikalar hususunda AB üyesi ülkeler arasındaki görüş ayrılıkları Çin'in avantajlı konumunu güçlendirmektedir.

KAYNAKÇA

“AB’den Çin’den gelen güneş panellerine anti-damping soruşturması”. (2012, 7 Eylül). *Euractiv*.

“AB-Çin ticaret savaşları”. (2013,7 Haziran). *Evrensel*.

“ABD’den AB’ye Apple Öfkesi: Şirketlerimizi Kasten Hedef Alıyorsunuz”. (2016, 31 Ağustos). *BBC*.

“Çin AB’ye neden yardım ediyor ?”. (2011, 30 Eylül). *Euronews*.

Çin Büyükelçiliği (2015), “Çin yabancı sermaye ağırlığını artırıyor”, <http://tr.china-embassy.org/tur/xwdt/t1238908.htm>, Erişim Tarihi: 25.07.2016.

“Çin ve AB arasındaki güneş panelleri krizi çözüldü”. (2013, 30 Temmuz). *Dünya Bülteni*.

“Çin’deki Ticari Engeller, AB’de Milyarlarca Euro’luk İş Kaybına Neden Oluyor”. (2007, 15 Mart). *Ortak Payda*, <http://www.ortakpayda.com/articles.php?ID=7297>, Erişim Tarihi: 29.07.2016.

“Çin’in Döviz Rezervi 3.23 Trilyon Dolara Düştü”. (2016, 7 Şubat). *Bloomberg*.

“Germany and France team up to tackle Chinese dumping”. (2016, 19 Mayıs). *Euractiv*.

Akses, Selen (2014). “Avrupa Birliği ve Çin Arasındaki Ticaret ve Yatırım İlişkileri”, İKV, No.80.

Alağöz, Akçadağ Emine (2013). “Bir Karşılıklı Bağımlılık Örneği Olarak AB-Çin Ekonomik İlişkileri”, *BİLGESAM*.

Arı, Tayyar (2008). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Bursa: MKM Yayıncılık, 5. Baskı.

Casarini, Nicola (2015). *Is Europe to Benefit from China’s Belt and Road Initiative?*, Istituto Affari Internazionali, Working Paper No.40.

Cheng, Wy (2016, Haziran 30). “How China Can Benefit From Brexit”, *The Diplomat*.

European Commission (2006). “Communication from the Commission to the Council and the European Parliament-Towards an EU-South Africa Strategic Partnership”, COM/2006/0347 final, Brussels, 28 June 2006, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52006DC0347> (Erişim Tarihi 10.07.2016).

EU-China 2020 Strategic Agenda for Cooperation, https://eeas.europa.eu/china/docs/eu-china_2020_strategic_agenda_en.pdf (Erişim Tarihi 15.07.2016).

European Commission (2003). "A Maturing Partnership - Shared Interests and Challenges in EU-China Relations", COM(2003) 533 final, Brussels, <http://europa.eu.int/comm/> (Erişim Tarihi: 10.07.2016).

European Commission (2016a). Trade in Goods with China, European Commission, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf (Erişim Tarihi 15.07.2016).

European Commission (2016b). "EU and China agree on scope of the future investment deal", <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1435>, Erişim Tarihi: 26.07.2016.

Ewert, Insa (2016). The EU-China Bilateral Investment Agreement: Between High Hopes and Real Challenges, EGDMONT, No.68.

Gürkaynak, Muharrem; Yalçın, Serhan (2009). "Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme". *Uluslararası İlişkiler*, 6(23), 73-92.

Hirschman, Albert (1945). *National Power and Structure of Foreign Trade*. Berkley: University of California Press

Johnson, Keith (2016, Haziran). "China's New Silk Road into Europe is about more than Money", *Foreign Policy*.

Kaplan, Robert (1998, Haziran 28). "Sometimes, Autocracy Breeds Freedom", *New York Times*.

Keohane, Robert O.; Nye, Joseph S. (1987). "Power and Interdependence Revisited". *International Organization*, 41(4), 725-753.

Keohane, Robert O.; Nye, Joseph S.(2001). *Power and Interdependence*. New York: Addison Wesley Longman, Third Edition.

Kindleberger, Charles (1970). *The International Cooperation*. Cambridge: MIT Press.

Ministry of Foreign Affairs of China (2003). China's EU Policy Paper, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/topics/ceupp/t27708.htm> (Erişim Tarihi 15.07.2016).

Özay, Mehmet (2016, Haziran 29). "Brexit sonrası AB-Çin ilişkileri", AA.

Özdemir, Haluk (2008). "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(3), 113-144.

Ramo, Joshua C. (2004). *Beijing Consensus*, London: Foreign Policy Center.

Sajdak, Wiktor (2013). "Assessing Strategic Partnership Policy-Does EU-China Dialogue Architecture fit the objectives of the EU Strategic Partnership Policy toward China?", Master Thesis, Advanced European and International Studies, CIF.

Sümer, Gültekin (2010). "Stratejik İşbirliği ve Stratejik Ortaklık Kavramlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış. *Ege Akademik Bakış*, 10(1), 651-670.

TÜSİAD (2015). Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Antlaşması.

Vergeron, Karine Lisbonne de (2015). "L'impact de la situation économique chinoise sur les relations Europe-Chine". *Fondation Robert Schuman*, No.376.

Wagner, Harrison (1988). "Economic Interdependence, Bargaining Power and Political Influence". *International Organization*, (42)3, 461-483.

Zhou, Hong (2016). *China-EU Relations: Reassessing the China-EU Comprehensive Strategic Partnership*. Singapore: Springer.

54

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

SUMMARY

The process of globalization, which *gained momentum after the 1970s*, has affected countries from various perspective, especially in economic field. Creating an interdependent world in many aspects-politically, economically and socially-, this process has been characterized with the concept of "interdependence" initially formulated by Robert Keohane and Joseph Nye. Interdependence which became a crucial concept to define international affairs and inter-state relationship has considerably affected foreign policy choices. Along with reducing the chance of *military* conflict, the trend toward greater *economic interdependence* among countries shapes foreign policy options, since asymmetrical interdependence is a source of power. Interdependence does not assume symmetry, nevertheless it can not occur unless there is some degree of dependence and cost on both sides. In interdependence conditions, both sides make an effort to ensure continuity of relationship, as severing the relationship would be costly for two sides. However, interdependence implies a relationship which is more costly for one side to break due to the degree of vulnerability. This asymmetry in interdependence creates a model of relationship. Less dependent and less vulnerable actor to the rupture of relations would have more bargaining power, hence this actor can more easily achieve its foreign policy objectives.

This study aims to evaluate EU-China economic and trade relations using the theory of interdependence formulated by Keohane and Nye. The structure of economic and commercial relations between China, which became the world's second largest economic power as a result of its economic development over the last 35 years and its membership of the World Trade Organization in 2001, and the EU, which is still one of the leading economic powers in the world despite of the impact of the 2008 economic crisis, leads to sensitivities and vulnerabilities for both sides. Thus, the current situation of economic and trade relations between these two powers was analyzed with different economic indicators to demonstrate the asymmetry in this interdependent relationship. Within this framework, it is possible to note that the effects of the Eurozone crisis, being exposed to anti-dumping measures, and being deprived of market economy status are the costs of bilateral interdependence for China. As for the EU, the non-tariff barriers implemented by China, the foreign trade deficit, the inability to benefit from business opportunities in the China market, divergence in the Union in terms of the EU policies toward China and disruption of the EU's political conditionality policy towards Africa are the costs that the Union should bear to maintain this relationship.

Regarding to relationship derived from asymmetrical interdependence, it would not be wrong to mention that China is in a more advantageous position compared to the EU. The effects of the Eurozone crisis, importation of significant amount of consumer and industrial goods from China and the

importance of the growing Chinese market for European exporters strengthen China's hand in this relationship. Consequently, it is possible to say that China would be able to make bargaining concessions at lower cost than the Union. Moreover, growing *divergence among the EU member states* in terms of the EU policies toward China strengthen Beijing's position.

TİBET BUDİZMİ'NDE İNANÇ ESASLARI VE ÖLÜM ÖTESİ

*Ahmet GÜÇ**

*Aliya SHARAFULLİNA***

(Makale Geliş Tarihi-Received: 10.11.2016 /
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 17.01.2017)

ÖZ

Tibetliler, şeytanlara, ruhlara, cadılara inanmaya büyük önem verirler. Dünyada belki de en geniş ve en büyük panteon Lamaizm'de bulunmaktadır. Tibet'te tabiatın bütün güçleri tanrılaştırılmıştır. Tibet'te türbe, kutsal emanet ve kalıntıları ziyaret etmek çok yaygındır. Ülke, sayısız kutsal yerler, ünlü reenkarne lamalar ve tabiatüstü varlıkların kalıntılarıyla, kutsallaştırılmış ağaçlarla doludur. Tibet Budizm'i öğretisinde ölüm merkezde yer almakta ve ölüm hayattan daha önemli sayılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tibet, Tibet Budizm'i (Lamaizm), Bon Dini, İnanç Esasları, Ölü Gömme Adetleri.

* Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Anabilim Dalı, aguc@uludag.edu.tr

** Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, Dinler Tarihi, Doktora Öğrencisi e-posta: alya_goop@hotmail.com

THE FAITH BASICS IN TIBETAN BUDDHISM AND BEYOND THE DEATH

ABSTRACT

Tibetans, the devil, the soul, give great importance to believe in witches. There is perhaps the largest and largest panteon Lamaizm world. All the forces of nature were deified in Tibet. Shrine in Tibet, it is very common to visit holy relics and ruins. Country, countless holy places, and the remains of the famous reincarnate lama supernatural being is filled with sanctified by trees. Tibetan Buddhism is considered more important than life and death take place in the teachings of the killing centers.

58

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Keywords: Tibet, Tibetan Buddhism (Lamaizm), Bon Religion, Faith Basics, Burial Customs.

GİRİŞ

Günümüzde Batı toplumlarında Budizm'e, Tibet Budizmi'ne ve Tibet dünyasına büyük bir ilgi vardır. "Dünyanın Çatısı" diye tanınan Tibet, 1950 yılında Çin Halk Cumhuriyeti tarafından işgal edilmeden önce, tüm dünyaya kapalıydı. Tibet, coğrafi konumu bakımından Asya kıtasının en erişilmez bölgelerinden birisidir. Buna rağmen, dinî alanda önemli bir yer tutmaktadır. Tibet Budizmi'ni çok zengin bir literatüre sahiptir. Halkın yedide biri ruhaniler sınıfına dâhildir. 3000 manastırla memleketin iktisadi hayatına da ruhaniler hâkimdir. Bu sebeple Tibet'e "Rahipler Cenneti" de denilmektedir.

A. ÇEŞİTLİ YÖNLERİYLE TİBET

1. Dünyanın Bir Çatısı Olan Tibet, Tibet'in Doğası ve Coğrafi Yapısı

Tibet (Tibetçe:བོད་; bod, Çince: 西藏) Orta Asya'da Tibet halkının anavatanı olan bölgenin adıdır. Ortalama 4.900 metrelik yükseltisiyle "Dünyanın Çatısı" diye tanınır. Kuzeyinde Çin'in Sincan Uygur Özerk Bölgesi Qinghai, Doğusunda Sichuan, Güneyinde Hindistan ve Bhutan vardır. Başkenti Lhasa'dır (Kıçanov, Melniçenko, 2005: 3).

Tibet, 27-37 kuzey enlemleri ile 79-99 doğu boylamları arasında yer alan, günümüzde Çin Halk Cumhuriyeti'nin idaresi altında bulunan bir ülkedir. Tibet kelimesi Batı dillerinde Tebet, Thebet, Thebeth, Tybot, Thibocht şeklinde kullanılmaktadır. Bu kullanım, 13. yüzyıla kadar gitmektedir. Kelime, Ortaçağın Avrupalı seyyahlarının eserlerinde Tebet ve Tibot şeklinde kullanılmaktadır. Moğolca'da, Töböt, Tibit, Tibbit, Tibbet, Tibat olarak geçmektedir; Farsça'da Tubbat olarak yazılmaktadır (Sümer, 2003: 65).

Tibet, asırlar boyunca batılıların ilgisini çekmiştir. Onun gözlerden uzak orijinal tabiatı, büyüleyici bir kapalı ülke olması ise hala turistlerin ilgisini çekmektedir (Kozlov, 1920: 3).

Nepal, Hindistan ve Çin ile sınırlı olan ülkenin üç tarafı dağlarla çevrilidir. Ülke, Kuzeyden Kuen Lun (Kunlun) ve Tang La sıradağları; batıdan, Keşmir'e kadar devam eden Karakurum ve Ladak dağ kitlesi; Güneyden 1500 millik Himalayalar sahası ile çevrilmiştir. Yalnızca

Doğu bölgesinde dağlar arasında geçitler bulunmaktadır (Sümer, 2003: 66).

Tibet'in kuzeyi denizden 4600 m. başkent Lhasa ise 3800 m. yüksekliktedir. Ülkenin iklimi kuru olup yazları kısa geçmekte, geceleri ise daima soğuk olmaktadır. Gece ve gündüz arasında ise büyük sıcaklık farkları bulunmaktadır. Mesela, öğle vakti sıcaklık 39 dereceden, gece -19 dereceye kadar düşebilmektedir. Tibet'in kışları daha soğuk ve sert geçmektedir (Sümer, 2003: 67).

Tibet'i: Kuzey Tibet, Doğu Tibet ve Güney Tibet olmak üzere genelde üç bölgeye ayırmaktadır (Prjewalsky, 2007: 484). Kuzey Tibet geniş düzlüklerle kaplıdır. Bu bölgede göller, tuzlu sular, sıcak kaynaklar yer almaktadır. Doğu Tibet'te batıdan doğuya doğru akan büyük akarsular, zengin mineraller, verimli tarım alanları ile ormanlar bulunmaktadır. Güney Tibet veya Merkezi Tibet'in bazı yerlerinde sebze yetiştirilmektedir. Bölgenin en önemli özelliği manastırların bulunmasıdır. Ticaret yolları da bu bölgeden geçmektedir (Sümer, 2003: 68).

2. Tibet'in Nüfusu, Kültürel Yapısı ve Etnik Yapısı

Tibet'in nüfusu konusunda farklı rakamlar verilmektedir. En sağlam olanı ise 4 milyondur. Tibet'in halkı göçebe, yarı - göçebe, çiftçi ve ormanda yaşayanlara bölünmektedir. Budizm'in Tibet koluna inanan Tibetliler, sıcakkanlı, açık sözlü, şarkı ve danslara da yatkın insanlardır. Kulağa son derece hoş gelen Tibet şarkıları, genellikle danslar eşliğinde söylenir. Göçebe olan Tibetliler çoğunlukla kısa boylu, büyük siyah gözlü, kartal burnuna benzeyen burunlu, omuzlarına kadar uzanan siyah saçlı, beyaz dişli, uzun yüzlüdürler. Ten renklerinin koyu kahverengine yakın olması ise onların yıkanmadıklarına bağlanmaktadır. Tibetlilerden keskin iğrenç kokuların geldiği söylenmektedir. Yerleşik olan Tibetliler ise uzun boyludurlar, onlar göçebe olanlardan temiz olmaları yönüyle ayrılmaktadırlar (Kozlov, 1920: 22).

Tibetliler genelde ipekli ya da pamuklu kumaşlardan yapılan uzun kollu kısa gömlekler giyerler. Tibet erkekleri gömlek üzerine bol kesimli, uzun kollu palto giyerlerken Tibet kadınları, kolsuz paltolar giyer, bellerine de ip bağlarlar. Evli kadınlar ise bellerine gökkuşağını

andıran desenlerde önlük de ilave ederler. Erkek ya da kadın her Tibetlinin saç örgüsü vardır. Takılara da düşkün olan Tibetlilerin giyim ve süsleri, bölgeden bölgeye farklı özellikler taşır. Tibet'in kadınları, çoğu zaman temiz olmayan ellerine, gümüş yüzük, küpe ve takı takarlar. Tibet erkekleri de sol kulaklarına küpe takarlar (Kozlov, 1920: 23 - 25).

Göçebe olarak yaşayan Tibetliler hayatlarını çadırlarda sürdürmektedirler. Tibetliler süt ürünlerine ve unlu yemeklere düşkünlüdürler. Tibetlilerin esas yemekleri kavrulmuş yabancı arpa veya bezelye unundan yapılmış, Zanba denilen pidedir. Yağlı veya sütlü çay ile yabancı arpadan yapılan alkollü içkiyi seven Tibetliler, kuzu ve dana etlerini de çok severler (Kozlov, 1920: 26).

Esas olarak tarım ve hayvancılıkla geçinen Tibetlilerin şehirlerde yaşayan kısmı, genellikle zanaat, sanayi ve ticaretle uğraşırlar.

Çin'deki Tibetli nüfusun yüzde 45'ini (yaklaşık 6 milyon civarında) (Lama, 1994: 3 - 4) barındıran Tibet Özerk Bölgesi'nde Han, Hui, Menba, Luoba, Naxi, Nu ve Dulong dâhil 10'dan fazla etnik grup, kuşaklar boyunca yaşamakta olup Menba, Luoba ve Naxi etnik gruplarına ait etnik özerk nahiyeler bulunmaktadır. Bazı Tibet bilginlerine göre onların kökeni Hindistan'a kadar gitmektedir (Şakabpa, 2003: 98). Tibet'in nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan Tibet etnik grubunun dili, Han-Tibet Dil Ailesi'ne bağlı Tibet-Burma Dil Grubu'nun Tibetçe Dil Kolu'na aittir. Tibet'in etnik yapısı esas olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlar:

• Menba Etnik Grubu

Tibet Yaylası'nda yaşayan eski bir etnik grup olan Menbaların büyük bir kısmı, Tibet Özerk Bölgesi'nin güneyindeki Menu bölgesinde toplu halde yaşarken, az sayıdaki diğer kısmı ise Motuo, Linzhi ve Cuona ilçelerine dağılmış durumdadırlar. Tarıma dayalı bir yaşam sürdüren Menbalar, aynı zamanda hayvancılık, ormancılık, avcılık ve zanaatla da uğraşırlar. Kadın veya erkek her Menba, kırmızı paltolar giyer, koyu sarı veya siyah şapka takarlar. Menba kadınları bilezik, küpe ve diğer süsler takarlarken erkekleri, bellerinde bıçak bulundururlar. Alkollü içkilere ve burunlarına tütün çekmeye de düşkün olan Menbalar, pirinç, mısır ve çavdar yerler. Genellikle

Budizm'in Tibet koluna inanan Menbaların bazıları ilkel batıl inançlara da sahiptirler. Mesela Menbalar ölümlerini suya atar, toprağa gömer, yakar ya da akbabalara yedirirler (Lama, 1994: 43).

• Luoba Etnik Grubu

Tibet Özerk Bölgesi'nin güneydoğusunda bulunan Luoyu bölgesinde toplu halde yaşayan Luoba etnik grubu, esas olarak tarımla geçinir ve bambuyla elişleri yapmaya yatkındırlar. Luoba erkekleri, göbeğe kadar uzanan yün şallarını, ayı derisinden yapılan şapkaları ve söğüt dallarından yapılan kaskları takmayı severler. Luoba kadınları ise yuvarlak yakalı kısa kollu bluzları, dize inen dar etekleri giyerler, bacaklarına da kumaş sararlar. Luoba etnik grubundan insanlar, mısırın yanı sıra bazen pirinç ve çavdar da yerler (Lama, 1994: 43).

3. Budizm Öncesi Tibet Dini

Tibet'in dini yapısı, coğrafi yapısı kadar kapalı ve karışıktır. Tibet'in eski dinleri hakkında fazla kaynak mevcut değildir. Bütün bilgiler efsanelere dayandırılmaktadır. Buna rağmen Bon Dini Tibet'in yerli dini olarak bilinmektedir (Aydın, 2005: 111). Günümüzde Bon Dini dünyada en eski din olarak kabul edilmektedir. Bon kelimesi ise Tibet dilinde: a. Gizli, mistik sözleri tekrarlamak, b. Ölümsüz Öğreti (Doktrin) şeklinde iki anlama gelmektedir.

Bon Dini'nin kurucusu olarak Usta Shenrab kabul edilmektedir. Efsanelere göre, Shenrab yarı insan yarı tanrı olarak gökten yere inmiştir. O insanlara yeryüzündeki güçlerle, kötü ruhlarla savaşmayı öğretmiştir (Kuznetsov, 2001: 34).

Bon Dini'nin, ortaya çıkışı hakkında oldukça farklı bilgilere rastlanmaktadır. Mesela Kvairn'e göre, Bon Dini Budizm'in bir türüdür; Tucci'ye göre Bon'da Şivaizm örnekleri vardır; Haffmann ve Buraev'a göre Bon Şamanizm'dir¹ (Aydın, 2005: 726 - 727); Gumelov²

¹ Kuzey Avrasya'da çok sayıda halklarla eski Magyar inançlarında bulunan merkezi şahsiyetlere verilen isimdir. Dünyalar arasında bağ kurma vasıtasıdır. Yaşayan insani varlıklara, ölü ruhları arasında temas sağlamaktadırlar. Bu erkeklerin, nadiren de kadınların kültleri, diğer dinlere mukavemet etmiş gibi görünmektedir. Chaman kelimesi Mançu -

ve Kuznetsov'a göre Bon Mithraizm'dir³ (Gündüz, 1998: 265); Stein'e göre Bon Maniheizm'dir⁴ (Aydın 2005: 465 - 470); David ve Neel'e göre ise Bon Taoizm'dir⁵ (Aydın, 2005: 744 - 747). Bu din hakkında çok değişik tanımların olması Bon Dini'ni daha da karışık hale getirmiştir. Bu yüzden, Bon Dini denildiğinde Tibet'in geçmişteki bütün dinleri akla gelmektedir. Günümüzde Bon Dini'nin izlerini Sikkhem, Butan ve Doğu Tibet'te görebiliriz (Biçurin, 1831: 23).

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Hoffman'a göre, Bon Dini Şamanizm'dir. Yani, animistik ve tabiat kuvvetlerinin fetişistik hayranlığına dayanan

Tunguz kökünden bir kelime olarak "Bilen kişi" anlamına gelmektedir. Buna göre burada gnostik ilkel bir mefhum söz konusu olmaktadır. Çaman olan kişiler, insanlarla - Tanrılar arasında aracılık fonksiyonu yaptıklarından, büyük bir prestij elde etmektedirler. Şamanın, sihirselsel bir gücü vardır.

- 2 Lev Nikolayevich Gumilyov (Rusça: Лев Николаевич Гумилёв) (1 Ekim 1912, St. Petersburg- 15 Haziran 1992, St. Petersburg), Lev Gumilyov olarak bilinen, Rus tarihçisi.
- 3 Mithraizm, eski İran'ın Mithra kültürüne dayalı bir dinsel gelenek. Mithraizm'de bütün varlıkların tanrı Mithra'nın ilahi aleme çıkmadan önce kurban ettiği bir boğadan zuhur ettiğine inanılır. Ayrıca Mithra'nın, sırlarını kabul eden kişilere kutlu bir ölümsüzlük bahsedileceği düşünülür. Mithra kültürü, imparator Commodus (180 - 192) tarafından Roma'da bir imparatorluk kültürü haline getirilmiş ve uzun süre Hristiyanlığının en büyük rakibi olmuştur.
- 4 Dinler Tarihi Manicheizm'i, kitabı dinler içine dâhil etmektedir. Çünkü Mani'ye göre, Zarat - houstra'nın, Buda'nın ve İsa'nın başarısızlığının nedeni, vahiylerini yazmamış olmalarıdır. Bunun için Mani, dini mesajlarını kendi elleriyle yazmaya çok itina etmiştir. Mani, kendini son peygamber olarak takdim etmektedir. Manicheizm, bizzat Mani tarafından organize edilen bir kiliseye sahiptir. Bu dinin kitpları, kadroları ve diğer kurumları yine Mani tarafından meydana gelmiştir.
- 5 Çin dinlerinden biridir. Taoizm, bir hayat tarzıdır. Bunun için Taoizm, bir dindir. Bir ahlak, bir dünya sistemidir. Çinlinin bütün aktivitelerinin içine girmiş olan bir ilhamdır. Her Çinli, onunla bütünleşmeyi kabul eder. Taoizm kelimesi, yol anlamına gelen Dao'dan gelmektedir. Buradaki yol, gerçek realitedir. Bizatihi mevcut. Gerçek realiteden doğmuş olan insan, gök ve yer arasında yaşamakta ve yolun kucaklarında oturmaktadır. Yol, her hayatın annesidir, eğitcisidir. Çinli tarihçiler, Taoizmin Shang kültüründen çıktığını söylemektedirler. Bu da M. Ö. 1766 - 1122 yıllarında hâkim olan II. Hanedanlık dönemine dayanmaktadır.

bir tür kaba Şamanizm'dir. Bon Dini'nin ilahları "Gök" ve "Yer" dir. Onlardan başka "Ruhlar Dünyası" da vardır (Kuznetsov, 1998: 6).

Bon Dini'nin Özellikleri şunlardır:

1. Gök tanrının yeryüzündeki görünüşünü devam ettiren krallarına tapınma. (Budizm'deki şekliyle, Lama'ların yeniden doğduğuna inanma).
2. Bir bilici - Rahiplerin varlığını kabul etme (Budizm'de Kâhinler)
3. Hava, toprak ve yer altı tanrılarına inanma (Budizm'de Küçük Tanrılara inanma).
4. Kurban kesme (Budizm'de takdimiler) (Aydın 2005: 111).

64

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Tibetliler, şeytanlara, ruhlara, cadılara inanmaya büyük önem verirler. Budizm, Tibet topraklarını işgal ettiği yaklaşık bin yıllık süre boyunca, Bon inançlarıyla mücadele etmiştir. Ancak bu savaş hala devam etmektedir. Bu süreç içerisinde bu iki din bir birinin özellikleriyle bir sentez oluşturmuştur (Aydın 2005: 111). Bon Dini'nin temelinde manastır anlayışı yoktur. Fakat Tibet'in her yerinde Bon manastırları bulunmaktadır. Mabotlerindeki şekil ve suretler Budist manastırlarındakilerle benzerlik taşımaktadır. Mabotlerindeki merkezi figür, Budist önder Padma Sambhava'ya aittir. Bon mensupları, aynı zamanda Tibet Budizm'inin kutsal metinlerine benzer kutsal kitaplar koleksiyonu oluşturmuşlardır. Bu durum, onların kurumsallaşmış Budizm'den etkilendiklerini göstermektedir (Sümer, 2003: 71).

Tibet'te 8. ve 9. yüzyıllarda Budacı hanedanlarla Bon Dini'ni destekleyen aileler arasında mücadeleler olmuştur. Bu mücadele sonucu Bon Dini, gelişmiş olan Budizm'le bir arada yaşayabilmek için, kutsal metinleri geliştirerek sistematik bir din biçimini almıştır. 8. yüzyıl sonlarında, Kral Khrisong Detsen'in baskıları sonucunda Budizm'e üstün gelme ümidini yitirdiyse de, varlığını hiçbir zaman yitirmemiştir (Aydın 2005: 111). Bon Dini hala yaşamaya devam etmektedir.

4. Budizm'in Tibet'e Giriş ve Yayılışı

Budizm Tibet'e Hindistan'dan gelmiş ve yaklaşık V-VII. yüzyıllarda görünmeye başlamıştır (Erengil, 2004: 86 - 87). Rus tarihçisi Bogoslovski'ye göre Tibet halkının Budizm'i kabul etmesinin nedeni,

bu dinde kast sisteminin olmamasıdır (Bogoslovskiy, 1962: 23). Budizm'in Tibet'e girişi hakkında farklı görüşler de bulunmaktadır. Bazı tarihçilere göre, Budistler kral Latotori'yi kendi dinlerine almak istemiş, fakat halk ve şamanlar karşı çıkmıştır (Gumilev, 1960: 107). Ancak Tibet'e Budizm'i kral Songtsen Gampo'nun (idaresi: 618 – 650) getirdiği kabul edilmektedir (Bogoslovskiy, 1962: 38). Tibet'te Budizm'in yayılması, kralın iki Budist Prensesle yani Nepalli (Bhrikuti) ve Çinli (Konjo) ile evlenmesiyle başlamıştır. İki Budist Prenses çeyiz olarak yanlarında Buda'nın heykelini ve dine ait olan başka şeyler getirmişlerdir. Kral ise bu heykeli bugünkü Lhasa şehrindeki mabede koymuştur. Daha sonra kral kendisi de Budizm'i kabul etmiştir. Fakat Tibet'te bu dinin yayılması için çok güç ve zaman sarf etmiştir. Budizm devlet dini olarak ancak VIII. asırda kabul edilmiştir (Pitryaev,1998: 19).

VIII. asrın ikinci yarısında Tibet'e Orta Asya'dan çok sayıda Budist rahibi gelmiştir. Onların gelmesi ise Araplardan korkup kaçmaları sebebiyledir. Fakat bu rahiplerin gelmesi de Budizm'in yayılmasına yardım etmemiştir. Budizm henüz sağlam temellere oturmamıştı (Bogoslovskiy, 1962: 59). Budizm'in ilerlemesi ancak bir yüzyıl sonra gerçekleştirilebilmiştir.

Kral Trisong Detsen (idaresi: 754–797) 755 yılında tahta geçmiştir. Çinli bir anadan doğan Detsen, ondan güçlü bir dini terbiye almasına rağmen, eski dinin mensuplarından korktuğu için Budist inancını açığa vuramamıştır. Fakat eski dinin menfaatlerini gözeten başbakan ansızın yakalanıp diri diri toprağa gömüldükten sonra Budizm'in Tibet'teki yayılışı başlamıştır (Kuznetsov, 1998: 310).

Kral Tibet'teki Lamalardan hiç memnun olmadığı için, darbesi başarılı olunca, ilk iş olarak Hindistan'dan Santaraksita'yı davet etmiştir.

Bu dönemin daha önemli özelliklerinden birisi de, Tantra üstadı Patma Sambhava'nın Tibet'e davet edilmesidir. Onun eli altında büyük manastır kurulmuştur. Patma Sambhava, Hindistan'dan Budizm'in Mahayana biçimini getirerek, Tibet Budizm'ini oluşturmuştur. Patma Budizm'in sırlarını öğretmiştir. Onun öğrencileri, Tibet tarihçilerine göre, güneş ışığında gezmek, kuş gibi uçmak, ölü cesetlerini altına çevirmek gibi mucizeler göstermeyi öğrenmişlerdir (Koçetov, 1976: 312).

Budizm'i destekleyen Trisong, Bon Dini'nden kurtulmak için elinden gelen her işi yapmıştır. Bu dönemde, pek çok Bon mensubu öldürülmüştür. Bon Dini metinlerinin kaybolmasından korkan birçok kişi bu metinleri gizlice yazıya⁶ geçirmiş ve onları saklamıştır (Kuznetsov, 1998: 32). Bon Dini mensuplarıyla Budistler bir araya gelip tartışmış ve Bon mensupları yenilmiştir. Bu tartışmadan sonra Bon Dini resmi olarak yasaklanmıştır. Sempo bu dinin bütün rahiplerini çağırıp onlara: "Ya Budizm'i kabul ediniz ya da ülkeyi terk ediniz" demiştir. Kurban olarak hayvan kesmek de yasaklanmıştır. Manastırların çoğu yıkılmış, bazılarında ise Budist manastırları yapılmıştır. Fakat eski dinle savaşmak hiç kolay olmamıştır. Halkın çoğu hala bu dinin mensubudur.

Trisong Detsen zamanında Budizm Tibet'te temellenmiş ve ondan sonra da bir müddet daha gelişmesine devam etmiştir. Fakat sonra Tibet'te Budizm mensupları arasında savaş başlamıştır. Çünkü Tibet'te Budizm bir bütün olamamıştır. Hindistan, Çin ve Keşmir'den gelen Budist rahipleri farklı ekollere mensuplardı.

50 yaşında bile olmayan Trisong, 797 yılında kendi isteğiyle tahtan inmiş ve tahta oğlu Muno Sepo geçmiştir. Fakat iki sene sonra onu annesi zehirleyip öldürmüştür (Kıçanov, Savitskiy, 1975: 51). Kralın ölümünden sonra tahta küçük kardeşi Sodnaleg geçmiştir. Onun zamanında Budizm Tibet'te çok etkili olmuştur. Lhasa şehri içinde rahiplerin kaldığı manastırlar inşa edilmiş, başta Sankritçe metinler olmak üzere, Hint dillerinden tercüme yapılmıştır. Tibet Budizm'inin kutsal literatürü oluşmaya başlamıştır. Budist dinini kabul edenlerden vergi alınmamıştır, alınsa bile çok az miktarda alınmıştır (Kıçanov, Savitskiy, 1975: 53).

Budizm, Trisong Detsen'in torunu ve ikinci halefi Ralpachen (idaresi: 816-836) zamanında altın devrini yaşamıştır. Ralpachen, her bir keşişin bakımını yedi ailenin üzerine yüklemiştir. Bu tedbir, papaz sınıfı için muazzam bir yardım olmakla beraber, çok geçmeden maddi yükler altında ezilen göçebeler, pagan papazların kışkırtmasıyla ayaklanmışlar; Kral Ralpchen'i öldürerek, yerine paganların gözbebeği olan Lang Darma'yı geçirmişlerdir (Sümer, 2003: 77). Onun devri tarihe Anti Budizm olarak geçmiştir. Bu dönemde Tibet'te

⁶ Bu yazılara, "Bon - Po Gizli Hazinesi" denilmektedir.

Budizm yasaklanmış, rahiplere ise: evlenmek, sivil hayata geçmek veya Bon Dinini kabul etmek şeklinde üç seçenek verilmiştir. Bunları kabul etmeyen rahipler öldürülmüştür. Pek çok rahip de Tibet'i terk etmiş veya dini görevlerini evlerde gizlice sürdürmüşlerdir (Kıçanov, Savitskiy, 1975: 56). Lang Darma da bir Budist rahibi tarafından öldürülmüş ve Tibet sivil savaş dönemine girmiştir. Ülke, bağımsız devletçiklerin şefleri idaresi altında, merkezi otorite boşluğu nedeniyle zayıf düşmüştür. Çin, Hindistan, Nepal ve Orta Asya'daki topraklar kaybedilmiş, Tibet kendi dağlık alanına çekilmiştir (Sümer, 2003: 77).

Tibet'te 150 yıl süren (838-1000) karanlık bir dönemden sonra, 11. yüzyılın başlarında, Tibet dini tarihinin parlak dönemi başlamıştır. Bu dönemde Tibet'te mütercimler okulu kurulmuş; okul, yüzyıllarca Budist eserleri derlemiştir. Aynı zamanda 8. yüzyılda olduğu gibi, Tibet rahipleri daha yüksek eğitim görmek için Hindistan ve Nepal'deki manastırlara davet edilmiştir. Bu zaman içinde Tibet'e Atisa⁷ gelmiş, karmakarışık olmuş Budist akidenin batıl itikatlardan temizlenmesi onun sayesinde gerçekleşmiştir (Sümer, 2003: 82 - 83). Atisa, Tibet Budizmi'ndeki ilk reformcudur.

Tibet'te 11. yüzyıldan itibaren dünyanın hiçbir yerinde olmadığı sayıya ve genişlikte manastırlar kurulmuş ve ülke tamamen bir manastır toplumu haline gelmiştir. Böylece, Lamalar, dini iktidarın yanı sıra ekonomik güce de erişmişlerdir. Artık ülkenin tarihini adeta rahipler yazmıştır (Sümer, 2003: 85).

Rusya topraklarına ise Tibet Budizm'i Moğolistan'dan girmiştir. Buryatlar, Tuvinler ve Kalmıklar Budizm'in Gelug ekolünü kabul etmişlerdir. Bu halklar farklı zamanda Tibet Budizm'ini kabul etseler bile fazla farklılıkları yoktur. Çünkü rahiplerin hepsi aynı okullarda eğitim görmüşlerdir (Kislyuk, Kuçer, 2004: 200). Günümüzde, Tuva Cumhuriyetinde yaşayan Türklerin % 60'ı, yani yaklaşık olarak 180 bin kadarı Tibet Budizm'i'ne mensuptur (Sümer, 2002: 567).

⁷ Atisa, Bengal'de kraliyet ailesinde doğmuş, Brahman eğitimi almış, çeşitli bilim dallarında eğitim görmüş bir üstattır.

B. TİBET BUDİZMİ'NDE İNANÇ ESASLARI

1. Tibet Budizmi'nde Dünya ve Tanrı Anlayışı

Tibet Budizmi'nde üç dünya anlayışı vardır: Arzu dünyası (Kama loka), aşırı istek ve bağımlılık içgüdüsünün egemen olduğu dünya; saf ve soyut düşüncelerin dünyası (Rupa loka) ve bize uygun olmayan şekilsiz dünya (Arupa loka). Arzu dünyası, bizim altı varlık sınıfı altında bulunduğumuz dünyadır. Tanrılar, tanrı olmayanlar, (Titanlar) insanlar, insan olmayanlar (melekler, periler) hayvanların her türü ve acı çekmek için yaratılmış zavallı yaratıklar (Neel, 1987: 31).

Dünyada belki de en geniş ve en büyük panteon Lamaizm'de bulunmaktadır. Tibet'te tabiatın bütün güçleri tanrılaştırılmıştır. Tibet Budizmi'nde tanrı denilince, Mahayana Budizm'i tanrıları olan Dhayni Budalar ile bunların Bodhisatva biçimleri, özellikle Bodhisatva Manjusri ile Avalokiteşvara akla gelmektedir. Bunların dışında, inancın koruyucuları olarak görülen ve Tibet'in eski kültürlerinden esinlenen yerel Tanrılar,⁸ (Sümer, 2002: 188 - 189) Yıdamlar,⁹ (Sümer, 2002: 186 - 188) Demonlar,¹⁰ (Sümer, 2002: 105) kişisel tanrılar ve tanrılaştırılmış azizler günlük hayatta en çok tanınan varlıklardır (Sümer, 2003: 186).

⁸ Lu, su tanrıları olup Budizm öncesi kökene sahiptir; Nyen, genellikle kötü niyetli ruhlar olup atmosferde, yeryüzünde, ova, orman ve ağaçlarda yaşar; sadağ toprağın efendileridir; Tsen, kayalıklarda yaşayan kırmızı ruhlar; Gyelpo ya da Kral ruhlar; Död, açıkça kötü niyet taşıyan ruhlardır; Mamo, kadın tanrılarıdır vb.

⁹ Tibet mabet ve manastırlarında, Budalar ve Bodhisatvalarında yanında Yıdamlar da vardır. Tanrı denilince eğer yaratma işi anlaşıyorsa, bunlar tanrı sayılmamaktadır. Ancak Yıdamlar, Tibetlilerin, özellikle lamaların günlük ibadetlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Her bir lamanın, ismini sadece kendisinin bildiği bir Yıdam'ı bulunmaktadır. Bazı lamalar, onların göklerde (cennetlerde) veya yüksek bölgelerde yaşadığına inanmaktadırlar. Her Yıdam'a, ona özel (gizli) bir mantra, yantra ve mandala ile ibadet edilmektedir.

¹⁰ Demonlar, tanrılar ile insanlar arasında aracılık yapan, yarı tanrısal varlıklardır.

Lu, su tanrılarıdır. Budizm öncesi menşee sahiptir. Yer altlarında, kaynak, göl ve ırmaklarda yaşarlar, doğal barınakları tahrip edildiğinde intikam alırlar. Suların kirletilmesi, barajların yıkılması, nehir yataklarının değiştirilmesi eğer astrolojik olarak doğru zamanda yapılmazsa hastalıklara yol açmaktadırlar.

Nyen, genellikle kötü niyetli ruhlar olup atmosferde, yeryüzünde, ova, orman ve ağaçlarda yaşarlar. Ağaç kesmeye yeltenen kişi bu işi, astrolojik almanakta belirtilen günlerde yapmamaya dikkat etmelidir. Bunlar da hastalıklara sebep olmakta, hatta bazı kanser türlerine bunların sebep olduğu sanılmaktadır. Bunlar hayvan suretinde özellikle sığır türünde, sarı ya da yeşil renkte tasvir edilmektedirler.

Sadag, toprağın efendileridir. Bir kimse toprağı iş amaçlı, kazı ya da inşaat amaçlı olarak kazdığında onlar kızabilirler.

Tsen, kayalıklarda yaşayan kırmızı ruhlardır. Hepsi erkek olup ahitlerini bozan eski keşişlerin ruhlarıdır. Pratisyenlerce ehlileştirildiklerinde genellikle mabet, sunak ve manastırların koruyucusu olmaktadır.

Gyelpo ya da *Kral Ruhlar* ise kötü kralların ya da ahitlerini yerine getirmeyen yüksek lamaların ruhlarıdır. Beyaz renkli olup zırh giyerler. Daha ziyade dağ tanrıları gibi büyük öneme sahip yerel tanrılarıdır.

Düed, açıkça kötü niyetli ruhlardır. Geçmiş hayatlarında Dharma'ya şiddetle muarız olmuş varlıklardır. Yogilerin çalışmalarına engeller çıkarırlar; insan etiyle karınlarını doyururlar. Renkleri siyahtır.

Mamo, kadın tanrılarıdır. Budizm öncesinde var olsalar da Budizm tarafından matrika olarak asimile edilmişlerdir. Mahzenlerde yaşayan bir tür büyücüye benzetilir. Rahatsız edildiklerinde tabiat güçlerini tahrip edici hale getirirler.

Sa ya da Sanskritçe *Graha*, kötü niyetli gezegen tanrıları olup sara gibi hastalıklara sebebiyet verirler.

Nödjin, Budizm'e yaksa olarak asimile edilmiş, toprağın tabii zenginliklerinin bekçileridirler. Saadet tanrıları olup deva (ilaç) ile ilgilidirler. Sutra ya da mantraları okuyanları korurlar.

Lha, beyaz tanrılar sınıfına mensup olup insanlara karşı iyi niyet sahibidirler. Bu sınıflandırmalardaki amaç, hangi tür tanrının kazaya sebebiyet verdiğini bilerek, en uygun ritüel uygulaması ile karşı tedbiri almaktır (Sümer, 2000: 336 - 337).

2. Tibet Budizmi'nde Kurban ve Hac

Budizm'in beş emri içerisinde en önemli yeri alan, "öldürmemek, hiçbir canlıya zarar vermemek" anlamına gelen "Ahimsa" prensibi kurban anlayışını da kendi içerisine almaktadır. Budizm'de canlılar birbirinin akrabası sayıldığı için, hiçbir canlıyı incitmemek lazımdır. Çünkü tenasüh inancına göre bugün hayvan olanın sonraki hayatta insan, insan olanın da hayvan olarak gelebileceği kabul edildiği için, hayvanlara zarar vermekten çekinilmiştir.

Budizm'de kurban merasimi: 1. Boş yere yapılan masraf ve çaba olması, 2. Bazı şekillerinde zulüm ve gaddarlık içermesi ve 3. Bu tür merasimlerden beklenen faydaların türünün yeteri kadar manevi olmaması gibi sebeplerden dolayı tenkit edilmiştir. Böylece Kral Aşoka'nın "Kurban niyetiyle hiçbir hayvan boğazlanmayacaktır" şeklindeki fermanyla hayvanların kurban edilmesini yasaklamıştır (Güç, 2003: 95).

Buda da, Hint kanlı kurban anlayışına karşı çıkmıştır. Bu sebeple Budizm tarihinde kanlı kurbanı rastlanmaz. Bunun yerine mabetlere yiyecek, tütsü, değerli eşya türünden sunumlar yapılmaktadır. Fakat Tibet'in ilk dini olan Bon'da insan ve hayvan kurbanına rastlanmaktadır (Sümer, 2003: 211).

Tibet'te türbe, kutsal emanet ve kalıntıları ziyaret etmek çok yaygındır. Ülke, sayısız kutsal yerler, ünlü reenkarne lamalar ve tabiatüstü varlıkların kalıntılarıyla, kutsallaştırılmış ağaçlarla doludur.

Budist hacılar, Lhasa şehrindeki Potala sarayının, kutsal dağ Kailas'ın veya diğer kutsal mekânların etrafında saat yönünde yapacakları

“Korlam” adı verilen kutsal yürüyüş için, çoğu zaman uzun yolculuklar yaparlar. Din ve gündelik hayatın iç içe olduğu Tibetlinin yaşamında son derece önemli bir yeri olan bu hac yolculukları bazen son derece zor olabilir. Bazı hacı adayları, korlamlarını “kjangchag” ile ya da daha açık olarak, tüm vücutlarıyla yere uzanıp tekrar ayağa kalkarak ve tekrar uzanarak ve sonra yine aynısını tekrarlayarak yapar. Özellikle Buda'nın doğduğu, Tibet takviminin 4. ayında (Mayıs) çok popüler olan korlam'ı uygulayan hacıların kutsal mekânların çevresinde dönmeleri, gezegenlerin güneşin etrafında döndüğü gibi, insanın da Buda'nın etrafında dönmesini sembolize eder. Tanrılara hediyeler verme geleneğinden gelişen “khata” ya da beyaz örtüler, manastır ve türbe ziyaretlerinde, evlilik ya da cenaze seremonilerinde kullanılır.

Elle, rüzgâr, su veya sıcak hava gücüyle çevrilen, “manichorkor” ya da dua tekerlekleri, Tibet Budizm'ine özgü bir uygulamadır. Elde taşınanından tutun da, Darjeeling'de 2,5 metre boyundaki gibi dev boyutlara kadar değişik ebatlarda olabilen dua tekerleklerinin üzerinde yazılı olan veya içinde saklanan elyazması kutsal mantraların her dönüşte evrene yayıldığına inanılır.

Çeşitli maddelerden yapılan 108 taşlı tespihleri ellerinde hac yolculuklarını yapan hacılar, Buda'nın adını söylemek için kutsal kabul edilen sayı olan 100 kez bunu yaparlar. Fazla 8 taş ise saymada bir hata olursa unutulmuş ya da kaybolan taşlar için kullanılır (“Tibet'te Din - Budizm'de Hac” <http://www.nasuhmahruki.com> 20.10.2016).

3. Tibet Budizm'inde Ruh İnanıcı, Ahiret, Cennet ve Cehennem Tasavvuru

Genel anlamda insan varlığının maddi olmayan boyutuna veya özüne ruh denilmektedir. Dini düşüncede ruhun, beden ölümünden sonra da yaşadığına inanılmaktadır. Tibet'te ruh anlayışı biraz karışmış haldedir. Tibet inancısında ruh bedeni terk edebilmektedir. Bedenin ölümü durumunda ruh mezarda ya da cennet cehennem gibi başka yerlerde de yaşayabilir (Sümer, 2003: 196 - 197).

Tibet Budizm'inde üç can kavramı ya da üç şuur düzeyi bulunur. Ruhsal varlığın bu üç kısmı süptillik (seyyaliyet, incelik) derecelerine bağlı olarak, “çok süptil”, “süptil” ve “kaba” sıfatlarıyla

nitelendirilirler. Bunlardan süptil olanı ölüm olayında ayrılan zihin, şuur ya da kısımdır; kaba olanı ise uyunduğunda mevcut olmayan zihin ya da şuurdur. Tibet Budizm'inde ayrıca, farklılık gösteren shes-pa (şuur prensibi) ile rig-pa (Buda-doğa'ya denk olan saf şuur) arasında bir ayırım yapılır. Lamaizm de denilen bu dinde ezoterik eğitim veren bir üstadın ya da yüksek seviyeden bir lamanın yeniden doğan (reenkarne olan) kişiliğine tulku denir. Bu lamalar "fantom beden" ya da aura anlamında da kullanılan tulku'larından tanınırlar. Buda-doğa'nın reenkarne olmamasına karşın, kişinin skandhas denilen unsurları reenkarnasyona maruz kalırlar. Değişip gelişen, Shes-pa denilen şuur, ölüm olayından sonra yok olmaz ve her yeni doğumda (reenkarnasyonda) varlığını sürdürür.

Tibet kitabı Bardo Thödol insan ruhunun ölüm olayından tekrar doğmasına dek içinde bulunacağı koşulları ve geçireceği bilinç hallerini ayrıntılı bir biçimde açıklayan ve ruha ölüm sonrasında geçirebileceği haller konusunda rehberlik yapmaktadır. Bardo Thödol'a göre, kişinin tahayyülünü (imajinasyonunu), niyet, düşünce ve duygularını denetleyebilme yeteneğini henüz yeryüzündeyken kazanabilmiş olması, kendisine ölüm sonrası yaşamında son derece yararlı olur ve bedenini terk eden herkesin geçireceği ilk zor aşamaları kolayca atlatmasını sağlar. Öte âlemde karşılaşacağı olaylar kişinin kendi zihinsel faaliyetinin ürünleri olacağından, zihnini denetleyebilen kişi, haliyle, öldükten sonra yaşayacağı olayları da denetleyebilecektir. Fakat yeryüzünde bu yeteneği ya da beceriyi elde edebilmiş insanlar çok nadirdir (Şarafullina, 2013: 69).

Budist inancına göre hayat, ne ilk ne de sondur. Ölüm yoktur; o, mutlak bir son değildir. Ölüm, ruhun bir bedenden ikinci bedene geçmesidir, yani yeni bir hayat suretine girmesidir. Tibet Budizm'inde de tekrar doğduklarına inanılmaktadır.

Budizm genellikle ahiret konusuyla pek ilgilenmez. Ona göre kurtuluş bireyseldir; ayrıca dünyanın kurtuluş için bir yarar sağlamayacağına inanılmaktadır. Birçok Budist, öbür dünya konusunu, ilgi çekmeyen metafizik bir alan olarak düşünmektedir (Sümer, 2003: 195).

Budizm'in sonraki dönemlerimde cennet ve cehennem anlayışı görülmeye başlamıştır. Budist cennet tasvirleri ortaya çıkmıştır. Kozmoloji anlayışlarına uygun olarak yapılan cennet tasvirlerinde,

ortada taht üzerinde Buda, onun etrafında da batı cennetinin sevilen üç Bodhisatvası ile birçok küçük rütbeli tanrı yer almaktadır. Musikici ve dansçı kadınların da cennet saadetinin sembolleri olarak tablolarında yer aldıkları görülmektedir (Sümer, 2003: 197).

Genel Budist inancına göre, cehennem kimse tarafından yaratılmaz; bir ruhun ateşi, kızgınlık ve öfke ile kişiyi terk edince cehennem ateşi üretmektedir. Tibet inancında cehennemler, acılı, ateşli, vahşi işkencelerin yapıldığı yerler olarak tasvir edilmektedir. Onlara göre, sıcak cehennem dışında, soğuk etkisi yapan cehennemler de vardır (Sümer, 2003: 198-199).

Cennette öldüğü gibi, cehennemde de ölünür. Altı varlık sınıfı içinde ölünür. Tibetliler ne sonsuz bir ahiret mutluluğunu, ne de sonsuz bir cehennem korkusunu kabul ederler (Neel, 1987: 54).

4. Tibet Budizmi'nde Ölü Gömme Adetleri

a. Ölümün Anlamı

Geleneksel kültürler ölümü bir son olarak değil, yeni bir hayatın başlangıcı olarak görmüşler; hayatı, daha sonra bir başka varoluş biçimiyle yer değiştirecek bir sürekliliğin parçası olarak kabul etmişlerdir (Hökelekli, 1991: 152-154). Bir Budist dünyada var olduğu sürece ölümü, başına geleceğini kabullendiği bir gerçek, normal bir süreç olarak görür. Budistler ölümün kesin bir son değil, bir nevi eskimiş ve yıpranmış giysilerin değiştirilmesi bir şey olduğunu düşünmektedirler.

Görece bir kavram olan ölümün ancak doğumun karşıtı olduğu zaman bir anlamı olabilir. "Ebedi ölüm" bir daireyi kare haline getirmek demektir. Öncelikle şunu ifade etmek gerekir ki, doğumu olmayan bir ölüm yoktur. Doğumun olduğu yerde ölüm, ölümün olduğu yerde de doğum vardır. Doğumla ölüm birbirinden ayrı olamaz. Edebi ölümün olduğu yerde devamlı ölüm olur. Budist felsefesine göre hayat, hiçbir zaman sona ermeyen bir doğum-ölüm zinciridir (Suzuki, 1991: 41).

Doğal olarak herkes huzur içinde ölmek ister. Ancak şu da açık ki, Budist anlayışına göre eğer yaşamlarımız şiddetle doluyorsa veya

zihinlerimiz çoğunlukla kızgınlık, bağlılık ya da korku gibi duygularla çalkalanıyorsa rahat bir ölümü umut edemeyiz. İyi bir ölüm arzuluyorsak nasıl iyi yaşanacağını öğrenmek zorundayız: Huzurlu bir ölüm arzu ediyorsak, bu huzuru öncelikle zihnimizde ve yaşam biçimimizde kazanmamız şarttır.

74

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Tibet Budizm'i öğretilerinde de ölüm merkezde yer alır. Burada ölüm hayattan daha önemli sayılır. Budizm ve Hinduizm'de olduğu gibi Tibet Budizm'inde de ölüm samsara öğretisini, yani ıstırapla dolu sonsuz tekrar doğuşu geliştirir. Bu sonsuz zincirde hayat sadece bir kısa süreçtir. Bu süreç içerisinde insanın tekrar doğuşu veya kurtuluşu tespit edilir. Fakat ölümü bardo durumu açıklar. "Ölüm Sanatları" isimli çok eski bir kitapta ölüm şöyle ifade edilmiştir: "O kendisi istememesine rağmen ölür, çünkü o ölüm sanatını öğrenmemiş. Ölüm sanatını öğrenirsen yaşama sanatını da bilirsin. Bu hayatta hiç kimse ölüm sanatını öğrenmeden yaşama sanatını öğrenemez" (Molodtsova 2005: 175). Yani burada yazar ölüm bir başlangıçtır, ondan korkmamalıyız; ölümü, nasıl varsa öyle kabul etmeliyiz demek istemiştir. İnsan hiç düşünmeden ve farkına varmadan ölmemelidir. Çünkü o, ölümü müthiş bir an olarak kabul etmeli ve ölümler her anını bilinçli geçirmelidir.

Budistlere göre ölüm anındaki zihinsel durumumuz bir sonraki yeniden doğuşu etkiler. Yani ölüm anında o güne kadar yaşadıkları birçok karmanın etkisine karşın zihinleri berrak tutmak için özel bir çaba sarf ederse doğru ve temiz bir karmayı kuvvetlendirip harekete geçirebilir; böylece bu da mutlu bir yeniden doğuşu beraberinde getirir. Ölüm anında çok derin ve yararlı içsel deneyimler yaşanabilir (Rinponche, 2002: 9-11).

Tibet Budizm'inde ölü gömme âdetinin anlamı ise vücudunun bu dünyada kalmaması, kişinin yeni hayatında yeni vücudunu bulmaya engel olmamasıdır.

b. Ölüler Kitabı

Ölümler Kitabı'nın Tibet dilindeki adı Bardo Thödol'dur. Bu ad, "bar", "do", "thos" ve "grol" sözcüklerinin bir araya getirilmesiyle oluşmuş olup "duyarak aracı hallerden kurtuluş" (Bar-do'i-thos-grol) anlamına gelir (Bersnev, Galata, 2006: 51). Bu kitap, adının anlamından da

anlaşılacağı gibi, ölmekte olan kimseye öte-âlemde yardımcı olması amacıyla, huzurunda okunacak biçimde düzenlenmiştir. Bu kitaptaki bilgilere göre, kişinin imajinasyonunu, yani niyet, düşünce ve duygularını denetleyebilme yeteneğini henüz yeryüzündeyken kazanabilmiş olması kendisine ölüm sonrası yaşamında son derece yararlı olur ve bedenini terk eden herkesin geçireceği ilk zor aşamaları kolayca atlatmasını sağlar. Dolayısıyla, Tibet geleneğine göre bu yeteneği henüz yeryüzündeyken kazanabilmiş olan kimselerin bu kitabı okumasına gerek kalmamıştır. O âlemde karşılaşacağı olaylar kişinin kendi zihinsel faaliyetinin ürünleri olacağından, zihnini denetleyebilen kişi, haliyle o olayları da denetleyebilmiş olur (Şarafullina, 2013: 72).

75

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Bardo Thödol, insan ruhunun ölüm olayından tekrar doğmasına dek içinde bulunacağı koşulları ve geçireceği bilinç hallerini ayrıntılı bir biçimde açıklayan ve ruha ölüm sonrasında geçirebileceği haller konusunda rehberlik yapan bir Tibet kitabıdır. Batı'da bu kitaba Tibet Ölüler Kitabı denilmiştir. Ölüler Kitabı'nda ölüm esnasının ve ölümün semptomları incelenmiş ve açıklanmıştır (Molodtsova, 2005: 176).

Padmasambhave bu kitabın yazarı olarak kabul edilir. Rivayete göre Padmasambhave kitabı yazmış ve sonra gömmüştür.¹¹ Çağdaş Lama Kazi-Dava Santup bu kitaba yorum ve açıklamalar ilave ederek kitabı ortaya çıkarmıştır. Padmasambhave kendisi ölüm sanatını iyi bildiği için ölümsüzlük kazanmıştır. O ölüm esnasında fiziksel vücudunu beş öge içinde eritmiş ve hiç kimseye görünmez olmuş ve boşluk halini almıştır (Molodtsova, 2005:177.)

Bardo Thödol'u okuyan dikkatli bir okuyucu, bu eserin oluşmasına, yazarın vücudu olmayan bir ölüye yaptırdığı basit bir yolculuğun, ikinci derecedeki çeşitli olaylardan esinlenmiş çok sayıdaki düşüncenin neden olduğunun farkına varır (Neel, 1987: 47).

Tibet Ölüler Kitabı'nın yanı sıra, Budizm'in Vajrayana ekolünde, "naro chödru" öğretisinde de ölüme çok önem verilmiştir. Bu öğretilerde ve Ölüler Kitabı'nda aracı haller 6 grupta ele alınır:

¹¹ Onun öğretisine göre kitabı toprağa, havaya gömmek olurmuş.

1-Kyenay Bardo: Doğum öncesinde, anne karnındayken içinde bulunulan bilinç hali. Buna “cenin hali” de denir.

2- Milam Bardo: Rüya sırasındaki bilinç hali.

3-Tingezin Bardo: Meditasyon sırasındaki bilinç hali. Kimileri bu bilinç halinin adındaki “tingezin” teriminin Türkçe olup Tibet tradisyonuna Şamanik bir teknik ya da din olan Bon ya da Bön aracılığıyla sokulmuş olduğunu düşünmektedir.

4-Chikai Bardo: Ölüm anındaki bilinç hali.

5-Chönyid Bardo: Ölüm sonrasındaki bilinç hali.

6-Sidpa Bardo: Yüksek realiteye ulaşıldığındaki bilinç hali (Bersnev, Galata, 2006: 53).

c. Ölüme Yolculuk

Tüm Tibetliler ölümün, yolcunun erişeceği altı varlık kategorisinin birinde, yeni bir tekrar doğuşa kadar geçecek zamanda yapacağı tehlikelerle dolu bir yolculuğun başlangıcı olduğuna inanırlar. Ölümlerin geçeceği bölgeler, Tibetlilerin bildiği manzaralara göre belirtilmiştir. Namşes¹² yüksek dağlara tırmanarak geniş ve hızlı akan nehirlerden, pusuya yatmış eşkiya ve şeytanların arasından, ıssız ve kurak yerlerden geçmek zorunda kalacaktır. Böyle olunca da,

¹² Namşes terimi, Namparşespa'nın kısaltılmışıdır. Bu, “her şeyi bilen”, duygularımızla ilişkiye giren objeleri hesap eden, onları ayıran ve sınıflayan temel bir yaşanın adıdır. Altı nampaşespa görülür. Beş duyunun her birinin özel nampaşespası vardır. Altıncı nampaşespa zihne bağlıdır. Şahsiyet şuuru olan “ben” fikrine sahip plan şey olarak düşünülür. Bununla birlikte, birçok Tibetli, namşesi Hintçe olan ve onunla aynı rolü oynayan “jiva” sözcülüğüyle eş anlamlı yapmışlardır. Bu, maddesel vücuda bağlı, ruhani bir varlıktır ama ondan vücudu kullanma gücünü engelleyen manevi bir kişiliktir. Namşes o zaman başka bir vücuda geç eder. “bu, eskimiş elbiseyi çıkarıp başkasını giymek gibidir”.

yolcuların koruyucusu “Dolma”nın¹³ yardımına sığınabilecektir (Neel, 1987: 35).

d. Ölüm Süreci

Tibet Budizm'ine göre ölüm süreci içinde vücudu teşkil eden beş öge birbirinde kaybolur. Önce toprak suda yok olur. Bu sırada vücut bir baskı hisseder. Bütün hayatı gözünün önünden geçer ve o anda insan serap görür. Sonra su ögesi ocakta erir. Vücutta ıslak soğuk hisseder. Sanki onun vücudu suyun içindedir ve bu su yavaş yavaş buharlaşır. Özellikle o anda insan iştme yeteneğini kaybeder. Daha sonra ocak havada erir. Vücut ise parçalanır ve koku alma duyusunu kaybeder. İnsan gökyüzünde vizyon görmeye başlar. Sonuç olarak rüzgâr bilinçte erir ve insan bütün bedensel duyularını kaybeder (Molodtsova, 2005: 176–177).

Ölüm süreci Çoydjid–Dagani adlı Moğol metinlerinde çok net ve figüratif olarak tasvir edilmiştir. Kahramana göre, bu süreçte ıstıraplardan onun kafası dönmüş ve sanki o yerin dibine gitmiştir. Yukarıda da onu çok insan ezmiştir. Çok korkmuş, sonra da çok korkunç işkenceler hissetmiş, sanki o denizde ve çok üşümüş gibidir. Sonra kendisini ateşte bulmuş ve bütün dünyayı da ateş sarmıştır. O çok acı çekmiş ve vücudunun bu ateşte yanacağını sanmıştır (Bersnev, Galata, 2006: 61).

Genellikle bundan sonra insanlar hastanın öldüğünü düşünür, çünkü ölüm belirtisi, göstergesi olan özellikler artık ortaya çıkmıştır: kalp atmaz, aynada nefes iz bırakmaz ve vücut soğur. Fakat insan o anda ölmemiştir. Ölüm süreci devam etmektedir. Genelde 3–4 gün süren bu süreçte ölüyü beyaz örtü ile örterler. Çok önemli sayılan ölüm sürecine engel olmamak için bundan sonra ona hiç kimse dokunmaz. Akraba ile arkadaşlarına o anda yüksek sesle konuşmak ve ağlamak yasaktır (Molodtsova, 2005:178).

Çoydjid–Dagani hikâyesinde şöyle bir an anlatılır: Kızları ve oğulları ağlamaya başlayınca, o sanki binlerce ejderhanın kükremesini duyar. Yakınlarının gözyaşları yumurta şeklindeki kanlı ateş topları olarak

¹³ Ölüm yolculuğunu geçmeye yardım eden bir varlıktır.

onun üzerine düşer. Çocukları ağlamayınca bütün kötü şeyler kaybolur (Bersnev, Galata, 2006: 66).

İnsan, bu 4 gün süren süreç içerisinde ölümü: solgun, kırmızı, karanlık ve net ışık şeklinde görür: En önemlisi net ışıktır. Bu ışıkta kalabilmek lazımdır, çünkü burada kişinin tekrar doğuşu veya kurtuluşu halledilir.

Cinsel organdan beyaz sıvının ya da burundan kanın çıkması ölümün dış işareti sayılır. Bundan sonra geriye sadece ölüyü gömmek kalır. Eğer bu işaretlerden önce ölü gömülürse, gömen katil günahını üstlenmiş olur. Bu günlerde, dış işaretler ortaya çıkmasına rağmen, ölüm süreci devam edebilir. Ölüyü gömmek için Lama Astrolog burç çizmeye başlar. Bu burçla, ölünün nereye gideceği, ona kimin dokunabileceği ve onun nerede gömüleceği belli olur (Molodtsova, 2005: 178).

78

IJSl 9/2
Aralık/
December
2016

e. Mutlu Ülke Sukhavati'ye Giriş

Lama-Öğretmen, ölüm sürecinin devamı olarak ölüye talimat verir. Ona Amitabhi Buda cennetini bulması için yol gösterir. Amitabhi Buda cenneti tekrar doğuştan kurtulmayı sembolize eder. Bu cennet bizim dünyamızın batısında yerleşmiştir. Bu ülkeyi sadece Bodhisattva derecesine ulaşanlar görebilir. Geçmişte Amitabha burada mantra okumuştur, bu yüzden şimdi bu dünyada her canlı doğabilmektedir. Her insan ölüm sürecinde çok isterse bu dünyada doğabilir.

Bu ülkede ölüm yoktur sadece doğum vardır. Can, hızlı bir şekilde güzel beyaz lotus çiçeğinden doğar. Burada çocukluğu bilmezler, çünkü insan yetişkin ve gelişmiş şekilde doğar. Vücutları altın renginde, bilinçleri temiz olur. Sukhavatide sadece mükemmel insanlar yaşar. Bütün gelen ve gelecek olan lamalar buradan geçmişlerdir. Bu cennette ıstırap ve acı yoktur, yaşama süresi ise dünya dönemine denk gelir. Buraya gelen insan hiçbir zaman daha düşük aşamaya gitmez. Herkes günlük hayatta buraya gelebilmesi için Ölümler Kitabını okur ve dua eder. Ölüm sürecinde Lama insana yardım eder. Kulağına yaklaşır dua okur, ama kesinlikle dokunmaz. Bu ayine insan öldükten sonra hemen başlanır. Ruh vücuttan ayrıldıktan sonra insan ne olduğunu fark edemez, bu yüzden Lama

yardıma gelir. Elini ölünün başına koyar ve ona ne olduğunu anlatır (Molodtsova, 2005: 178).

Budist düşünceye göre hayat, birbirini izleyen birçok şuur halinden ibarettir. Mevcut evren, ne ilk ne de sondur. Ölüm sadece, başka varoluş boyutunda yeniden doğma sürecidir (Sümer, 2003: 195).

f. Ölümün Saf Işığı

Ölünün nefesi kesildikten sonra Lama onun şahdamarına basar ve insan sadece ölümü düşünür. O anda insan saf ışık görür. Genellikle bu süreç 4 gün devam eder. Fakat onun devamı insanın nasıl hayat sürdürdüğüne bağlıdır. Eğer insan kötü hayat yaşamışsa mutluluk anı çabuk geçer. Bu ışığı görmeyen insana bir daha şans verilir. Hayatını meditasyonla geçiren insan bu aşamada kurtuluş bulur ve o bardonun başka aşamalarını geçmek zorunda kalmaz. Hayatını nasıl geçirmek isterse öyle devam edebilir. Lama ona hayatta yaptığı meditasyonları hatırlatır. Normal insanlara ise kendi tanrılarından yardım istemesini söyler. Yaşam gücü kötü veya iyi karmaya bakarak sağ ya da sol taraftan çıkar. Bharna, yaşam gücünün en iyi çıkma yolu sayılır.

g. Bardo'nun Üçüncü Aşaması

Birinci ve ikinci aşamada saf ışık hissedilmezse, seyahat devam eder ve bardonun başka aşaması gelir. Bu aşamada, gittikçe canın önüne tanrılar belirir. Ölü hiçbir değişikliklerle karşılaşmaz. Bardonun üçüncü aşamasında Ölüler Kitabı okunur. Ölüye dünyadaki her şey bardo diye anlatılır. Ölü, korkunç sesler duyar, değişik renkler ve ışıklar görmeye başlar. O anda ölü bunları görmektedir: masadan onun için ayrılan yemek alınır, kıyafeti çıkartılır, yakınlarının sesleri işitilir. Ölü onlarla konuşmak ister, fakat onu hiç kimse duymaz ve o yine üzülür. Lama her an ölüye ölümü hatırlatır (Molodtsova, 2005: 178).

Çoydjid-Dagani ile de aynı durumu yaşamıştır. Her ışığın sonunda o farklı canavarların başlarını görmeye başlar. Bazen onların başları 3-7 olur (Bersnev, Galata, 2006: 61). Aynı anda bütün canavarlar konuşmaya başlar. Hepsi aynı anda: "Beni Öldür", der. Çoydjid-Dagani öğretmenin öğretisini hatırlar, "Her türlü ışık - senin ışığındır, her türlü form - senin formundur, her türlü ses - senin sesindir, her türlü ruh - senin ruhundur. Hiçbir şey seni burada

tutamaz." denilir. Bunları hatırlayınca Çoydjid-Dagani her şeyi unuttur (Bersnev, Galata, 2006: 67). Lamanın öğütlerini hatırlayarak her bardoyu geçer. İnsan, ilk yedi günde önüne gelen barış tanrılarına alışmamalıdır, çünkü bu dünyaya varınca samsaraya düşecektir.

h. Bardo - Tekrar Doğuş Araması

Bardo içerisinde insan kendisi tekrar doğuş yerini seçebilir. Eğer insan tanrı olarak doğacaksa, onun önünde tanrılar dünyası belirir. O insanlar dünyasından, cehennemden, yani tekrar doğacağı yerlerden resimler görecektir. Tekrar doğacağı yeri görünce insan oraya olağanüstü bir güçle yapışır. Eğer insan insanlar dünyasında doğacak olursa, kadınla erkeği yakın ilişkide görür. Erkek olarak doğarsa, babasına karşı nefret, annesine karşı bağımlılık hisseder. Kız olarak doğarsa tam tersi gerçekleşir (Bersnev, Galata, 2006: 59).

Fakat bir şeyi hatırlamak gerekir ki, eğer insan hiç doğmak istemiyorsa bu cinsel birleşme zamanında onlardan uzak durmalıdır. Fakat bardonun aşaması ne kadar düşük olursa, durumu kontrol etmek o kadar zordur. Genelde bardo 49 gün devam etmektedir. Bazen daha da az olabilir. Bardo'nun üçüncü aşamasında tekrar doğuşu ararken insan genelde tanıdık yerleri ve insanları rüyada gördüğü gibi görür. İnsan onlarla konuşur, fakat onlar onu duymaz ve o çok üzülür. Lama yakınlarına bağımlı olmamasını söyler, çünkü bağımlılık onu ve yakınlarını mutsuz eder. Lama ona kötü şeyler düşünmesini ve gizli ismini hatırlamasını tavsiye eder. Eğer hiçbir durum ona yardım etmiyorsa, bardo içerisinde kalma zamanı biter ve o kötü olaylarla karşılaşmaya başlar. Kötü huylu olan insan hep ıstıraplarla karşılaşır, iyi insan ise hep mutluluğu hisseder. Bardo'da iken insan bir boşluk halini alır, mesela duvarın öbür tarafına geçmek, insanın düşüncelerini okumak gibi canlı insanın yapamadığı işleri rahatlıkla yapar. Her insan onları sadece kendi seviyesinde görebilir (Molodtsova, 2005:196 - 198).

Bu yüzden, Tibet Budizm'inde insan hiçbir dünyaya bağlı kalmamalı, hiçbir şeyden korkmamayı öğrenmelidir. Eğer o her şeyi kontrol etmeyi öğrenirse onun için hayat sürdürmek çok kolay olur.

i. Ölümü Hatırlama

Tibet Budizm'inde iki türlü ölümü hatırlama yolu vardır:

1. Teoride – Ölüler Kitabını okuyarak.
2. Pratikte – geçiş süreci olarak kabul edilen uyku ve meditasyon, ölüm zamanı, öbür dünya, yeniden doğma gibi Bardo'nun değişik formlarına girmek (Gerasimova, 1989: 59).

i. Kutsal Taş

Lhasa şehrinde inşa edilen Sera¹⁴ (Sümer, 2003: 105) manastırından 200-300 m uzaklıkta büyük bir taş vardır. Efsaneye göre bu taş Hindistan'dan Tibet'e kadar uçarak gelmiştir. Ölü cesedi o taşın üzerinde kesilir ve yemeleri için akbabalara verilir. Bu taş kutsal sayıldığı için üzerinde herkes kesilmek ister. Fakat çok zor ve pahalı olduğundan herkesin yaptırabileceği bir iş değildir. Cesedi buraya getirmek ve ayini yöneten Lamalara pul dağıtmak ucuz bir tören sayılmaz. Tibetlilere göre, eğer canlı biri bu taşın üzerine çıkarsa, uzun ve mutlu ömür yaşar (Kozlov, 1920: 45-46).

ii. Ölü Gömme Adetleri

Ölü gömme töresi ya da cenaze töresi, bir ölünün gömülmesi sırasında uygulanan törelere denir. Çeşitli dinlerde ölümün bir son olmadığı, ruhun ölümden sonra öteki dünyada da varlığını sürdüreceği inancı vardır. Bu, genel olarak reenkarnasyon olarak adlandırılır. Bazı kültürlerde ölümlerin yaşayanları etkileme gücüne sahip olduğu inancı yaygındır. Bu nedenle ölü törenlerinin kusursuz ve geleneğe uygun olmasına özen gösterilir. Ancak bu törenlerin tümü sonuç olarak ölünün gömülecek, yakılacak ya da saklanacak bedenine ilgilidir.

¹⁴ Gelug - pa'nın ikinci büyük manastırı olan Sera, Lhasa'nın 2 mil kuzeyinde, yine Tsong - kapa'nın Jamchen Choeje tarafından, 1419 yılında kurulmuştur ve "Yaban Güllü Çiti" anlamına gelmektedir. İçinde dört kolejle bir üniversite bulunan Sera'nın keşişleri, Tibet, Amdo ve Moğolistan'ın seçkin ailelerinin çocuklarından oluşmaktadır.

Aslında üzerinde durmak istediğimiz temel konulardan birisi Tibet Budizm'inde ölü gömme âdetleridir. Tibet Budizm'inde 3 farklı ölü gömme âdeti vardır. Bunlar:

1. Ölüyü yakmak (Kremasi),
2. Suya atmak,
3. Ruhun göklere yükselmesi (gömülmesi) – şeklinde ifade edilebilir.

Ruhun göklere yükselmesinin (gömülmesinin) Tibetçesi *jha-tor*, yani “kuşlara sadaka dağıtma”dır. Tibet inançlarına göre insan, hayatının son gününe kadar hep iyilik yapmalı ve onun ölü cesedi de kuşlara yem olarak verilmelidir.

82

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Tibetliler, ölmüş bir kişinin yapacağı yolculuğu kolaylaştıran merhametli bir düşünceye sahiptir. Bu durumda ölüye cenaze törenine kadar bulunacağı evde, her gün birçok kere yemek servisi yapılır. Ölüye sunulan yemek esnasında, ölünün yapacağı yolculuk için gerekli güce sahip olması amacıyla, bol bol beslenmesi, evine ve aile bireylerine dönmesinden sakınması tavsiye edilmiştir.

Bu amaçla ailesinin bir üyesi veya köyün yaşlılarından biri ona: “İyi dinle Tenzing (ölenin ismi), sen öldün. Burada artık yapacak bir şeyin yok. Burada sana artık ihtiyaç yok. Kendi yolunu izle. Alacaklıların geldi. Atlarına ve suretlerine el koydular. Çocuklarını hizmetçi olarak aldılar ve böylece borcunun birazı ödendi. Karın artık evde değil. Evi oturmak veya satmak için alan, alacaklıların tarafından evden kovuldu. Çalışmak için karın hala yeterince güçlü olduğu için Tseundup onu ikinci karısı olarak evine aldı. Eğer tüm bunları görseydin üzülecektin. Artık hiçbir şeye engel olamazsın, ne tarla ekebilirsin, ne de bir alet kullanabilirsin. Burayı düzeltmeye çalışman artık faydasız. Seni iyice besledik. Bu yeter. Gitmek zorunda olduğun yere git ve buradaki hiç kimseyi bir daha rahatsız etme” der (Neel, 1987: 57).

Ölünün ruhunun bu yalanları anladığı ve gittiği var sayılır. Bununla birlikte eğer gitmemekte direnirse ve öbürleri bunu başaramazlarsa bir Lama, büyüdü sözleri bilen bir snagspa veya Tibet'in Budizm öncesi dinine bağlı bir Bön çağrılmalıdır. Hile ile kandırılmayan ve geri “geri dönen ruh” a karşı çok sert bir şekilde davranılacaktır. Özel bir ayın töreninin gücü, ona karşı, sanki şeytana karşı kullanılıyormuş gibi kullanılacak ve ruh kovulmuş olacaktır.

Ölümden sonra belli bir süre (genellikle bir yıl) boyunca, ölünün yeryüzünde dolaştığı, hayatının ona sunulan armağanlara bağlı olduğu, bu armağanların, onun atalar âleminde oturması için bir vücut meydana getirmeye yaradığı zannedilir. Ölü, öldükten sonra kendisine ayrılan yere gider (Neel, 1987: 80).

Ölüm anından gömüleceği ana kadar geçen süre her zaman uzundur. Bu süreyi azaltmak, ölüden kurtulmak için acele etmek anlamını taşır ve ölüye karşı yapılan bir saygısızlıktır. Tibet gibi, köylerin aralıklı olduğu bir ülkede davetlilerin iki üç yüz kilometrelik, zorluklarla dolu yolları katetmeleri için gerekli zaman verilmelidir. Cenaze töreninde hazır bulunan kişilerin kalabalık olması ölünün ailesine büyük onur verir. Bu onurdan doğal olarak tüm akrabalar da pay alır.

Ölülerin büyük bir çoğunluğuna gelince; onlara en güzel elbiseler, normal olarak değil, artık bu dünyaya ait olmadıklarını vurgulamak amacıyla, ölü arkasına çevrilerek giydirilirdi (Neel, 1987: 35 – 36).

Tibetli birisi öldükten sonra 24 saat boyunca bir sandalyede oturtulur ve öyle durması için eşarplarla bağlanır. Etrafı bir tencere veya kumaşlarla doldurulmuş başka bir kaba konulur. Bu kaba, çürümeden kaynaklanan sıvıları emmek, yayılmalarını önlemek için buğday taneleri konulur. Eğer ziyaret süresi uzarsa, ıslak buğdaylar yenileriyle değiştirilir. Ölüde kullanılan tuz gibi, buğday da asla boşa harcanmaz ama normal bir Tibetli için özel bir nitelik de taşımaz. Sadece yıkanıp ya hayvanlara verilir, ya da diğer buğdaylar gibi normal işlerde kullanılır (Neel, 1987: 36 – 37).

Bu zaman içerisinde Lama ona Ölüler Kitabından dualar okur. Bu dualar ona 49 dereceli bardo'yu (ölme ve yeniden derilme arasındaki durum) geçmek için yardımcı olmak amacıyla okunur. Ölüyü gömerken Ming-can denilen eşya kullanılır. Ming-can küçük bir kâğıttır, üzerinde ise lotus içinde oturan insan vardır. Bu kâğıt ölü yanındaki elbiseye yapıştırılır. Hem Ming-can hem de ölü cesedi yanına yemek konulur. Ölüyü evden çıkarırken Ming-can yakılır ve külü toprakla karıştırılır. Sonra bu karışmadan piramit-tsha-tsha yapılır ve suya atılır. Ming-can'ın evde 49 günden fazla kalması yasaktır. Çünkü ölü canlıları rahatsız eder şeklinde bir inanç vardır (Gerasimova, 1989: 98). Tibetlilere göre, ruh yedi sınıf teşkil eden ölümü ve tekrar doğumu geçer, yani yedi defa ölür ve dirilir. 49 gün

sonra ise yeni bir vücutta hayata döner (Gerasimova, 1989: 109). 3 günden sonra en yakın arkadaşı onun ölü cesedini dağa götürür.

Ölü gömme töreni iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada ceset kesilir, buna Tibetçede btol-ba veya gtol-ba denilir. Rogyaplar,¹⁵ önce ölünün saçlarını keser. Sonra, ölen kişinin vücudu balta ile parçalara ayrılır. Sonra iç organları dışarı çıkartılır. Bu işler tamamlandıktan sonra, yani ikinci aşamada iki türlü ritüel vardır. Ya ölü kuşlara yem olarak verilir ya da bir mekâna götürülüp orada cesedi kurutulur. Birinci durumda, cesedi keserken yakındaki kuşlar ölen kimsenin etini yemek için beklerler, fakat şimdilik onların yaklaşmalarına izin verilmez. Cesedi parçalama işi bittikten sonra bu işi yapan kimseler parçalanan vücudu kuşların yemesine terk eder. Sonra geriye kalan kemikler toplanır ve onlar un haline gelinceye kadar ezilir. Sonra kemikler arpa unu ile karıştırılarak tekrar kuşlara verilir. Çoğu zaman da vahşi köpekler tarafından tüketilir. Açık alandaki bu parçalama seremonisinde insanlar tarafından üzüntü yaşanmaz. Çünkü ruhun bedeni çoktan terk ettiğini düşündüklerinden gömme işlemi sadece atığı yok etmek gibi basit bir işlemdir. İkinci durumda ise parçalanan vücut ring-khang¹⁶ denilen tencereye yerleştirilir ve orada kuruması için bir sene beklenilir. Final olarak geçen mdat¹⁷ aşamasında cesedin kalıntıları gömülür (Gerasimova, 1989: 115 - 116).

Tibet'in bazı bölgelerinde ölü cenin pozisyonunda da gömülür. Böyle gömme, ölümün hayatın sonu olmayıp yeni bir başlangıç olduğunu gösterir. Bu ölü gömme âdetinin anlamı, yani bu dünyada vücudunun kalmaması kişinin yeni hayatında yeni vücudunu bulmaya engel olmaması içindir.

Günümüzde bu ölü gömme âdeti artık bir meslek haline gelmiş olup bu meslek nesilden nesile geçmektedir. Eğer ailede erkek çocuk dünyaya gelmezse, kız çocuğa eş bulmak zorlaşır. Çünkü onun eşi bu mesleği devam ettirecektir.

15 Ölünün cesadeni kesen ve uzun önlük giyen insanlar.

16 Ring kelimesi "ceset, kemek" olarak tercüme edilir.

17 Ölü gömmenin son aşamasıdır.

Tibet inançlarına göre insan, hayatında bir defa da olsa bu âdeti görmelidir. Çünkü insan bunu görünce hayatın sadece bir anlık olduğunu anlar ve daha güzel, daha doğru bir hayat yaşamaya çaba gösterir.

Tibet'te 1100 den fazla böyle ölü gömme yeri vardır. En büyüğü ise Drigung Til manastırındadır. Ancak Çin hükümeti 1956 yılında bu âdeti yasaklamıştır. Sadece 1974 yılında Tibet halkının ve rahiplerin yoğun istekleri üzerine bu âdetin tatbik edilmesine tekrar izin verilmiştir.

Böyle ölü gömme türü bu yerler için en uygun olanıdır. Çünkü yukarıda belirttiğimiz gibi, Tibet'in etrafı taşlıklardan ibarettir. Ölen kimsenin cesedini yakmak için odun lazımdır, odun hem çok pahalı hem de kutsal kabul edilmektedir.

SONUÇ

Günümüzde dünyada Budist inanç ve usullerini uygulayan beş yüz milyondan fazla insanın mevcut olduğu belirtilmektedir. Bundan yaklaşık 2500 yıl önce yaşamış olan Buda'nın düşüncelerinin günümüz dünyasında değer bulması oldukça ilginçtir. Buda mal-mülk, çoluk çocuk her türlü kazanımın yük olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre nefreti ve sevgiyi de keder yaratmaktadır. Acı ile dolu olan dünyadan sadece her türlü bağılıktan kaçınarak kurtulmak mümkündür.

Başlangıçta Budizm'de ibadet fikri hiç yer almamıştır. Daha sonraları birtakım ibadetler ortaya çıkmıştır. Budizm'de ibadet sayılabilecek tek husus, oruç günü merasimidir. Budist rahipleri aybaşında ve ayın on dördünde olmak üzere her ay iki defa toplanırlar ve bu toplantılarda Budizm'in ilkelerinin tam olarak uygulanıp uygulanmadığı kontrol edilir.

Ölüm Budizm'de çok önemli rol oynamaktadır. Çünkü ölüm tüm canlıları titretmektedir. Budizm ölümü kaçınılmaz bir gerçek olarak kabul etmekle birlikte, ölümün bir sonsuzluk olmayıp tam tersine yeni bir başlangıca neden olduğunu ileri sürdürmektedir. Budistlere göre kişinin ölüm anındaki zihinsel durumu bir sonraki yeniden doğuşu etkilemektedir. Budizm ve Hinduizm'de olduğu gibi Tibet

Budizm'inde de ölüm samsara öğretisini, yani ıstırapla dolu sonsuz tekrar doğuşu geliştirir. Bu sonsuz zincirde hayat sadece kısa bir süreçtir. Bu süreç içerisinde insanın tekrar doğuşu veya kurtuluşu tespit edilir. Tibet Budizm'inde ölü gömme âdetinin anlamı ise kişinin yeni hayatında yeni vücudunu bulmaya engel olmaması için, vücudunun bu dünyada kalmamasıdır.

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

86

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Aydın, Mehmet, (2005). *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*. Konya: Din Bilimler Yayınları.

Bersnev, Valeriy; Galata, Aleksandr (2006) *Kniga Zagrobnih Videniy: Anatologiya*. Omsk: Amfora.

Biçurin, İakin (1981). *İstoriya Tibeta i Huhuno – Pa*. Spb.

Bogoslovskiy, Vasiliy (1962) *Ocherk İstorii Tibetskogo Naroda*. Moskva.

Erengil, Cengiz (2004). *Budizm*. İstanbul: İnsan Yayınları.

Gerasimova, (1989) *Tradisyonnie Verovaniya Tibetsov v Kultuvoy Sisteme Lamaizma*. Novosibirsk: Nauka.

Gumilev, Lev (1960). *Legenda i Deystvitelnost v Drevney İstorii Tibeta*. Moskva: Vestnik İstorii Mirovoy Kulturi.

Güç, Ahmet, (2003). *Çeşitli Dinlerde ve İslam'da Kurban*. İstanbul: Düşünce Kitapevi.

Gündüz, Şinazi (1998). *Din ve İnanç Sözlüğü*. Konya: Vadi Yayınları.

Kıçanov, Evgeniy; Savitskiy, Lev (1975). *Lyudi i Bogi Strani Snegov, Oçerki İstorii Tibeta i Ego Kulturi*. Moskva: Ros. Akad. Nauk, In-t Vostokovedeniya.

Kıçanov, Evgeniy; Melniçenko B. (2005). *İstoriya Tibeta S Drevneyşih Vremen Do Naşih Dney*, Moskva: İzdatel'skaya Firma "Vostoçnaya Literatura" RAN.

Kislyuk, Kostantin; Kuçer, Oleg (2004). *Religiovidenie*. Rostov-na-Donu: Feniks - Torsing.

Koçetov, Aleksey (1976). *Budizm – Lamaizm*, Moskva: Znanie.

Kozlov, Pyotr (1920). *Tibet i Dalay Lama*. Peterburg: 15 - aya Gosudarstvennaya Tipografiya.

Kuznetsov B.(1998). *Drevniy İran i Tibet (İstoriya Religii Bon)*. Spb: Evraziya.

Kuznetsov, B (2001). *Bon i Mazdaizm*. Spb: Evraziya.

Lama, Dalay (1994). *Tibet, Pravda Osnovannaya Na Faktah*. Moskva: İzdaniye Departamenta İnformatsii İ Mezhdunarodnykh Otnosheniy Tsentralnoy Tibetskoy dministratsii Yego Svyateyshestva Dalay-Lamu.

Molodtsova, Elena (2005). *Tibet: Siyanie Pustoti*. Moskva: Aleteya.

Neel, Alexandra, David (1987). *Çin, Tibet ve Hint Öğretilerine Göre Ölümsüzlük ve Tekrar Doğuş*. İstanbul: Ruh ve Madde yayınları.

Pavloviç, Bersnev; Galata, Aleksanr (2006). *Kniga Zagrobnih Videniy: Anatologiya*. Omsk: Amfora.

Pitryaev, Vladislav (1998). *Taynu Tibeta*, Minsk: Harvest.

Prjewalsky, Nikolay (2007). *Puteşestvoe k Lobronu i na Tibet*. Moskva: Drofa.

Rinponche, Sogyal (2002). *Tibet'in Yaşam ve Ölüm kitabı*. İstanbul: Dharma Yayınları.

Suzuki, Taitaro (1991). *Hristiyanlık ve Budizm'de Mistik Yaşam*, İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları.

Sümer, İbrahim, (2003). *Lotus'un İçindeki İnci*, İstanbul: Kara Kutu Yayınları.

Şakabpa, V. (2003). *Tibet. Politicheskaya İstoriya*, SPb: Nartang.

TEZ

Şarafullina, Aliya (2013). *Budizm'de Ve Tibet Budizmi'nde İnanç Esasları*, Y. Lisans Tezi, Bursa: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

MAKALELER

Hökelekli, Hayati (1991) "Ölüm ve Ölüm Ötesi Psikolojisi", Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 3, 152-154.

Sümer, İbrahim (2000). "Tibet Budizm'inde Din Anlayışı". Ankara Dinler Tarihi Araştırmaları II, 336 - 337.

Sümer, İbrahim (2002) "Türkler Arasında Budizm ve Tibet Budizm'i", Ankara Dinler Tarihi Araştırmaları III, 567.

WEB KAYNAKLAR

"Tibet'te Din - Budizm'de Hac" <http://www.nasuhmahruki.com> (Erişim tarihi 20 Ekim 2016)

SUMMARY

Tibet – which is located approximately in 4.900 meters height - is known as “The roof of the World”. Tibet has attracted Western people during centuries. Its secluded original nature and its being a charming covered country already attracts tourists. The climate of the country is dry and its summers are short; and its nights are always cold. Tibetans consist from nomadic, semi-nomadic, cultivators and from the people who live in the forests. Tibetans who believe in Tibetan way of Buddhism are warm-blooded, outspoken people and prone to song and dancing. Very pleasant Tibetan songs are sung accompanied with dances usually. Nomadic Tibetans mostly are short, big black eyed, hook-nosed, black haired up to the shoulders, white teathed and long faced.

88

The religious structure of Tibet is as mixed and covered as its geographical structure. There are not enough resources about the old religions of Tibet. All the knowledge is based on legends. Although Bon religion is known as the domestic religion of Tibet. Buddhism came to Tibet from India and came out about in 5-7th century. For Russian historian Bogoslovsky the reason of accepting Tibetans Buddhism is absence of caste system in this religion. There are three types of understanding in Buddhism: The world of Wish (Kama loka), the world where dominate here instinct of extreme wish and addiction. The World of pure and abstract thoughts (Rupa loka) and amorphous World which is not appropriate us (Arupa loka). The World of wishes is the world where we are under six classes of existence. Gods, non-gods, (Titans) human-beings, non-human (angels, fairies), all the kind of animals and the poor beings which were created to suffer.

May be the biggest pantheon is located in Lamaizm. All the natural powers were deified in Tibet. Death takes place in the center in Tibetan Buddhism. The death is considered more important than life. For Buddhists the mental state of the person in the moment of death affects the next rebirth. In Tibetan Buddhism the death develops the teaching of samsara which means endless anguished rebirth, like in Buddhism and Hinduism. The life is a short process in this endless chain. There are identified the rebirth and the salvation of the human in this process. The meaning of burying of dead body of a person is to remove his body from this world to help him to find his new body in the new life.

ÖRGÜTSEL İLETİŞİM VE MOTİVASYON İLİŞKİSİ
-BİR UYGULAMA-

M. Kürşad TİMURROĞLU*

Ensar BALKAYA**

(Makale Geliş Tarihi-Received: 11.07.2016 /
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 13.12.2016)

ÖZ

Bu çalışmanın temel amacı örgütsel iletişim ile motivasyon arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Bu çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm örgüt, örgütsel iletişim ve motivasyon kavramlarının açıklandığı kuramsal çerçeveden oluşmaktadır. İkinci kısım ise araştırmadan oluşmaktadır. Çalışmanın 257 hemşire üzerinde gerçekleştirilen uygulama bölümünün sonucu, örgütsel iletişim ile iş motivasyonu arasında doğru yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, etkili bir örgütsel iletişime sahip örgütlerin çalışanları daha iyi motive ettiği ve motive olan çalışanlarında hem iş hayatında hem de genel hayatta daha memnun ve başarılı olduğu görülecektir.

Anahtar Kelimeler: Örgüt, İletişim, Örgütsel İletişim, Motivasyon, İş Motivasyonu.

* Yrd. Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, e posta: timuroglu@atauni.edu.tr

** Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, e posta: ensar.balkaya@atauni.edu.tr

THE RELATIONSHIP BETWEEN ORGANIZATIONAL COMMUNICATION AND MOTIVATION: AN APPLICATION

ABSTRACT

Basic aim of this study is to determine relations between organizational communication and motivation. This study composed of two main parts. The first part consist of theoretical framework which explains the concepts of organization, organizational communication and motivation. The second one is devoted to empirical analysis. The result of implementation of this study from the data of 257 nurses, there is positive relationship between organizational communication and work motivation. Consequently, the organizations which has an effective organizational communication policy make workers better in their business and social life.

Keywords: Organization, Communication, Organizational Communication, Motivation, Work Motivation.

GİRİŞ

İletişim, günlük yaşamın vazgeçilmez bir unsurudur. İletişimin en temel varsayımı, iletişim kurmamanın zorluğudur. İnsanlar evlerinde, işyerlerinde, sokakta, alışveriş için gittikleri çarşı, pazar ve alışveriş merkezlerinde kısacası hayatın neredeyse her anında iletişim kurarlar. Birey amacını karşısındakine bir kanal yoluyla iletir, alıcı mesajı alır ve anlamlandırır, bu iletişim sürecidir. Bir amacın gerçekleştirilebilmesine hizmet eden en temel unsurlardan biri iletişim sürecidir.

İletişim, bir amacı gerçekleştirmek için maddi, manevi güçlerini birleştiren bireylerin bir araya gelmesiyle oluşan örgütler için de son derece önemlidir. Örgüt oluşumunun temelini oluşturan amacın belirlenmesi iletişimle olur. Örgüt, amacına yönelik faaliyette bulunduğu andan itibaren de yine iletişime ihtiyaç duyar. Bir örgütte gerçekleştirilecek olan faaliyetlerin neler olduğu, nasıl ve ne kadar zamanda yapılması gerektiği gibi hususlar iletişim aracılığıyla aktarılır. Örgütsel iletişim; örgüt içerisinde ast-üst arasında, astların ve üstlerin kendi aralarında, birimler ve bölümler arasında ve örgütün çevresiyle (devlet, basın, halk vb.) etkileşimi çerçevesinde ortaya çıkar. “Bir örgütün her seviyesinde (ast-üst ya da astların kendi aralarında) resmi ya da resmi olmayan biçimde kurulabilen *açık, empatik ve sağlıklı* bir iletişimin sonuçları örgüt performansına mutlaka yansımaktır” (Barlı, 2012: 315).

Motivasyon, insanları belirli bir amaca yönelten, amacı gerçekleştirmek için harekete geçiren ve bu eylemin sürekliliğini sağlayan, kişinin içsel dünyasından ve çevresinden kaynaklanan enerjilerin bir seti olarak tanımlanır. Kişinin çevreden gelen bir tetikleyici olmadan kendini motive etmesi içsel motivasyonu, kişinin çevreden gelen tetikleyicilerle güdülenmesi ise dışsal motivasyonu ifade eder. Motivasyon, örgütsel amaçlara yönelik gerçekleştirilen faaliyetleri birçok yönden etkiler. Çalışanlarının motivasyon seviyesi yüksek olan örgütlerde iş gücü devir oranı ve devamsızlık seviyesi düşük, yapılan işin kalitesi yüksektir.

Örgütün en değerli varlıklarının başında “insan” kaynağı gelir. İnsanın bulunduğu her yerde iletişime ihtiyaç duyulur. İletişimin etkinliği ve iletişimsizlik örgütler için farklı sonuçlar doğurur. Etkili ve olumlu bir iletişim yapısı örgütsel amaçların gerçekleşmesine

katkıda bulunurken, iletişimsizlik örgütleri verimsizliğe sürükleyecektir. Aynı şekilde çalışanların motivasyon seviyeleri ve örgütsel başarı arasında da pozitif bir ilişki vardır. Etkin iletişim ve yüksek derecede motivasyon sadece örgüt açısından değerlendirilmediğinde, çalışanların iş ve sosyal hayatını da olumlu yönde etkileyeceği ve mutluluk seviyelerini artıracacağı söylenebilir. Örgütler, çalışanlarının kişisel amaçlarını, örgütsel amaçlarla birleştirebildikleri ölçüde başarı sağlayabilirler. Kişisel amaçlarla örgütsel amaçları uyumlaştırma için etkili iletişim ve yüksek seviyede motivasyon, örgütler için en önemli araçlardandır. Bu çalışmada örgütsel iletişim ve motivasyon arasında nasıl bir ilişki olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır.

92

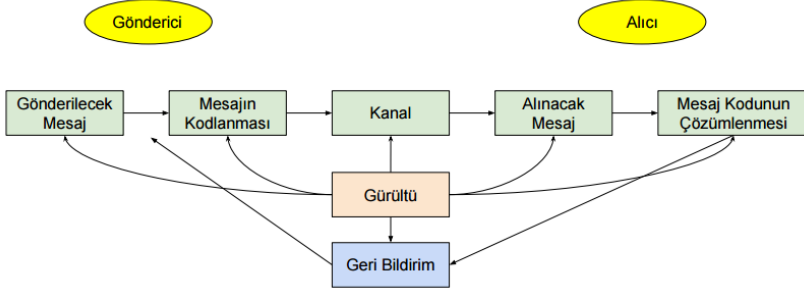
IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

1. ÖRGÜTSEL İLETİŞİM

Örgüt kavramı kullanımı incelendiğinde; literatürde bu kavram yerine ilk olarak “teşkilat” kavramı ve daha sonra yabancı literatürün etkisiyle “organizasyon” kavramı kullanılmıştır. Son zamanlarda yabancı terimlerden uzaklaşma amacıyla örgüt kelimesi kullanımı artmıştır (Koçel, 2015: 93). Örgüt, literatürde farklı şekillerde tanımlanmıştır fakat en genel ifadesiyle; belirlenmiş bir amacı gerçekleştirmek için kurulan, tasarlanmış bir yapıya ve devamlılığa sahip sosyal ilişki biçimi(Tafıcı vd. 2013: 4) veya bireysel olarak karşılanamayan ihtiyaçlar ve ortak amaçlar için maddi, manevi güç, beceri, yetenek ve bilgi gibi tüm kaynaklarını bir düzen içerisinde(eşgüdümleyerek) paylaşan kişilerin bir araya gelmesiyle oluşan; açık ve dinamik bir sosyal birim olarak tanımlanır (Karcioğlu, 2001: 266).

İletişim kavramının kökeni Latince “communis” fiiline dayanır. Türkçede; İngilizce ve Fransızca’daki “communication” fiilinin karşılığı olarak kullanılan iletişim kavramı; “bir ileti alışverişi”, “insanlar arasında simgeler aracılığı ile duygu, düşünce, bilgi biriktirilip aktarılma süreci”dir (Zillioğlu, 1996: 21). İletişim, anlamın aktarılması ve anlaşılması sürecidir.

Şekil.1. İletişim Süreci

İletişimin gerçekleşebilmesi için bir mesaja ve amaca ihtiyaç duyulmaktadır. Şekil 1’de iletişim sürecinin gerçekleşme aşamaları gösterilmektedir. Gönderici mesajı kodlar (sembolik olarak dönüştürerek) ve bir ortamdan(kanaldan) mesajı çözecek alıcıya gönderir sonuç olarak amaç, bir bireyden diğerine aktarılmış olur (Robbins, Judge, 2015: 343). İletişim, kanal ağları aracılığıyla bilginin akışının bir süreci olarak tanımlanmaktadır (Jablin ve Putnam, 1987: 51).

Örgüt, neredeyse tüm işlemlerini gerçekleştirirken iletişime ihtiyaç duymaktadır. Örgütün iletişim sistemi genel olarak “örgütsel iletişim” kavramıyla ifade edilmektedir. Geçmişte bilim adamlarının kullanmış olduğu birçok örgütsel iletişim tanımı bulunmaktadır. Dolayısıyla örgütsel iletişimin genel bir tanımını yapmak önemlidir. Örgütsel iletişim; bir örgütün birim ve departmanları arasında, örgütün motivasyonu ile çevresi arasında ve işçileri ile diğer aktörleri (ortaklar dahil) arasında başarı gereklerinin (hedefleri gözetme, bilgi alma, performansa katılma vb.), bilgi, deneyim ve verilerin akışını sağlayan teknik-ekonomik ve sosyal bir süreç olarak görülmektedir (Borca ve Baesu, 2014: 498). “Örgütsel iletişim” hem örgütün bir bütün olarak iletişim ikliminden(hem tecrübe edilmiş hem yoğun örgütsel iletişim) ve hem de iletişim için farklı unsurların kullanımından bahseder (Hooff, Ridder, 2004: 118).

İletişimin rolü; örgütlerin yapısında, büyüklüğünde ve piyasadaki imajında gelişmeler yaşandıkça daha önemli bir hale gelmektedir. İletişim sistemi örgütün ihtiyaçlarına ve zamana uygun olmalıdır (Kheterpal ve Sehgal ve 2008: 16). Literatürde örgütsel iletişim;

biçimsel ve biçimsel olmayan iletişim sistemleri olarak iki başlık altında incelenmiştir. Biçimsel iletişim örgütlerde olması gerekeni, biçimsel olmayan iletişim ise olanı göstermektedir. Bu bağlamda iki iletişim sistemi birbirlerinin eksiklerini ve dolayısıyla örgütsel iletişim sistemini tamamlama işlevi görür (Gürgen, 1997: 77).

1.1. Örgütsel İletişim Biçimleri

Bir örgütte çalışanların iletişimini sağlayan birçok kanal vardır. Bu kanallar genellikle İletişim Ağı olarak bilinir. İletişim ağı çoğunlukla iletişimin iki tipini; biçimsel (formel) ve biçimsel olmayan (informel) iletişim biçimlerini içerir. Her iki iletişim tipi de örgütler için kullanışlıdır (Singla, 2009: 72).

Biçimsel iletişimde iletişim, emir komuta zincirinde oluşur. Örgütsel yapı ast-üst arasındaki iletişim şeklini belirler. Biçimsel iletişimin akışını sağlayan yazılı ve sözlü iletişim kanalları (bültenler, toplantılar, yazılı notlar, e-mail ve haber panoları) vardır (Tyagi ve Misra, 2010: 39-40). "Etkin bir yönetimin olması için, iletişim kanallarında, bilgilerin serbestçe dolaşımına izin verecek biçimde açık bir sisteme ihtiyaç vardır. Örgütlerde biçimsel iletişim dört yönde hareket eder. Bunlar yukarıdan aşağıya doğru, aşağıdan yukarıya doğru, yatay iletişim ve çapraz iletişimidir." (Karcıoğlu vd., 2009: 66).

Teorisyenler, örgütlerin formaliteyi değiştiren iletişim yöntemleri kullandıklarını, belirsizlikte değişen görevler için bu farklı yöntemleri uyguladıklarını ve görevlerin belirsizliği ile biçimsel olmayan yöntemleri uyumlaştırarak daha iyi örgütsel çıktılar aldıklarını teşhis etmişlerdir (Kraut vd., 1990: 171). Biçimsel olmayan iletişim sistemi biçimsel örgüt içerisinde, üyelerin biçimsel düzenlemelere bağlı olmadığı iletişimi içerir. Bu iletişim sistemi örgüt üyelerinin kişisel yakınlıkları ve etkileşimleri sonucu ortaya çıkar (Gürgen, 1997: 77). "İnformel iletişim, sorunları çözmeye, koordinasyon sağlama, çatışmaları çözümüleme ve bilgi paylaşımı gibi organizasyonun başarısına katkıda bulunacak tarzda işlediği gibi, dedikodu, rivayet, yalan, yanılma, yıldırma, karalama vs. gibi sonuçlar üretecek tarzda da işleyebilir" (Koçel, 2015: 623) .

2. MOTİVASYON

Türkçe’de, İngilizce ve Fransızca “motive” fiilinden türetilerek kullanılan motivasyon kavramı, güdüleme ve isteklendirme kavramlarıyla ifade edilir. Motivasyon kelimesinin Türkçe karşılığı olarak güdü, saik gibi kelimeler kullanılmıştır (Eren, 1993: 316). Saik Osmanlıca sözlüklerde “sevkedem” ve “harekete geçirici” gibi anlamlara karşılık gelmektedir (Eroğlu, 2010: 413).

Genellikle motivasyon hakkında düşünüldüğünde, ilk olarak Maslow’un (1970) ihtiyaçlar teorisi akla gelir (Maddock, Fulton, 1998: 7). Maslow’un ihtiyaçlar teorisine göre motivasyonun sağlanması için kişinin hangi basamakta olduğu bilinmeli, daha sonra mevcut basamaktaki ya da bir üstteki ihtiyacı tatmine odaklanmalıdır (Robbins, Judge, 2015: 206). Motivasyon insanların belli tarzlarda davranmalarına sebep olan faktörlerin bir grubu olarak tanımlanabilir. Ödevini en iyi şekilde yapmak için tüm gece ayakta kalan öğrencinin çalışması, terfi almak için cumartesi işe giden yöneticinin isteği ve hastalarının durumunu kontrol etmek için telefon çağrılarını takip eden doktorun çabası bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

İş motivasyonu için çeşitli tanımlar yapılmıştır ancak birçok bilim adamının katkılarıyla yapılan ve kabul gören genel tanıma göre iş motivasyonu; “iş ile ilgili davranışı ortaya çıkarmak ve bu davranışın şeklini, yönünü, sıklığını ve devam süresini belirlemek için bireyin hem içsel dünyasında hem çevresinde ortaya çıkan enerjik güçlerin bir seti”dir (Pinder, 2014: 10-11). Tanıma göre iş motivasyonunun farklı boyutları vardır. Bireyi harekete geçiren gücün kaynağı açısından motivasyon, içsel ve dışsal olmak üzere iki boyutta incelenir (Ersarı, Naktiyok, 2012: 83).

İçsel motivasyon, kişinin bir amacı gerçekleştirme isteğini tetikleyen ya da kişiyi harekete geçmeye teşvik eden içsel güçtür. İçsel motivasyon kişiyle ve kişinin aldığı sorumluluk hissi, başarı tatmini ve kişisel gelişim gibi içsel ödüllerle yakından ilişkilidir. Güçlü bir içsel motivasyona sahip bireylerin kendini motive ettiğinden söz edilir (Ricketts ve Ricketts, 2010: 431). İçsel olarak motive olmuş kişilere gönüllü işçiler iyi bir örnektir. Onlar yaptıkları iş için para almazlar fakat insanlara yardım etmenin verdiği memnuniyet gibi, ödülün diğer tipleriyle motive olurlar (Cooper vd., 2012: 3).

Dışsal motivasyon kişinin çevresinden kaynaklanan etkileri içerir. Performansı sebebiyle çalışanın ücret alması, ikramiyeler, yöneticisi tarafından takdir edilmesi ve terfi etmesi gibi dışsal ödüller motivasyonu artırır (Ersarı, Naktiyok, 2012: 84). Dışsal motivasyon, teşvik eden tarafından önceden belirlenmiş, karşılıklı olarak bilinen kriterlere göre performans için vaat edilen ödüllere karşılık çalışanın harekete geçmesine sebep olan güç olarak tanımlanabilir. Gerçek örgütlerde kullanılan birçok sistem işçilerini motive etmek için dışsal tetikleyicileri kullanır. Bir aylık süre için belirlenmiş sayıdan daha fazla bilgisayar satan satış elemanına ödenen teşvik primi, dışsal tetikleyicilere örnek olarak gösterilebilir (Austin, 2013: 1-3).

İçsel motivasyon herhangi bir dışsal ödül olmaksızın davranışsal olarak ortaya çıkar. Dışsal motivasyon ise bir görevin yerine getirilmesi için performansın devamı amacıyla fiziksel bir ödülle ortaya çıkarılır (Kanfer, 1990: 96). İnsanlar dışsal motivasyonu teşvik eden fiziksel ödüller sunulsa bile, kendilerini kontrol edebilir ve içsel motivasyonlarını artırabilirler. Bu iki motivasyon kaynağının birbirlerinin zıttı değil aksine birbirleri ile etkileşim içinde ve birlikte var oldukları kabul edilir (Hayamizu, 1997: 103). Bu ifadeler ışığında dışsal motivasyon uyarıcılarının içsel motivasyonun varlığıyla amacına ulaşabileceği ve kimi zaman da içsel motivasyonun, fiziksel ödüllerle desteklenmesi gerektiği fikrine ulaşılabilir.

3. ÖRGÜTSEL İLETİŞİM VE MOTİVASYON ARASINDAKİ İLİŞKİ

İş süreci; iletişim, çalışanın motivasyonu, performans, ödüllerin ulaşılabilirliği, örgütsel düzen ve ekonomik iklim arasındaki karmaşık ilişkilere bağlıdır. İletişim, verimliliği etkileyen birçok değişkenden biri olduğu için, iletişim olgusunun genellikle verimliliği bir şekilde etkilediği iddia edilir (Downs, Adrian, 2012: 71). Barnard (1938) örgütü; iletişim, işbirliği ve ortak amacın oluşturduğunu iddia etmiş ve daha sonraki çalışmalarında da iletişimin diğer iki elementin gerçekleşmesine sebep olduğunu savunmuştur. Barnard'a göre, kişisel motivasyon bir örgüt içerisinde özgün iletişime ve bu iletişimin sürekliliğine sebep olur. Kamu sektöründe araştırmalar için Bernard'ın teorisine göre; örgüt üyelerinin motivasyonu, örgütün biçimsel olmayan yapısı çerçevesinde ortaya çıkan iletişimi etkilediği için, biçimsel olmayan iletişim konusunu çalışmak önemlidir (Lu, 2003: 80).

Patton, bir iş grubunun tüm üyeleri için açık etkileşimi teşvik eden katılımcı yönetim tarzları ile içsel motivasyonu ilişkilendirmiştir. Etkili ast-üst etkileşimini inceleyen Cummings ve Bigelow işi benimseme ve içsel motivasyon arasında pozitif ilişki bulmuşlardır. Lahiff, empati yoluyla gerçekleştirilen iletişimin, çalışanların yüksek derecede motive olduğunun önemli bir göstergesi olduğunu savunmuştur (Lewis vd., 1982: 472). İletişim, çalışanlara iş gereklerini daha iyi nasıl yerine getirebileceklerini, bunları nasıl daha etkili ve başarılı bir şekilde yapabileceklerini ve standardın altında bir performans sergilediklerinde bunu nasıl geliştirebileceklerini açıklığa kavuşturduğu için çalışanların motivasyonunu artırıcı bir güçtür (Robbins, Judge, 2015: 343).

Pettit ve arkadaşları (1997), ABD’de iki şirketten 612 çalışana anket uygulayarak gerçekleştirdikleri çalışmada iş tatmini ve örgütsel iletişim arasında güçlü bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Ancak araştırma bulgularına göre, örgütsel iletişimin iş performansı ve iş tatmini arasında arabulucu rolünün zayıf olduğu tespit edilmiştir (Pettit vd., 1997: 81-98).

Yoo ve arkadaşları (2014), Güney Kore bankacılık sektöründe satış personeli olarak çalışan 469 kişiye anket uygulayarak gerçekleştirdikleri çalışmada, yöneticilerin iletişim tarzlarının, ilişkilerin kalitesi (güven) ve satış personelinin motivasyonu üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir (Yoo vd., 2014: 1991-1999). Cherry ve arkadaşları (2007) hemşireler üzerinde yaptıkları çalışmada olumlu iletişim çevresinin çalışanın motivasyonunu artırdığını ve etkisiz iletişim çevresinin de çalışanın iş tatminsizliğine yol açtığını tespit etmişlerdir (Cherry vd., 2007: 183-192).

4. METODOLOJİ

4.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, uygulama alanına giren ve sağlık sektöründe faaliyet gösteren devlet hastanelerinde örgütsel iletişim ve motivasyon arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Kurumlarda etkin ve olumlu iletişim iklimi, çalışanların iş yaşamında iş ile aralarındaki olumlu ilişkiyi geliştiren işe bağlılık ve iş tatmini gibi etmenleri

artırmaktadır. Etkin olmayan ve çalışanları tatmin etmeyen örgütsel iletişim ise iş tatminsizliği ve personel devir oranının artması gibi çalışanları işe uzaklaştıran olumsuz durumlara sebep olmaktadır. Örgütün amaçlarına ulaşabilmesi için yapılacak faaliyetlerin tümü örgütsel iletişim süreciyle belirlenmekte ve uygulanma aşamasında da yine iletişim süreci ile iş akışı sağlanmaktadır. Çalışanların motivasyonel durumu da yine iş ile olumlu veya olumsuz ilişkilere etki eden önemli faktörlerdendir. Yüksek motivasyon, çalışanların performansını artırarak verimliliği artırma gibi olumlu durumlara sebep olabilmektedir. Düşük motivasyon ise çalışanların işe yabancılaşması ve işten uzaklaşması gibi olumsuz durumlara sebep olabilmektedir. Örgütsel iletişim ve motivasyon kavramlarının önemi bilinmekle birlikte aralarında bir ilişkinin var olup olmadığının araştırılması önem arz etmektedir. Araştırmanın, örgütsel iletişim ve motivasyon kavramları üzerinde düşünme, tartışma ve yeni araştırmalar yapılmasına olanak tanınması, var olan durumun daha gerçekçi bir şekilde değerlendirilmesine yardımcı olacağı ve çalışmada ortaya çıkan sonuçların kurum ve işletmelere fayda sağlayacağı umulmaktadır.

98

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

4.2. Araştırmanın Yöntemi ve Sınırlılıklar

Araştırmada kullanılan anket formlarında, anketlerle elde edilecek verilerden sadece akademik amaçlar için faydalanılacağı ve bunların hiçbir kişi ve/veya kuruluşla paylaşılmayacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla cevaplayıcıların anket formundaki ifadeleri doğru bir biçimde algılayıp, gerçek görüşlerini aktardıkları varsayılmaktadır. Araştırmanın merkezinde insan unsurunun bulunması sebebiyle, sosyal bilimlerdeki araştırmalara özgü genel sınırlılıklar bu araştırma için de geçerli olup, toplanan sayısal verilerin güvenilirliği, veri toplamada kullanılan anket tekniğinin özellikleriyle sınırlıdır.

Veri toplama yöntemi olarak anket yöntemi seçilmiştir. Anket çalışmasına dayanan bu araştırmanın ana kütlesi, Erzurum ilinde sağlık hizmeti veren devlet hastanelerinde çalışan 710 hemşireden oluşmaktadır. Söz konusu araştırma evreninden % 95'lik güvenilirlik sınırları içerisinde, % 5'lik bir hata payı öngörülerek seçilecek örneklem büyüklüğü 260 olarak hesaplanmıştır. Bununla birlikte, bazı hemşirelerin cevap vermeyebileceği veya olası cevaplama hataları dikkate alınarak; anakütleyi oluşturan her elemanın örneğe girme şansını eşit kılan, basit tesadüfî örnekleme yöntemine

başvurulmuştur. Bu yöntemle belirlenen 290 hemşireye anket formları dağıtılmıştır. Bu formlardan 272'si geri dönmüştür. Anketlerin geri dönüş oranı %93'tür. Geri dönen 272 anket formundan 15 tanesi eksik ve yanlış değerlendirildiği için dikkate alınmamıştır. Analizlere konu olan anket sayısı 257'dir (<http://www.surveysystem.com/sscalc.htm>).

Motivasyon ölçeği, hemşirelerin motivasyonel durumunu ölçmek amacıyla, yanıtlayıcılardan cevaplaması istenen 5'li Likert ölçeğine göre hazırlanmış 24 maddeden oluşmaktadır. 1-9 numaralı maddeler "Yaptığım işte başarılıyım" örneğinde olduğu gibi içsel motivasyonu ölçmektedir. 10-24 numaralı maddeler "Çalışma ortamımda fiziksel şartlar uygundur" örneğinde olduğu gibi dışsal motivasyonu ölçmektedir.

Örgütsel iletişim ölçeği hemşirelerin algıladıkları örgütsel iletişim etkinliğini ölçmek amacıyla yanıtlayıcılardan cevaplaması istenen 5'li Likert ölçeğine göre hazırlanmış 25 maddeden oluşmaktadır. 1-5 numaralı maddeler "Yöneticim beni dinlemekte ve dikkate almaktadır" örneğinde olduğu gibi üst ile iletişimi ölçmektedir. 6-10 numaralı maddeler "Benimle aynı düzeyde olan çalışanlarla aramdaki iletişim eksiksiz ve serbesttir" örneğinde olduğu gibi aynı düzeyde çalışanlar arasındaki ilişkiyi ölçmektedir. 11-15 numaralı maddeler "İşim için ihtiyaç duyduğum bilgiyi zamanında alabilme düzeyi yüksektir" örneğinde olduğu gibi iletişim iklimini ölçmektedir. 16-20 numaralı maddeler "Yazılı yönergeler ve raporlar açık ve anlaşılırdır" örneğinde olduğu gibi iletişim için kullanılan araçların kalitesini ölçmektedir. 21-25 numaralı maddeler "Bölümler arası iletişim yeterlidir" örneğinde olduğu gibi bölümler arasındaki iletişimi ölçmektedir.

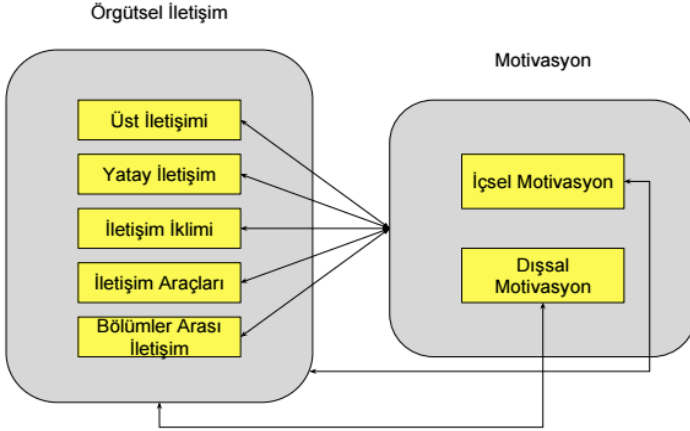
4.3. Araştırmada Kullanılan Ölçekler, Model ve Hipotezler

Bu araştırmada uygulanan ölçeklerin cevaplandırılmasında 5'li Likert Tipi kullanılmıştır. Ölçekteki değerlendirme seçenekleri: 1- Kesinlikle Katılmıyorum, 2- Katılmıyorum, 3- Kararsızım, 4- Katılıyorum ve 5- Kesinlikle Katılıyorum şeklindedir.

Tablo 1. Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Ölçek İsmi	Soru Sayısı	Kaynak
İş Motivasyonu Ölçeği	24	Mottaz (1985)
Örgütsel İletişim Doyumu Ölçeği	25	Downs ve Hazen (1997)

Motivasyonun ölçülmesinde Mottaz'ın (1985) iki boyutlu İş Motivasyonu Ölçeği kullanılmıştır. (Mottaz, 1985: 366; Dünder, Özutku ve Taspınar, 2007: 108; Ertan, 2008: 94). Örgütsel iletişim doyumunun ölçülmesinde ise Downs ve Hazen'in (1977) geliştirdiği orijinal iletişim doyumu ölçeğinin Varona (1996) tarafından son güncellenmiş olan ve Gülnar'ın (2009) araştırmasında kullanılan Örgütsel İletişim Doyumu Ölçeği kullanılmıştır (Gülnar, 2009: 70-71).

Şekil 2. Araştırmanın Kavramsal Modeli

Şekil 2'de görüldüğü üzere araştırma modeli iki ana değişken grubundan oluşmaktadır. Örgütsel iletişim değişkeni 5, Motivasyon değişkeni ise 2 alt değişkenlerden oluşmaktadır. Üst iletişim 5, yatay iletişim 5, iletişim iklimi 5, iletişim araçlarının kalitesi 5 soruyla; içsel motivasyon 9, dışsal motivasyon 15 soruyla ölçülmüştür. Araştırmanın kavramsal modeli oluşturulurken; örgütsel iletişim ve iş tatmini ilişkisini araştıran Pettit ve arkadaşlarının (1997) ve yöneticilerin iletişim tarzlarının, ilişkilerin kalitesi (güven) ve satış personelinin motivasyonu üzerindeki etkisini inceleyen Yoo ve arkadaşlarının (2014) çalışmalarından faydalanılmıştır.

Araştırmanın hipotezleri;

- H₁: Örgütsel iletişim etkinliği ile iş motivasyonu arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H₂: Aynı düzeyde çalışanlar arasındaki iletişim ile iş motivasyonu arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H₃: Yönetici ile astlar arası iletişim ile iş motivasyonu arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H₄: Bölümler arası iletişim ile iş motivasyonu arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H₅: İletişim iklimi ve kalitesi ile iş motivasyonu arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H₆: Örgütsel iletişim etkinliği ile içsel motivasyon arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H₇: Örgütsel iletişim etkinliği ile dışsal motivasyon arasında anlamlı bir ilişki vardır.

101

IJSl 9/2
Aralık/
December
2016

5. VERİLERİN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmamıza katılan ve uygun bulunan 257 katılımcıdan alınan cevaplar üzerinden analizler yürütülmüştür. Verilerin analizinde SPSS 20 istatistik programı kullanılmıştır. Yapılan analizler aşağıda sırasıyla açıklanmıştır.

5.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

Ankete katılan cevaplayıcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla eğitim durumları, yaşları, medeni durumları, cinsiyetleri ve kıdemleri araştırılmış ve elde edilen bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 2. Örneklem Karakteristikleri

	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Toplam Katılımcı (N = 257)			Toplam Katılımcı (N = 257)		
<i>Cinsiyet</i>			<i>Kıdem</i>		
Kadın	212	82,5	1 yıldan az	44	17,1
Erkek	45	17,5	2-5	133	51,8
			6-10	54	21,0
<i>Medeni Durum</i>			11 yıldan fazla	25	9,7
Evlü	122	47,5	<i>Eğitim durumu</i>		
Bekar	135	52,5	Lise	56	21,8
<i>Yaş</i>			Yüksekökol	53	20,6
18-24	96	37,4	Üniversite	132	51,4
25-34	107	41,6	Lisansüstü	15	5,8
35-49	51	19,8			
50-64	3	1,2			

102

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Araştırmaya katılan cevaplayıcılar cinsiyetleri açısından incelendiğinde 257 kişilik örnek büyüklüğünün % 82,5'ini oluşturan 212 kişinin kadın, %17,5'ini oluşturan 45 kişinin ise erkek olduğu görülmektedir.

Cevaplayıcıların eğitim seviyesine bakıldığında deneklerin büyük bölümünün üniversite (%51,4) mezunu olduğu, bunu %21,8 ile lise, %20,6 ile yüksekökol mezunu oranının takip ettiği görülmektedir.

5.2. Kullanılan Ölçeklerin Güvenilirliklerinin Belirlenmesi

Çalışmada devlet hastanelerinde çalışan hemşirelerin örgütsel iletişim doyumunu ile iş motivasyonu açısından algı düzeylerinin belirlenmesi amacıyla Cronbach's Alpha değerlerine bakılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Çalışmada Kullanılan Ölçeklerin Güvenilirlik Düzeyleri

Ölçek	Alt Boyutlar	Cronbach's Alpha
Örgütsel İletişim	Üst İletişim (5)	0.878
	Yatay İletişim (5)	0.691
	İletişim İklimi (5)	0.872
	İletişim Araçlarının Kalitesi (5)	0.853
	Bölümler Arası İletişim (5)	0.899
İş Motivasyonu	İçsel Motivasyon (9)	0.790
	Dışsal Motivasyon (14)	0.827
Örgütsel İletişim (25)		0.944
İş Motivasyonu (24)		0.850

Tablo 5'te görüleceği üzere çalışmada kullanılan tüm ölçeklerin genel olarak güvenilirlik düzeyleri yüksek çıkmıştır. Örgütsel İletişim alt boyutları açısından güvenilirlik düzeyleri incelendiğinde yatay iletişim alt boyutu hariç tüm alt boyutlarda alpha değerleri, oldukça yüksektir. Sonuç itibariyle bu çalışmada kullanılan ölçeklerin yapılan analizler neticesinde güvenilir olduğu ifade edilebilir.

5.3. Cevaplayıcıların Örgütsel İletişim ve İş Motivasyonuna Yönelik Algıları

Çalışma, örgütsel iletişim boyutları ve iş motivasyonu olarak iki boyutta ayrılmış olup örgütsel iletişim boyutları kendi arasında üst iletişim, yatay iletişim, iletişim iklimi, iletişim araçlarının kalitesi, bölümler arası iletişim olarak 5 alt boyuttan oluşmuş iş motivasyonu ise içsel ve dışsal motivasyon olmak üzere 2 alt boyuttan oluşmuştur.

Tablo 3'te bu değişkenler itibariyle cevaplayıcıların örgütsel iletişime yönelik algıları aritmetik ortalamaları ve standart sapmalar kullanılmak suretiyle sunulmuştur.

Tablo 3. Cevaplayıcıların Örgütsel İletişime Yönelik Algıları

ÖRGÜTSEL İLETİŞİM BOYUTLARI	Ortalama *	Standart Sapma
Üst İletişim	3.2833	.98904
1.Yöneticim beni dinlemekte ve dikkate almaktadır	3,2218	1,27530
2.Yöneticim işle ilgili sorunlarda bana rehberlik etmektedir	3,2840	1,19939
3.Kurum iletişimi ilgi çekici ve faydalıdır	3,6576	1,10727
4.Yöneticimin yeni fikirlere açıklık düzeyi yüksektir	3,1089	1,24208
5.Sahip olduğum yetki miktarı yeterli düzeydedir	3,1440	1,20493
Yatay İletişim	3.5167	.73892
6.Kurumumuzda dedikodu aktif düzeydedir	3,8988	1,20119
7.Benimle aynı düzeyde olan çalışanlarla aramdaki iletişim eksiksiz ve serbesttir	3,4475	1,11723
8.Kurumdaki iletişim uygulamalarının olağan üstü durumlara uygulanabilirlik düzeyi yüksektir	3,2724	,98213
9.Çalışma arkadaşlarımla uyumluluk düzeyimiz yüksektir	3,6420	1,05154
10.Kurumumuzda resmi olmayan iletişim eksiksiz ve aktif düzeydedir	3,3230	1,15953
İletişim İklimi	3.1315	.89895
11.Kurumumuzdaki iletişim çalışanları kurum hedeflerine ulaşmaları için heyecanlandırmakta ve motive etmektedir	2,9416	1,12868
12. Kurumumuzdaki insanların iyi bir iletişimci olarak sahip oldukları yetenek düzeyi yüksektir	3,2607	1,05240
13. Kurum içi iletişimin kendimi ifade etmemi sağlama ya da beni kurumun hayati bir ögesi olarak hissettirme düzeyi yüksektir	3,0467	1,20779
14. İşim için ihtiyaç duyduğum bilgiyi zamanında alabilme düzeyi yüksektir	3,2568	1,07356
15. Çatışmaların uygun iletişim kanalları aracılığıyla ele alınma düzeyi yüksektir	3,1518	1,05897
İletişim Araçlarının Kalitesi	3.2742	.85368
16. Üstümün bana güven düzeyi yüksektir	3,5019	1,10087
17. Toplantılarımızın iyi organize edilme düzeyi yüksektir	3,1323	1,10662
18. Yazılı yönergeler ve raporlar açık ve nettir	3,3346	1,07751
19. Çalışanların kurumdaki iletişime yönelik tutumları sağlıklıdır	3,2568	1,02898
20. Genel olarak kurumdaki iletişim yeterlidir	3,1479	1,06504
Bölümler Arası İletişim	3.1875	.97316
21. Çalışanların bölümler arası iletişimlerinde problem çözme düzeyi yüksektir	3,1479	1,12219
22. Bölümler arası iletişim (miktar olarak) yeterli düzeydedir	3,1323	1,09954
23. Bölümler arasında takım çalışma duygusunun düzeyi yüksektir	3,1595	1,18331
24. Bölüm yöneticilerinin bir diğer yöneticiyle iletişim kurma düzeyi yüksektir	3,3035	1,16981
25. Bölümüm ve diğer bölümler arasında öncelikler üzerinde uzlaşmış olma düzeyi yüksektir	3,1946	1,18630
GENEL ÖRGÜTSEL İLETİŞİM	3.2459	.73508

104

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi genel örgütsel iletişim boyutları ortalaması 3,2459 dur. Örgütsel iletişim alt boyutları arasında en yüksek ortalamaya sahip olan 3,5167 ile yatay iletişimdir. Nispeten en düşük olan ise 3,1315 ortalama ile iletişim iklimidir.

Tablo 4. Cevaplayıcıların İş Motivasyonuna Yönelik Algıları

İŞ MOTİVASYONU BOYUTLARI	Ortalama *	Standart Sapma
İçsel Motivasyon	4.3018	.77737
1. Yaptığım işte başarılıyım.	4,3424	2,67064
2. Yaptığım işle ilgili sorumluluğa sahibim.	4,2996	,96000
3. Çalışma arkadaşlarım çalışmalarımın dolay beni takdir ederler.	3,9689	,97177
4. Yaptığım işin yapılmaya değer bir iş olduğuna inanıyorum.	4,1479	1,02007
5. İşimi tam anlamıyla yapabilecek yetkiye sahip olduğuma inanıyorum.	3,9922	,98024
6. Yaptığım işin saygın olduğuna inanıyorum.	3,9339	1,08591
7. Kendimi işletmenin önemli bir çalışanı olarak görüyorum.	3,7276	1,06605
8. Yaptığım işle ilgili bir konuda karar verme hakkına sahibim.	3,7354	1,03079
9. Yöneticilerim çalışmalarımın dolay her zaman beni takdir ederler.	3,3619	1,23324
Dışsal Motivasyon	3.9676	.79911
10. Yönetim, izin isteğimi olumlu karşılar ve reddetmez.	3,1323	1,23032
11. Çalışma ortamımda fiziksel şartlar uygundur.	3,2918	1,15771
12. İşletmede, yemek, çay, kahve gibi yiyecek-içecek ikramları yapılır.	2,9494	1,36979
13. İşyerindeki araç ve gereçler yeterlidir.	3,3307	1,14716
14. Çalışanlarla ilişkilerim iyi düzeydedir.	3,9533	,90881
15. Konularında uzman olan kişiler tarafından toplantı, seminer, konferans gibi eğitim faaliyetleri yapılmaktadır.	3,8405	2,16367
16. Çalışmakta olduğum kurumun ileride şu anki durumundan daha iyi olacağına inanıyorum.	3,4786	1,15267
17. Yöneticilerim ile ilişkilerim iyidir.	3,6109	1,06633
18. İşimde terfi imkânım vardır.	2,9261	1,24624
19. Yöneticilerim çalışma arkadaşlarımla veya hastalarla olan anlaşmazlıklarımı çözmekte yardımcı olurlar.	3,2996	1,20534
20. Başarımdan dolayı ekstra ücret alırım.	1,9222	1,19642
21. Başarımdan dolayı ödüllendirilirim.	2,1401	1,26700
22. Kişisel ve ailevi sorunlarımın çözümünde çalışma arkadaşlarım her zaman yanımdadır.	3,3424	1,22772
23. Bu işyerinden emekli olacağıma inanıyorum.	2,7977	1,51745
24. Yaptığım işten aldığım ücretin yeterli olduğunu düşünüyorum.	2,3619	1,38257
GENEL İŞ MOTİVASYONU	3.4058	.61718

Yukarıdaki tabloda çalışmanın iki ana boyutundan biri olan iş motivasyonuna ait alt boyutlar ortalama ve standart sapmalarıyla verilmiştir buna göre genel iş motivasyonu 3,4058'dir. En yüksek ortalama ise 4,3018 ile içsel motivasyondur.

5.4. İlişkilerin Belirlenmesine Yönelik Korelasyon Analizi

Tablo 7. Değişkenler Arası İlişkileri Gösteren Korelasyon Tablosu

	Ortalama	Standart Sapma	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Örgütsel İletişim	3.2459	.73508	1.000							
2. İş Motivasyon	3.4058	.61718	.551	1.000						
3. İletişim İklimi ve Kalitesi	3.2094	.81125	.813	.488	1.000					
4. Üst ile İletişim	3.2833	.98904	.633	.482	.551	1.000				
5. Bölümler Arası İletişim	3.1875	.97316	.669	.430	.565	.396	1.000			
6. Yatay İletişim	3.5778	.78267	.390	.281	.333	.313	.277	1.000		
7. İçsel Motivasyon	3.9455	.81212	.442						1.000	
8. Dışsal Motivasyon	3.0918	.70831	.702							1.000

Örgütsel iletişim ve motivasyon boyutlarının birbirleri ile olan ilişkileri incelenmiş, boyutlar arasında doğru yönlü bir ilişkinin var olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca veriler normal dağılıma uymadığı için korelasyon analizinde Sperman Sıra Korelasyon katsayısı kullanılmıştır.

Örgütsel iletişim etkinliği ile iş motivasyonu arasında orta, pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir [$p < 0,01$ $r = ,551$]. Bu sonuç, H1 hipotezini desteklemektedir. Örgütsel iletişimle ilgili başka bir çalışmada, çalışanların örgütsel iletişim tatmini ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu ve iletişim tatmininin, örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde önemli

derecede pozitif bir etkisinin olduğu vurgulanmaktadır (Chan ve Lia, 2016:3-4).

Hemşireler arası iletişim ile iş motivasyonu arasında zayıf, pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir [$p<0,01$ $r=.281$]. Bu sonuç, H2 hipotezini desteklemektedir. H₂ hipotezinde bahsedilen hemşireler arası iletişim ve iş motivasyonu arasında zayıf bir ilişki olduğu görülmektedir. Özel sağlık merkezlerinde hemşirelerin motivasyonel durumunu geliştirmeye yönelik bir çalışmada hemşireler arası etkili iletişim ile yapıcı bir çatışma yönetimi arasında güçlü şekilde ilişki olduğu sonucuna varılmıştır (Vilma ve Egle, 2007:219) Bu farklılığın, özel ve kamu sağlık kurumları arasındaki örgüt iklimi farklılığından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Yönetici ile astlar arası iletişim ile iş motivasyonu arasında zayıf, pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir [$p<0,01$ $r=.482$]. Bu sonuç, H3 hipotezini desteklemektedir. İşletmelerde yönetici ile çalışan arasındaki iletişimin iş tatmini üzerine etkilerini araştıran bir çalışmada, iletişim ve tatmin arasında anlamlı ve fonksiyonel bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır (Yüksel, 2011:302). Ast-üst iletişimi ile motivasyon arasında güçlü bir ilişki olması beklenmesine rağmen analiz sonucunda beklenenin aksi bir durumla karşılaşılmıştır. Bu durumun sebebi olarak hemşirelerin, ilgili bölümdeki sorumlu, hekim ve idari yönetim arasında hangisini kendilerine sorumlu üst olarak kabul edeceğine karar verememesinin etkisi olabileceği düşünülmektedir.

Bölümler arası iletişim ile iş motivasyonu arasında zayıf, pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir [$p<0,01$ $r=.430$]. Bu sonuç H4 hipotezini desteklemektedir. Hastane ortamında hemşireler açısından bölümler arası iletişimin motivasyonel durumla ilişkisinin zayıf olması, nöroloji ve kadın doğum bölümleri örneğindeki gibi görevsel farkların hemşireleri bölümler arası bir iletişime yönelmemesinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

İletişim iklimi ve kalitesi ile iş motivasyonu arasında zayıf, pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir [$p<0,01$ $r=.488$]. Bu sonuç, H5 hipotezini desteklemektedir. İletişim ikliminin iş doyumunu ve işten ayrılma niyetine etkisini araştıran bir çalışmada şeffaf ve güven veren bir iletişim ikliminin iş doyumunu artırdığı ve işten ayrılma niyetini azalttığı rapor edilmiştir (Ünler vd., 2014:245).

Örgütsel iletişim etkinliği ile içsel motivasyon arasında zayıf, pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir [$p<0,01$ $r=,442$]. Bu sonuç H6 hipotezini desteklemektedir. Örgütsel iletişim etkinliği ile içsel motivasyon arasındaki zayıf ilişkinin sebebi olarak; içsel motivasyonun, kişinin psikolojik durumundan kaynaklandığı göz önüne alındığında, örgüt ortamında her çalışanı psikolojik yönden etkileyerek harekete geçirecek bir iletişim ortamının bulunmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Örgütsel iletişim etkinliği ile dışsal motivasyon arasında yüksek, pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir [$p<0,01$ $r=,702$]. Bu sonuç, H7 hipotezini desteklemektedir. H7'de ifade edilen örgütsel iletişim etkinliği ile dışsal motivasyon arasındaki ilişki seviyesinin yüksek olduğu görülmektedir. Dışsal motivasyonun kişinin çevresinden kaynaklandığı göz önüne alındığında, iletişim etkinliğinin dışsal motivasyon için ikramiye ve terfi gibi diğer kaynaklar kadar önemli olabileceği anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili bir araştırmada özerklik, güven ve ilgi gibi motivasyonel destek araçlarının içselleştirilmiş bir odaklanmayla birlikte çalışanın içsel ve dışsal motivasyonunu bir seviyeye kadar artırabileceği sonucuna varılmıştır (Chris ve Zhu, 2014:910).

Genel olarak hipotez sonuçları Tablo 8'de gösterilmektedir.

Tablo 8. Hipotez Sonuçları

Hipotez	r	p-değeri	Karar
H ₁	0.551	P<0.05	Kabul
H ₂	0.281	P<0.05	Kabul
H ₃	0.482	P<0.05	Kabul
H ₄	0.430	P<0.05	Kabul
H ₅	0.488	P<0.05	Kabul
H ₆	0.442	P<0.05	Kabul
H ₇	0.702	P<0.05	Kabul

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın amacı, örgütsel iletişim etkinliği iş motivasyonu arasındaki ilişkiyi tespit etmektir. Bunun yanı sıra bu çalışmanın diğer amaçları arasında örgütsel iletişim etkinliği ölçeğinin alt bileşenleri olan iletişim iklimi ve kalitesi, üst ile iletişim, bölümler arası iletişim

ve yatay iletişimin iş motivasyonu ile arasındaki ilişkiyi ve içsel motivasyon ve dışsal motivasyon ile etkin örgütsel iletişim arasındaki ilişkiyi tespit etmek bulunmaktadır.

Bu sonuçlar ışığında araştırmanın bütün hipotezlerinin kabul edildiği ve birbirleri ile ilişkisi olduğu düşünülen değişkenler arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır. Araştırma için belirlenen 7 hipotezden 7'si de desteklenmiştir (bkz. Tablo 8). Kavramsal modelin iki temel değişkeni olan örgütsel iletişim ve iş motivasyonu arasında ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. İlişkilerin yönü pozitif olmakla birlikte ilişkinin gücü ise alt değişkenlere göre değişiklik göstermektedir. Fakat çoğunlukla ilişki gücü zayıf gözükmektedir. En yüksek ilişki gücü olan değişkenler, örgütsel iletişim etkinliği ile dışsal motivasyondur. Örgütsel iletişim etkinliği çalışan açısından çevresel bir tetikleyici olarak algılanmaktadır. Literatür ve araştırmanın ilgili analizi doğrultusunda, etkin bir örgütsel iletişimin çalışanın dışsal motivasyonunu artıracığı sonucuna varılmaktadır. Genel olarak araştırmanın iki ana değişkeni olan örgütsel iletişim ve motivasyon arasında ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla örgütün iletişim etkinliği ile çalışanların motivasyonel durumu arasında, karşılıklı ve birbirlerini etkileyebilecek nitelikte bir ilişkinin olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilen ve yukarıda özetlenen sonuçlar ışığında birtakım öneriler geliştirilmesinde yarar vardır. Öncelikle, kamu kurumunda çalışan hemşirelere yönelik iletişim çalışmaları yapılmalı, iş motivasyonlarını yükseltmek ve performanslarında değişiklik yaratabilmek için çalışma sonuçlarındaki ortalama değerler üzerinden hangi adımların atılması gerektiğiyle ilgili planlar yapılmalıdır.

Gelecek çalışmalarda, kamu kurumu ile özel kurumlarda çalışan hemşirelerin bu ana değişkenler esas alınarak farklılık analizleri yapılabilir. Ayrıca bu değişkenlerin yanında farklı değişkenler de kullanılarak çalışma genişletilebilir. Özellikle hasta ile iletişimin dâhil edilmesi, hastane ortamında çalışanların (özellikle hemşirelerin) iletişim-motivasyon ilişkisi açısından daha açıklayıcı sonuçlara ulaşılmasına sebep olabilir. Uygulama alanı olarak farklı yerlerde yapılarak çalışmanın genellenebilirliği sağlanabilir. Genel olarak yapılan bu çalışmanın literatüre katkı yapacağı ve uygulama alanında ise işletmeler açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Austin, R. D. (2013). *Measuring and managing performance in organizations*: Addison-Wesley.

Barlı, Ö. (2012). *Davranış Bilimleri ve Örgütsel Davranış*: 5. Baskı, Aktif Yayınevi, Ankara

Borca, C., & Baesu, V. (2014). A Possible Managerial Approach for Internal Organizational Communication Characterization. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 124, 496-503.

Chan: H. J., & Lai, H. Y. I. (2016). Understanding the link between communication satisfaction, perceived justice and organizational citizenship behavior. *Journal of Business Research*.

Cherry, B., Ashcraft, A., & Owen, D. (2007). Perceptions of job satisfaction and the regulatory environment among nurse aides and charge nurses in long-term care. *Geriatric Nursing*, 28(3), 183-192.

Chris Zhao, Y., & Zhu, Q. (2014). Effects of extrinsic and intrinsic motivation on participation in crowdsourcing contest: A perspective of self-determination theory. *Online Information Review*, 38(7), 896-917.

Cooper, C. L., Johnson: , & Holdsworth, L. (2012). *Organisational Behaviour for Dummies*: John Wiley & Sons.

Downs, C. W., & Adrian, A. D. (2012). *Assessing organizational communication: Strategic communication audits*: Guilford Press.

Eren, E. (1993). *Yönetim Psikolojisi*. İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 316.

Eroğlu, F. (2010). *Davranış bilimleri*: Beta.

Ersari, G., & Naktiyok, A. (2012). İş Görenin İçsel ve Dışsal Motivasyonunda Stresle Mücadele Tekniklerinin Rolü/Role of Stress Fighting Techniques in Internal and External Motivation of Employees. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 81-101.

Ertan, H. (2008). Örgütsel Bağlılık, İş motivasyonu ve İş performansı arasındaki ilişki:

Antalya'da Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir İnceleme. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). *Afyon Karahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Afyon.

Gülнар, Birol. "İletişim doyumu boyutları ile örgütlenme yapısı ilişkisi: Selçuk Üniversitesi akademisyenleri örneği." *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi* 5.4 (2009): 62-82.

Gürgen, H. (1997). *Örgütlerde iletişim kalitesi*: Der Yayınevi, İstanbul

<http://www.surveysystem.com/sscalc.htm>

Hayamizu, T. (1997). Between intrinsic and extrinsic motivation: Examination of reasons for academic study based on the theory of internalization. *Japanese Psychological Research*, 39(2), 98-108.

Jablin, F. M., & Putnam, L. L. (1987). *The New Handbook of organizational communication*: Sage Publication.

Kanfer, R. (1990). Motivation theory and industrial and organizational psychology. *Handbook of industrial and organizational psychology*, 1(2), 75-130.

Karcioglu, F. (2001). Örgüt kültürü ve örgüt iklimi ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1-2).

Karcioglu, F., Timuroglu, M. K., & Çinar, O. (2009). Örgütsel İletişim Ve İş Tatmini İlişkisi—Bir Uygulama—. "*İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi-Yönetim*".66-77

Koçel, T. (2015). *İşletme Yöneticiliği*: 16. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul

Kraut, R. E., Fish, R. S., Root, R. W., & Chalfonte, B. L. (1990). *Informal communication in organizations: Form, function, and technology*. Paper presented at the Human reactions to technology: Claremont symposium on applied social psychology.

Lewis, M., Cummings, H., & Long, L. (1982). Communication activity as a predictor of the fit between worker motivation and worker productivity. *Communication yearbook*, 6, 472.

Lu, Xin-An. (2003) *Public Secrets as a Phenomenon in Organizational Communication: How Public Knowledge Fails to Become Organizational Action*. iUniverse.

Maddock, R. C., & Fulton, R. L. (1998). *Motivation, emotions, and leadership: The silent side of management*: Greenwood Publishing Group.

Pettit, J. D., Goris, J. R., & Vaught, B. C. (1997). An examination of organizational communication as a moderator of the relationship between job performance and job satisfaction. *Journal of Business Communication*, 34(1), 81-98.

Pinder, C. C. (2014). *Work motivation in organizational behavior*: Psychology Press.

Ricketts, C., & Ricketts, J. (2010). *Leadership: Personal development and career success*: Nelson Education.

Robbins: P., Judge, T.; Çeviri: Erdem, İ. (2015). *Örgütsel davranış*: 14. Basım Nobel Yayınevi, İstanbul

Singla, D. R. K. (2009). *Business Management*: V.K. (INDIA) Enterprises.

Tafici, D., Koç, U., Önder, Ç., & Aytemur, J. Ö. (2013). *Örgüt Kuramı*.

Tyagi, K., & Misra, P. (2010). *Professional communication*: PHI Learning Pvt. Ltd.

Ünler, E., Kiliç, B., & Çiray, J. C. (2014). İletişim İkliminin, İş Doyumu Ve İşden Ayrılma Niyeti İlişkinine Etkisi. *Journal of Marmara University Social Sciences Institute/Öneri*, 11(41).

Van Den Hooff, B., & De Ridder, J. A. (2004). Knowledge sharing in context: the influence of organizational commitment, communication climate and CMC use on knowledge sharing. *Journal of knowledge management*, 8(6), 118.

Vandana: M. K. K. (2008). *Business Communication*. , New Delhi

Vilma, Z., & Egle, K. (2007). Improving motivation among health care workers in private health care organizations: A perspective of nursing personnel. *Baltic Journal of Management*, 2(2), 213-224.

Yoo, J. J., Flaherty, K., & Frankwick, G. L. (2014). The effect of communication practice on deviance among Korean salespeople: The mediating role of intrinsic motivation. *Journal of Business Research*, 67(9), 1991-1999.

Yüksel, İ. (2011). İletişimin iş tatmini üzerindeki etkileri: bir işletmede yapılan görgül çalışma. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 6(2), 291-306.

Zillioğlu, M. (1996). *What is Communication* (pp. 4-5,21): İstanbul.

SUMMARY

The main goal of this study is to determine a relation between organizational communication and work motivation. First chapter of the study in which concepts of organizational communication and motivation will be explained comprises of institutional frame work. Second chapter consists of research part.

Communication is a process which emotion, thought and information are conveyed. Communication is one of basic components that helps goals come true. Communication that is dispensable for people for their daily life has a great importance for organizations as well. Founding of an organization, designating its goals, founding its management system, hiring employees, work sharing, and in a nut shell almost entire organizational activities carried out through communication. And motivation is defined as an energy which urges people to work. This energy that motivates people can stem from internally in the context of emotion and can also stem from external environment effects such as appreciation, reward and punishment. An organization whose employees are motivated enhances its efficiency and has a success to reach its goals.

A relation between organizational communication and motivation which have a great importance for an organization is tried to determine in this study. A questionnaire method was used in order to collect data. Research was realized with questionnaire which had been applied to nurses who are working in public hospitals in Erzurum. Within this scope, 290 questionnaires had been disseminated. 272 of them were returned and 15 of 272 questionnaires was designated as invalid. Data which had been obtained from 257 questionnaires was analyzed through SPSS 20. According to result of these analyses it was concluded that there is a significant relation between communication and work motivation. These are among findings that were obtained by interpreting analyses; an effective and positive communication is related to level of motivation and can enhance level of motivation and at the same time, level of employees' motivation is also related to effectiveness of communication and can enhance participation of a positive communication process.

**THE REPRESENTATION OF 2015 ANKARA BOMBINGS IN
CANADIAN MEDIA**

*Huriye TOKER**

*Taylor RAE (Gluska)***

(Makale Geliş Tarihi-Received: 18.10.2016 /
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 04.12.2016)

ABSTRACT

This article is a qualitative and quantitative analysis of a Canadian's perspective on the Ankara bombings that took place in Turkey on October 10, 2015. Canadian media is analyzed in order to determine how it shapes the Canadian's frame of reference. To ensure that the vast majority of the Canadian people are included in the study two newspapers and one radio/television company is included in the study.

Keywords: Turkey, Canada, Ankara Bombing, Content Analysis, News Media.

* Assoc. Prof. Dr. The Communication Faculty of Yaşar University, Department of New Media and Journalism, huriye.toker@yasar.edu.tr

** The Communication Faculty of Yaşar University, graduate student, taylorjaderae@gmail.com

2015 ANKARA BOMBALI TERÖR OLAYININ KANADA MEDYASINDA TEMSİLİ

ÖZ

Bu çalışma 10 Ekim, 2015'te Ankara'da yaşanan bombalı terör olayının Kanada açısından nitel ve nicel analizini ele almaktadır. Olayın Kanada'nın referans çerçevesi açısından nasıl ele alındığının analiz edilmesi amacıyla Kanada medyası analiz edilmiştir. Kanada toplumunu daha geniş açıdan temsil edebilmek amacıyla 2 gazete ve 1 televizyon kanalı incelenerek bulgular paylaşılmıştır.

116

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Kanada, Ankara Bombalama Olayı, İçerik Analizi, Haber Medyası.

INTRODUCTION

On October 10, 2015 in Turkey's capital, Ankara, two bombs were detonated outside the central railway station. The bombings resulted in the death of 103 civilians and injured 400 people. It became the most deadly terrorist attack on Turkish soil. At the time of the explosions there was a peaceful rally taking place, which was the target of the attack. The demonstrators were marching in order to protest the conflict between the Turkish Armed Forces and Kurdistan Worker Party (PKK), a separatist movement party. The bombing made global news; seemingly, it foreshadowed the terrorist attacks that would soon follow in Paris, Brussels, Pakistan, and other cities across Turkey. Additionally, many of these bombings took place before the G20 Summit in Antalya. Government leaders and officials, including the Canadian Prime Minister, Justin Trudeau, did not let the bombing dissuade them from attending the Summit in November, 2015. Many countries face terrorism regularly on home soil while other are affected from the fallout of the attacks. Furthermore, the media gives civilians their views on terrorists. How Canadian news media reflects the Terrorist attacks in Turkey. This report will look at how terrorism is defined in western democracies, how the Ankara bombing was covered in Canadian media, and how the media coverage illustrates Canada's view of terrorism outside of western countries.

1. Defining Terrorism in Western Democracies

To argue the issue one needs to understand how terrorism is defined in western democracies. Terrorism is controversial because academics define it in many different ways. Moving from one scholar to another, or from one government's criminal code to another government's delineates the variety in definitions that terrorism fosters. While there are some similarities among western democracies, however, there are slight differences among them; moreover, this leads to some changes in what can be included as an act of terror. According to The keywords found to describe terrorism are "violence," "threat(s)," and "politically motivated tactics" (Weinberg et al., 2004). In Canada, terrorism is defined by the Criminal Code as an act committed for ideological purposes, such as religion or politics, and for an objective or cause ("Terrorism", 2016). The purpose of terrorism is to have an affect on parts of a country. An act of terrorism, in regard to a

country's security, affects "...its economic security, or compel[s] a person, a government or a domestic or an international organization to do or to refrain from doing any act." (Egbo, 2015: 11). These are violent actions intent on gaining a desired outcome and have detrimental consequences. Acts of terror "include death and bodily harm with the use of violence; endangering a person's life; risks posed to the health and safety of the public; significant property damage; and interference or disruption of essential services, facilities or systems" (Egbo, 2015, p. 11). Various countries define terrorism differently but they each include some form of physical or mental harm towards the safety individuals or groups.

118

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

The definition of terrorism changes across different western nations. For example the British Terrorism Act (2006) defines terrorism as "the use and threat of action 'designed to influence the government or to intimidate the public or a section of the public' and 'made for the purpose of advancing a political, religious or ideological cause'" (Egbo, 2015: 11). The United States of America, similarly to Canada and Britain, defines terrorism as "activities that 'involve acts dangerous to human life that are a violation of the criminal laws of the United States or of any State....intended to intimidate or coerce a civilian population; influence the policy of a government by intimidation; or...affect the conduct of a government by mass destruction, assassination, or kidnapping'" (Egbo, 2015: 11). Furthermore, the European Union (EU) says acts that intend to "seriously intimidating a population, or; unduly compelling a government or international organisation to perform or abstain from performing any act, or; seriously destabilising or destroying the fundamental political, constitutional, economic or social structures of a country or an international organisation'" is terrorism (Egbo, 2015: 11). There are of course similarities across the western front but definitions do change. Western democracies similarities come together to include violence, threats, and politically motivated tactics with the aim of influencing, coercing, or causing fear. Some western countries include the safety of individuals as well as larger group in their definition of terrorism. Canada's definition is one that seems to include individual targeting, such as hostage taking, as well as acts of violence against large groups. The goal of terrorism, for the group or organization who committed the act, the gain something resulting from violent acts.

2. Terrorism in Canada

Comparatively, Canada has a very low level of terrorism in comparison to Turkey and many other nations have had to grapple with the detrimental effects of terrorism, some on a daily basis. Unlike many countries, Canada has been faced with “roughly 500 politically motivated terrorist events that occurred in Canada between 1960 and 1985 [and] 85 percent of which were domestic” (Egbo, 2015: 12). Despite terrorism affects on many countries before 2001, the events of September 11th in the USA, changed how terrorism was seen by the world (“Building resilience against terrorism Canada's counter-terrorism strategy”, 2013: 1). The Honourable Vic Toews P.C., Q.C., M.P. Minister of Public Safety states that “Canada played a leading role in the international community’s efforts to assist Afghanistan to counter the terrorist threat, to promote global peace and security, and to ensure terrorism does not threaten Canadian interests” (“Building resilience against terrorism Canada's counter-terrorism strategy”, 2013: 1). Additionally, Toews indicates how Canadians are affected by terrorism such as “the devastating tragedy of the Air India bombing that killed 329 people, most of them Canadians” (“Building resilience against terrorism Canada's counter-terrorism strategy”, 2013: 1). Canada tries to eliminate terrorism both at home and to citizens abroad, yet, these threats and attacks are violent and consistent.

There are four rationales hidden in terrorist acts in Canada and they are as follows: “demand based terror – activities geared towards a perceived problem; private justice terror – activities with the intent of attaining retribution; revolutionary terror – terror aimed at changes at the state level; and restoration terror – activities aimed at re-establishing a historical condition” (Egbo, 2015: 12). Currently the face of terrorism in Canada is “marked by transnational terrorism, ambiguous ownership of terrorist activities, and the link between religiously- and politically-motivated terrorist activities” (Egbo, 2015: 12). There are many kinds of terrorism which makes it hard to classify each kind. Currently the leading threat to Canadians and Canada’s national security is the several violent islamist extremist groups and this includes “violent ‘homegrown’ Sunni Islamist extremists” (“Building resilience against terrorism Canada's counter-terrorism strategy”, 2013: 2). Canadians know that it “will never be possible to stop all terrorist attacks. . .” but it is expected that the “...Government will take every reasonable step to prevent individuals from turning to

terrorism, to detect terrorists and their activities, to deny terrorists the means and opportunities to attack and, when attacks do occur, to respond expertly, rapidly and proportionately" ("Building resilience against terrorism Canada's counter-terrorism strategy", 2013: 5). Terrorism poses a threat to Canadians and their interests and will continue to do so but Canadians and their government will adapt so as to increase the safety of civilians at home and abroad. Additionally, in order to understand a Canadian's perspective of the Ankara bombings one must have a basic understanding of Canada's media.

3. Canadian Media Landscape

120

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

A complete idea of the Canadian media landscape and the Canadian people is important to understand in order to reach every demographic for this report. This is difficult considering the size of Canada and rich cultural background created by the blend and incorporation of a wide array of cultures. Canada, in contrast to other countries, attempts to be a melting pot where immigrants can bring cultural traditions and languages creating a multicultural society. Nonetheless, despite its size, news travels fast across the country. For example, when a "cat can get stuck in a tree in Newfoundland, and – due to the miracles of modern technology – it may very well be reported in British Columbia within the hour" ("Canadian News and Media", 2016). Furthermore, considering Canada's size and diversity, it is important to create a link across the country. Canada did this with a railroad and with the news. In order for Canadians to "share a sense of commonality, despite being thousands of miles apart, is [by] reading, watching and listening to the same stories of human hardship, natural disaster and political scandal – and then talking about them around the water cooler the next day" ("Canadian News and Media", 2016). In 2014 there was a total of 104 daily and 1040 community newspapers across Canada (Levson, 2016). The dailies published, on average, "31,765,434 copies over the course of a week" (Levson, 2016). In contrast the community papers "publish more than 20.6 million copies each week" (Levson, 2016). Due to the vastness of Canada's landscape and the diversity of its people the political stance of the media organizations, in addition to the popularity, are important to consider. As a result the three Canadian news and media organizations known as The Globe and Mail (The Globe), The National Post (The Post), and the Canadian Broadcasting Company (CBC) are the best examples of diversity of Canadian media. Canada's

two leading national papers, which are sold across the country, are The Globe and The Post. These two papers, despite both head offices being based out of Ontario, have journalist all over the country and cover events both at the national and international level from a Canadian perspective. The differences between these two media organizations is their political stance. Canadian citizens, like most others, subscribe to the news source which matches their own political views and “the Globe is known for being more liberal and the Post more conservative or libertarian,” (“Canadian News and Media”, 2016). The CBC is Canada’s version of the British Broadcasting Company (BBC) and it has a similar crown corporation model. According the the CBC, “[c]rown corporations are peculiar hybrid entities – somewhere between a government body and a private enterprise. They are wholly owned by the state but operate at arm's length from government” (Stastna, 2012). When the private sector cannot or is unable or unwilling to fill a need of the public, the government creates a crown corporation for national interest (Stastna, 2012). Unlike other Canadian media organizations the CBC has a mandate to push Canadian values. The Broadcasting Act (1991) states that:

“...the Canadian Broadcasting Corporation, as the national public broadcaster, should provide radio and television services incorporating a wide range of programming that informs, enlightens and entertains; ...the programming provided by the Corporation should: be predominantly and distinctively Canadian, reflect Canada and its regions to national and regional audiences, while serving the special needs of those regions, actively contribute to the flow and exchange of cultural expression, be in English and in French, reflecting the different needs and circumstances of each official language community, including the particular needs and circumstances of English and French linguistic minorities, strive to be of equivalent quality in English and French, contribute to shared national consciousness and identity, be made available throughout Canada by the most appropriate and efficient means and as resources become available for the purpose, and reflect the multicultural and multiracial nature of Canada.” (“Mandate”, 2016).

As a result the Globe, Post, and CBC can be used to analyze the Ankara bombings in Turkey because such a combination reaches a vast majority of Canadian citizens.

4. Research Design and Methodology

Trying to understand the Ankara Bombing, that took place in Turkey, through the scope of Canadian news. The media is an important pillar for society. People gather information and make decisions from what they see or read in the news, which has ripple effects that can span a community or a country. The media can spread fear or bring people together. The scope of this paper is limited to Canadian newspapers between the dates of October 10 to October 17, 2016, which is the week that followed the Ankara bombing. In order to look at the Canadian perspective of terrorism and the Ankara bombing, Canadian news sources that cross different political ideologies will be analysed in order to gather a unbiased information. Therefore, to analyze the Canadian perspective both conservative and liberal newspapers will be analysed in addition to a broadcast company whose mission is to push Canadian values. The figure below illustrates the number of articles along with the dates of the news articles used for this study.

Table 1: News Articles related with the Issue

Newspaper	Number of Articles	Date	Title of Article	Author
The Globe and Mail		October 12	The Bombings in Turkey are, Sadly, Unsurprising	Mackinnon
	2	October 14	Protesting for Peace in Turkey shouldn't be Deadly	No Author
The National Post		October 10	Bomb Blast Targeting Leftist Peace Rally Calling for More Democracy in Turkey Kill 86, leave 186 Wounded	Fraser
	3	October 11	Turkish Police use Tear Gas on Mourners at Site of Two Bombings that Killed 95 People	Fraser
		October 12	Turkey's Future Uncertain as Worse Violence in Years Grips Country	Fraser and Butler
The Canadian Broadcasting Company		October 10	Bombings at peace rally in Turkey's capital kill 95	No Author
	2	October 12	Double bombings at peace rally in Turkish capital: Turkish Prime Minister Ahmet Davutoglu declares 3-day mourning period for 95 victims	No Author

122

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Canada, relative to size, has a small population but there is a lot of diversity, therefore, it is difficult to reach every Canadian's perspective. However, if one analyzes two of Canada's most popular newspapers in addition a broadcasting company that is both government and private, which will be discussed later, the vast majority of the Canadian people can be accounted for in the report. As a result, the viewpoints of a large amount of Canadians will be included and examined in this study. This research is to answer the questions about how Canada views acts or terror in the east. Looking at the amount of coverage and language used will delineate Canadian's viewpoints.

5. The Result of the Findings

5.1. The Globe and Mail

The Globe and Mail featured two articles about the bombing in Ankara, Turkey in October 2015. The first article, by Mark Mackinnon, was published on October 12, 2015 titled "The Bombings in Turkey are, Sadly, Unsurprising" by Mark Mackinnon. The article starts off generically about terrorist attacks. The article commences with the following hook: "[s]ometimes a bomb goes off somewhere and it's absolutely shocking. Not just because of the horror of the act, but because it seemed so unfathomable that someone would target that country, at that moment" (Mackinnon, 2015). Then there is a brief description of the terrorist attack. Immediately after, the bombing is described as an "act of mass murder" (Mackinnon, 2015). This is a condemnation of the terrorists and emphasis is placed on the fact that the bombs went off during a peace rally and killed 97 people. The language used to describe the terrorist actions are harsh and there is no sympathy for the cause of the terrorists, but, the paragraph ends by stating that it is not surprising that an attack took place on Turkish soil. This is, however, the end of the commentary on the Ankara bombing itself. The article then turns to Turkish politics and a criticism of the Turkish president Erdogan and the history of conflict across Turkey. The article alludes to the regional and domestic enemies of Turkey and states that "the country's government [did not] know where to point," or who to blame (Mackinnon, 2015). Turkey has many enemies due to their politics. All of "Turkey's wars," according to Mackinnon, both internal and external, "spring from the ambitions of... President Recep Tayyip Erdogan"

(Mackinnon, 2015). He has been the head of Turkish politics for many years and has developed quite a reputation. The twin bombings in Ankara occurred at a stressful time because in November there was an election. Sources explain that “[t]ension in society [was] so high that many were quick to suggest the government might have allowed - or even precipitated - [the] attack for political gain” (Mackinnon, 2015). Erdogan could have orchestrated the attacks in an attempt to stir the pot, so to speak. This suggests that the bombing may have been an attempt to bring support for the current political part. This results from “Erdogan's desire to extend and cement his 12-year hold on power [which] has the deeply divided country heading toward its second election in five months” (Mackinnon, 2015). The government announced that PKK, the Kurdish Party who recently obtained a seat in the first election, were responsible for the bombings. As a result, during the second election, Erdogan once again attained full power over Turkey because PKK was unable to keep their seat. This article continues to explain the violent state of Turkey’s political state. Even if the election had nothing to do with the bombing in Ankara there are plenty of other suspects because “Turkey's military is neck-deep in the wars in neighbouring Syria and Iraq. Southern Turkey is a volatile mix of refugees and jihadis, Turkish soldiers and Kurdish militiamen,” therefore, it would not be difficult to have a list of viable suspects (Mackinnon, 2015). This news article comments more on the political landscape of Turkey rather than the bombing itself. There is speculation to the cause and perpetrators of the attack because there is a long list of viable suspects. All of this demonstrated that Turkey is ripe for terrorist actions because there is conflict across the country, domestic and regional.

The second story from *The Globe*, titled “Protesting for peace in Turkey shouldn’t be deadly”, published a few days after Mackinnon’s article, was released on October 14, 2015. This article is a lot shorter than the first one, however there are similar characteristics, such as a description of the bombing and then commentary on the Turkish political system. Once again the president is link to the bombing. This is because of how he runs the country; he has made many enemies. This article claims that inadequate security was provided for such a protest. It is suggested the bombing could “have been averted - or at least the horror could have been diminished - if only the Turkish government had provided adequate security to protect a large, peaceful protest in the capital; a peaceful protest advocating peace”

124

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

("Protesting for peace in Turkey shouldn't be deadly", 2015). The Canadian view is that, even if Erdogan did not personally order the bombing, he is still responsible because he did not ensure the safety of his people. Then the article talks about the enemies Erdogan has made and more information regarding the political system. The article suggest that the Turkish people will not see Erdogan work towards "building a broad coalition, and forming a consensus on making peace with the region's Kurds, and defeating ISIL. Instead, he has filled Turkish politics with more angry voices" ("Protesting for peace in Turkey shouldn't be deadly", 2015). In contrast to the first article by The Globe, this one does not delineate the papers viewpoint of acts of terrorism, only their views on Erdogan. It does, however, depict that the peaceful demonstration was in regards to a ceasefire agreement between the Turkish government and the PKK that was crumbling ("Protesting for peace in Turkey shouldn't be deadly", 2015). No more was said on the issue. The article goes back to talking about the counties politics. Turkish politics is a complicated beast. It will not be easy for the country because what "Turkey needs [is] a stronger parliamentary democracy, not more centralization of power in one man," even so, Erdogan will not give up any power ("Protesting for peace in Turkey shouldn't be deadly", 2015). The Canadian perspective of this article is a condemnation of terrorism in addition to the Turkish political system. The unrest in Turkey is tied closely with its government and the unrest in the region. It ties all these aspects together to demonstrate the interconnectedness of political unrest, terrorism, and tragedy.

5.2. The National Post

The National Post produced three stories relating to the October Ankara bombings in Turkey. Unlike The Globe's article, the first article by The Post goes into greater detail about the demonstrations and the deadly aftermath of the explosions. "Bomb blasts targeting leftist peace rally calling for more democracy in Turkey kill 86, leave 186 wounded," published on October 10, 2015, depicts a gruesome scene with its photographs and description of the events that passed, "killing 86 people and wounding 186" (Fraser, 2015). The article does not leave much to the imagination of the reader. It describes the events in great detail such as how the "explosions occurred seconds apart outside Ankara's main train station as hundreds were gathering for the rally," how there were "bodies covered with bloodied flags

and banners that demonstrators had brought with them for the rally," and how "[s]cuffles broke out between police and family members frantically searching for loved ones or complaining about the poor police response" (Fraser, 2015). Additionally, the language of *The Post* was like that of *The Globe* because the tone of the article was somber and negative towards the bombers. The author Suzan Fraser took quotes from Turkish officials. For example, she cited Lami Ozgen, head of the Confederation of Public Sector Trade Unions who said, "[t]here was a massacre in the middle of Ankara" and President Recep Tayyip Erdogan who said that "[t]he greatest and most meaningful response to this attack is the solidarity and determination we will show against it" (Fraser, 2015). There are, however, still criticisms about the Turkish political scene because of the chaos in the East. Wars surround Turkey, the world is clashing together, and the flood of refugees make for a tense political scene. Moreover, there is intense criticism of Erdogan as critics claim he has "re-ignit[ed] the fighting with the Kurds to seek electoral gains – hoping that the turmoil would rally voter back to the ruling Justice and Development Party, or AKP" (Fraser, 2015). It was HDP who directly blamed the government for the bombings while other parties such as CHP and MHP said the government could have done more to boost security in order to stop the attack, or lessen the casualties. It was later that one of the bombers was identified as a brother of an ISIL member. People refer to the Kurdish group as terrorists or rebels. *The Post* uses the term rebel, which has positive connotation while terrorist is negative and hostile. This article does highlight that the "Kurdish rebels declared a temporary cease-fire ahead of Turkey's Nov. 1 election" and that "the group [would halt] hostilities to allow the election to proceed safely under 'equal and fair' conditions. It said it would not launch attacks but would defend itself" (Fraser, 2015). The terminology used in this article illustrates the political stance of *The Post* or at the least of the writer. The Kurdish group is often referred to as terrorists due to their violent methods, which was defined in the Canadian context as terrorism because violence is used for political gain or manipulation.

The *Post's* second article about the Ankara bombing was written by the same woman, therefore, one expects a similar use of language and viewpoint. This article, titled "Turkish police use tear gas on mourners at site of two bombings that killed 95 people," does not disappoint. It was published only a day later and it sets the tone for the article. Obviously aggression and violence towards mourners

would be seen negatively by readers. The article starts as follows: "Scuffles broke out Sunday in the Turkish capital as police used tear gas to prevent pro-Kurdish politicians and other mourners from laying carnations at the site of two suspected suicide bombings" (Fraser, 2015). The incidents are defined as scuffles which does not portray hostile or violent actions. A scuffle comes across as placid so a response from police--using teargas--is seen as unnecessary by readers. The second paragraph starts with "[p]olice held back the mourners, including the pro-Kurdish party's co-leaders Selahattin Demirtas and Figen Yuksekdag," which illustrates the aggression commenced on the side of the police and not the mourners (Fraser, 2015). Fraser describes how "70 mourners w[ere] eventually allowed to enter the cordoned off area outside the capital's main train station Sunday to briefly pay their respects for the victims" and how the "group of mourners then marched toward a central square in Ankara, chanting slogans against President Recep Tayyip Erdogan, whom many hold responsible for the spiraling violence that has plagued Turkey since the summer" (2015). Furthermore, this article reiterates how the Kurdish Party announced a continuation to the 2012 ceasefire to allow for the elections to be completed safely, however, Erdogan and the government's reply was a "reject[ion of] the declaration, saying the rebels must lay down arms for good and leave Turkey" (Fraser, 2015). The violence that has plagued the area is illustrated in this article. Overall, the pictures and language provokes sympathy for the victims and mourners while simultaneously using language to condemn and generate anger against the Turkish government.

The Post's last article about the Ankara bombing was written by Suzan Fraser and Desmond Butler, titled "Turkey's future uncertain as worst violence in years grips country," was published on October 12, 2015. The bombing is mentioned in addition to how it "magnified the political uncertainty ahead of a key election Nov. 1 and raised fears that the country may be heading toward an extended period of instability" (Fraser & Butler, 2015). Before moving into Turkish politics the only thing mentioned about the bombing was that it was perpetrated by a suicide bomber. It immediately moves into the effects the bomb had on the people of Turkey and their government exasperated by the refugee crisis, the wars with Iraq and Syria, and the election have all created more chaos for Turkey. The most deadly blast in years managed to "further polarized the country as President Recep Tayyip Erdogan tries again for a ruling majority in parliament"

(Fraser & Butler, 2015). This article gives the Canadian readers a deeper perspective of the political situation and the concentration of violence. There is a higher concentration of deadly attacks in eastern Turkey, however, the deadly attacks have been moving westward; the Ankara bombing is just an example of how terrorist attacks are sweeping across the nation (Fraser & Butler, 2015). An attack in July, in a town bordering Syria, killed thirty-three people and ended a cease-fire because "Kurdish rebels blamed Turkey's government, and hundreds have been killed since then in the renewed conflict with security forces" (Fraser & Butler, 2015). Since the cease-fire ended death and violence has ensued. Despite ISIS being identified as the group responsible for the bombing, tensions have and would continue to increase between the Turkish government and the PKK. The language used by these Canadian journalists is sympathetic to the Kurdish and the rebels. The following illustrates the negativity towards Erdogan's government. Emphasis is placed on the opposition of Erdogan who "accuse him and his interim government of rallying nationalist votes by fomenting violence between the Kurdish rebels and security forces; Erdogan denies this, saying government forces are responding to increased attacks" (Fraser & Butler, 2015). Instead of focusing on the bombing itself, it divulges deeper into the aftermath that followed. Unlike the other articles from The Post, this publication portrays the other consequences for Turkey. For example, "the Turkish lira is losing value and interest rates are spiking, making it more difficult for Turkey to finance its looming short-term debt. Persistent instability also could harm tourism, an important source of revenue and foreign currency (Fraser & Butler, 2015). For obvious reasons people are less likely to vacation in a country whose instability is continually increasing. Additionally there is commentary in regards to outside, western influence. The Kurdish rebels whose kinsman are "allies in the U.S.-led coalition's fight against the Islamic State group in Syria and Iraq" have a growing voice among the Turkish people (Fraser, Butler, 2015). This thrusts the story back into the politics of the nation because with the re-election fast approaching, such influence is not looked on kindly by the current president who wanted to continue his majority government. At the time analysts said that "the bombings inside Turkey could only make the parliamentary election results less conclusive, meaning government stability will depend on the political parties' ability to form coalitions and co-operate – an elusive capacity as the country becomes more and more polarized" (Fraser, Butler, 2015). Having a coalition and a cooperative

government would help the country with the problems faced by the Kurdish separatists movement within the country by providing a more diverse and much needed voice. Sinan Ulgen from the Istanbul-based EDAM think-tank said, “[t]he optimistic scenario is that a broad based government will emerge and that it will re-establish stability and revitalize the peace process with the Kurds,” even so, there is “[t]he other possibility is that the same picture will emerge, that a coalition won’t be formed, leading Turkey into an even more tumultuous point” (Fraser & Butler, 2015). As stated in the above article, there was a lack of security where the protest took place. This opened a window for “[g]overnment opponents, including a pro-Kurdish party whose members were at the rally, have held the government and Erdogan responsible for the bombings” (Fraser & Butler, 2015). In this article this stance seems iterated. The Canadian readers can see that this story portrays the pro-Kurdish party in a better light than the Turkish government. The ending of the piece illustrated this perfectly. It highlights the accusations against the government such as “failing to take adequate measures to protect the rally, to turning a blind eye on the Islamic State group for too long and even the possibility of having some hand in the attack. Hundreds marched in the capital Monday, chanting ‘the killer state will be held to account!’” (Fraser & Butler, 2015). The Post has a more sympathetic view to the Kurdish people while stating and supporting their ideas of the government. The Kurdish rebels are not called terrorists even though international organizations do list it as a terrorist organization. The writing portrays a negative view of the current government and it is highly critical of their actions.

129

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

5.3. The CBC

The Canadian Broadcasting Company, a radio and television company that pushes Canadian values, took a different approach than The Post and The Globe. There were very factual in regards to the article published. The article titled “Bombings at peace rally in Turkey's capital kill 95: Turkey suspects Kurdish or ISIS bombers are responsible” was published on October 10, 2015. The piece was broken down into sectioned as follows:

Massacre,

Protests at explosion scene, and

Turkey had been on alert.

The beginning illustrates the scene of the twin bombing and the events that passed on October 10. They have a video from the scene that was captured by one of the witnesses. Capturing the moment fully, the CBC, just like their competitors, state that the protest was full of “opposition supporters and Kurdish activists [who] gathered for the peace rally organized by Turkey's public workers' union and other groups” and the goal of the protesters was “to call for increased democracy in Turkey and an end to the renewed violence between Kurdish rebels and Turkish security forces” (The Associated Press, 2015). Additionally, the article states that it was the Turkish government that “suggested that Kurdish rebels or ISIS militants were to blame” for the bombings (The Associated Press, 2015). As addressed in the articles by The Post and The Globe, it appears odd that the PKK would bomb a protests full of their own Kurdish kinsmen and people who also oppose the current Turkish government. The CBC does not address such speculation and published their article full of substantiated facts and little conjecture. Under the massacre section a picture is painted from “footage from Turkey's Dogan news agency [that] showed a line of protesters Saturday near Ankara's train station, chanting and performing a traditional dance with their hands locked when a large explosion went off behind them” and how a photographer from the Associated Press witnessed the moments when “bodies [were] covered with bloodied flags and banners that demonstrators had brought for the rally” (The Associated Press, 2015). This creates emotion in the reader which creates support for the victims of such an attack; however, it is difficult to read into the terminology used because the CBC attempts to remain unbiased. Their terminology does not allow individuals to see their political ideals. Staying neutral is an important component of the CBC. Furthermore the article cites Soner Cagaptay, an analyst at the Washington Institute, who said the attack appeared to be done by a group “hoping to induce the PKK, or its more radical youth elements, to continue fighting Turkey” (The Associated Press, 2015). Obviously one of those groups could have been, and like the Turkish government said they uncovered, ISIS who would have substantial gains if the PKK and Turkish government continued to fight. The

130

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

mourners, as previously mentioned, stood in protest at the scene of the explosion. The protests at the explosion scene states that “[s]ome demonstrators chanted ‘Murderer Erdogan!’ – referring to President Recep Tayyip Erdogan, who many accuse of increasing tensions with Kurds to profit at the ballot box in November” (The Associated Press, 2015). Unlike The Post who used language that was hostile to Erdogan in their similar article, the CBC kept the language neutral and solely stated the facts. They leave it up to the reader to determine their stance on such matters. Furthermore, they illustrate the media blackout that followed the explosions because there was a “news blackout covering images that showed the moment of the blasts, gruesome or bloody pictures or ‘images that create a feeling of panic’” (The Associated Press, 2015). The reportage covers how people were unable to access social media, such as Twitter, because of authorities blocking access, which happens routinely after attacks in Turkey. This highlights differences between how Turkey and Canada handle such issues because Canada does not participate in censorship. In Canadian news it is rare that information cannot be published. Exceptions are made in issues of confidentiality or when dealing with minors but blocking access to social media has not occurred in Canada. Because Turkey became increasingly active in the fight against ISIS they have been more alert. There is information about how “the fighting between Turkish forces and Kurdish rebels flared anew in July, killing at least 150 police and soldiers and hundreds of PKK rebels since then” (The Associated Press, 2015). In this article labeling the PKK as rebels instead of terrorist is the only terminology which suggests the CBC’s political stance. Just like The Globe and The Post, this article also informs their readership about how the “[e]lectorate gains by the country’s pro-Kurdish party caused the AKP, founded by Erdogan, to lose its parliamentary majority in a June election after a decade of single-party rule” and how “turmoil would rally voters back to the ruling Justice and Development Party, or AKP” (The Associated Press, 2015). The attack, perpetrated by whoever, has drawn “widespread condemnation from Turkey’s allies” (The Associated Press, 2015). Due to the neutral tone of the CBC article, stating how Erdogan could benefit from the attack does not have a negative tone like the other articles. It come across neutral and factual instead of a criticism of the AKP government.

Setting itself apart from the other Canadian news agencies the CBC only published one article about the Ankara bombing.

Photojournalism was a technique used in order to illustrate the events that transpired as a result of the bombing. The photographs start before the blasts and continue to the funerals of some of the victims and grieving family members. These photographs are illustrated on the CBC's website. The photo gallery is titled "Double bombings at peace rally in Turkish capital: Turkish Prime Minister Ahmet Davutoglu declares 3-day mourning period for 95 victims." The photographs have a variety of sources and it is compiled of thirteen photos and range from Associated Press photographers to local journalists. They capture the action and raw emotion of the time. It produces a powerful story of pain and loss. It is unbiased with no political stance. No one is titled terrorists or rebels in the captured moment. It moves the audience to sympathize for the Turkish people.

132

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

6. Canada's View of Terrorism in Turkey

Obviously different news organizations portray the events on October 10, 2015, differently. Some label the events and the activities of the PKK as terrorism, however, they are labelled by Canadian news media as rebels, which has a more positive connotation. The bombing is viewed negatively but a bomb in Turkey does not seem to surprise Canadian journalists, or the Canadian people. The articles look at the bombing, nevertheless, there is a shift to the politics and government of Turkey. The *Globe* and *The Post*, even though the language used to label the PKK is different from each other, they are both highly critical of the activities of the Turkish government while others tried to remain neutral but at the same time commenting on the facts and speculation surrounding the events and aftermath of the bombing. No matter how critical of the government Canadian news reporters may be, the bombing of a peaceful protest is condemned and the lives lost are mourned. The bombing, which was committed in order to intimidate the public in the name of politics or religion cause, the government should have done more to protect their people. This act which was committed in order to intimidate the public in the name of politics or religion cause, in the Canadian context, is terrorism. The Canadian government and people will not stand behind or support such actions. Looking at the articles from *The Globe* and *The Post* one can see that they are more critical of the Turkish government, the president in particular. *The Globe* looks at the ambitions of the president and how it has led to increased violence in the region (Mackinnon, 2015). Each article commented on how increased

violence was ideal for Erdogan to motivate voters to support his part. The news about the bombing saddens the Canadian people, however, it opened up a forum for discussion on Turkish politics and the violence of the region. It is obvious that *The Globe* and *The Post* are critical of the Turkish political system, the president in particular. The CBC had a more neutral tone when reporting the events and reported only facts and stayed away from speculation. From these articles one can see that Canadian's are not supporters of the Turkish president and are not surprised that Turkey faces such hostile acts. These papers demonstrate that the bombing was discussed in Canada, even so, it is not a major issue because each article demonstrates that terrorism in places like Turkey and the middle east is expected and is not shocking.

7. Conclusion

Turkey's capital, Ankara, where two bombs were detonated outside the central railway station, resulted in the death of 103 civilians and injured 400 more. The bombs went off during a protest to stop conflict between the Turkish Armed Forces and the PKK. This activity, as stated in Canada's Criminal Code was an act of terrorism because it was a violent action with the intent of influencing the Turkish government and people (Egbo, 2015). Media sources have the ability to cause or subside fear and hysteria provoked by such acts of violence. This qualitative and quantitative analysis of the Canadian media's stance on the Ankara bombing is the focus of this article. The *National Post*, *The Globe and Mail*, and the Canadian Broadcasting Company are major news organizations in Canada, all of which wrote about the Ankara bombing. Moreover, each news organization used the bombing to open up a discussion about Turkey and their political system. Canadians were informed about the casualties and important highlights about the bombing, as well as politics since it correlated with the event. Whether the Turkish government was involved in the bombings or was neglectful in its duties to protect civilians, Canadian news organizations highlighted the issues revolving around the November election. The events of October 10, 2015, did not encourage the Canadian people to rally like they did for the Paris bombings. It is possible that because there is so much violence in the region, Canadians did not find it surprising and labelled the attack as terrorism.

REFERENCES

Bombings at peace rally in Turkey's capital kill 95 (2015, October 10). CBC. Retrieved March 15, 2016, from: <http://www.cbc.ca/news/world/turkey-ankara-bombs-1.3266000>

Building resilience against terrorism: Canada's counter-terrorism strategy (2013). Public Safety Canada, Government of Canada. Retrieved May 1, 2016, from: <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/rslnc-gnst-trrrsm/index-eng.aspx>.

Canada, Government of Canada, Justice Laws. (2016). Terrorism. Retrieved May 27, 2016, from <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/page-12.html#h-25>

Canadian News and Media. (2016, April 20). The Canada Guide. Retrieved April 22, 2016, from: <http://www.thecanadaguide.com/news-and-media>

Double bombings at peace rally in Turkish capital: Turkish Prime Minister Ahmet Davutoglu declares 3-day mourning period for 95 victims. (2015, October 12). CBC. Retrieved May 14, 2016, from: <http://www.cbc.ca/news/world/photos/double-bombings-at-peace-rally-in-turkish-capital-1.3266144>

Egbo, R. (2015, January 07). Memorializing the victims of terrorism. Retrieved April 30, 2016, from: http://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/victim/rr09_6/p3.html

Fraser: (2015, October 10). Bomb blasts targeting leftist peace rally calling for more democracy in Turkey kill 86, leave 186 wounded. The National Post. Retrieved March 15, 2016, from: <http://news.nationalpost.com/news/world/bomb-explosions-targeting-leftist-kurdish-peace-rally-calling-for-democracy-in-turkey-kill-86-leave-186-wounded>

Fraser: (2015, October 11). Turkish police use tear gas on mourners at site of two bombings that killed 95 people. The National Post. Retrieved March 15, 2016, from: <http://news.nationalpost.com/news/world/turkish-police-use-tear-gas-on-mourners-at-site-of-two-bombings-that-killed-95-people>

Fraser: , & Butler, D. (2015, October 12). Turkey's future uncertain as worst violence in years grips country. The National Post. Retrieved March 15, 2016, from: <http://news.nationalpost.com/news/world/turkeys-future-hangs-in-the-balance-as-worst-violence-in-years-grips-country>

Levson, K. (2016). Circulation - Newspapers Canada. Retrieved May 27, 2016, from <http://newspaperscanada.ca/about-newspapers/circulation/>

Mackinnon, M. (2015, October 12). The bombings in Turkey are, sadly, unsurprising. The Globe and Mail. Retrieved March 15, 2016, from:

134

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

<http://www.theglobeandmail.com/news/world/world-insider/the-bombings-in-turkey-was-sadly-unsurprising/article26772600/>

Mandate. (2016). CBC. Retrieved April 30, 2016, from: <http://www.cbc.radio-canada.ca/en/explore/mandate/>

Protesting for peace in Turkey shouldn't be deadly. (2015, October 14). The Globe and Mail. Retrieved March 15, 2016, from: <http://www.theglobeandmail.com/opinion/editorials/protesting-for-peace-in-turkey-shouldnt-be-deadly/article26812880/>

Stastna, K. (2012, April 01). What are Crown corporations and why do they exist? CBC. Retrieved April 30, 2016, from: <http://www.cbc.ca/news/canada/what-are-crown-corporations-and-why-do-they-exist-1.1135699>

Weinberg, L., A. Pedahzur, and S. Hirsch-Hoefler. "The Challenge of Conceptualizing Terrorism." *Terrorism and Political Violence* 16 (2004): 777. Retrieved April 30, 2016, from Informaworld database.

ÖZET

10 Ekim 2015 tarihinde Ankara'da gerçekleşen bombalı terör eylemine ilişkin Kanada medyasını temsil eden iki gazete ve bir televizyon kanalında yer alan 7 haber analiz edilmiştir. Medya, toplumda yaşanan olayları bize iletmesinin yanısıra olayı ele alış biçimiyle, kullandığı haber dili ve manşetleri ile konuyu daha önemli hale getirebilmekte, halkın aldığı bilgilerle fikir oluşturmaya destek olmaktadır. Farklı ideolojik bakış açısına sahip olması nedeniyle seçilen Kanada medya örneğinde olayın yaşandığı 10-17 Ekim 2015 tarih aralığında- The National Post, The Globe and Mail gazeteleri Canadian Broadcasting Company adlı ulusal Kanada televizyonunda daha çok bombalı terör olayı ve yarattığı yıkımın ele alındığı haberlere yer verildiği bulgulanmıştır. Bombalı saldırının 2015 Kasım genel seçimleriyle de ilişkilendirildiği ve eleştirel bakış açısının yanısıra sivillerin yeterince korunamadığı da haberde yer verilen unsurlar arasındadır. Sonuç itibarıyla yaşanan saldırının haberleştirme şekli Paris bombalı saldırısında yaşanan halk tepkisine benzer bir etki yaratmamış, Kanada halkı Paris saldırısına gösterilen tepkiye benzer şekilde sokaklarda teröre karşı yürüyüş gerçekleştirmemiştir.

136

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

BURSA'DA VATAN CEPHESİ

*Bilal TUNÇ**

(Makale Geliş Tarihi-Received: 23.06.2016 /
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 18.12.2016)

ÖZ

Yurt çapında yaptığı gezi ve konuşmalar kapsamında Başbakan Adnan Menderes, 12 Ekim 1958'de Manisa'daki mitinginde CHP, CMP ve KP'nin DP'ye karşı, yıkıcı çalışmalarından dolayı tüm vatandaşların dâhil olacağı bir Vatan Cephesi'nin kurulacağını ifade etmekteydi. Bursa'daki yerel gazetelere göre, adı geçen tarihten sonra DP'ye büyük katılımlar olmaya başlamıştı. Bilhassa Bursa Ekspres gazetesi, DP'nin Bursa'da çok kuvvetli bir konuma geldiğini yazmaktaydı. Ayrıca 1959'da DP Bursa il ve ilçe teşkilatlarının etkili çalışmaları ve propagandaları ile başta CHP olmak üzere muhalefet partilerinden çok sayıda istifalar olmakta ve Vatan Cephesi'ne binlerce yeni kayıtlar yapılmaktaydı. Özellikle CHP'den önemli isimlerin istifa etmeleri ve Bursa'da söz sahibi kişilerin DP'ye üye olmaları ile katılımlar daha da çoğalmıştır. Aynı zamanda DP'nin çalışmalarından memnun olmayarak CHP'ye geçenler de vardı. Bu nedenle her iki parti arasında büyük sorunlar oluşmaktaydı. Bu kapsamda bu çalışmada Vatan Cephesi'nin Bursa'daki durumu, Vatan Cephesi'ne katılımlarla ilgili olarak Adnan Menderes'e gönderilen telgraflar göz önünde bulundurularak başta Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri'nden edindiğimiz belgeler olmak üzere Bursa'da yayınlanan gazetelerden Bursa Ekspres, Yeni Ant, Hâkimiyet

* Dr. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
e-posta: burakeylul2205@gmail.com.

Milletindir ve Ekspres Akşam Postası'ndan istifade edilerek detaylı olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Adnan Menderes, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Güç Birliği, Vatan Cephesi.

THE FATHERLAND'S FRONT IN BURSA

ABSTRACT

*The scope of his trips and speeches nationwide, Prime Minister Adnan Menderes expressed **on October 12** that a Fatherland Front would be established because of the opposition's destructive works (RPP, RNP, VP) against DP, 1958. According to local newspaper in Bursa, it began to greater participation to DP after his speech. Especially Bursa Express Newspaper wrote that DP had came to an influential position in Bursa. It was a large number of participation to the Fatherland Front thanks to its effective propaganda. Especially important names of resignation from RPP and people who had a **voice in** Bursa by being a member of DP had an significant effect to the increased participation to the Fatherland Front. Therewithal, there were also participants in the RPP who weren't satisfied with the work of the Fatherland Front. Therefore, it consisted major problems between the two parties. In this context, this study examined the development of the Fatherland Front in Bursa in a comprehensive way. It was taken into account the telegrams which were sent to Adnan Menderes and Local medias in Bursa (Bursa Ekspres, Yeni Ant, Hâkimiyet Milletindir ve Ekspres Akşam Postası) in this study.*

Keywords: Adnan Menderes, Democratic Party, Republican People's Party, the Fatherland Front, the Power Association.

GİRİŞ

Türk siyasi tarihinde çok partili hayata geçildikten sonra siyasi kurulan DP (Demokrat Parti), kurulduğu andan itibaren büyük bir ilgi göyerek, CHP'den (Cumhuriyet Halk Partisi) memnun olmayanların toplanma alanı haline gelmişti (Şahin ve Tunç, 2015: 41). DP'nin birinci amacı, adından da anlaşılacağı üzere, ülkede demokratikleşmeyi sağlamaktı (Akşin, 2004: 226). DP, kurulduktan sonra büyük kongresinin kurul üyelerini seçene kadar, genel idare kurulunu kurucuları teşkil etmişti (Ahmad ve Turgay, 1976: 16). Böylece DP, siyasal yaşamda varlığını sürdürmeye başlamıştı (Özçelik, 2016: 2057). Kemal Karpat'a göre, DP'nin kurulmasıyla CHP'den memnun olmayan çok sayıda kişi yeni kurulan partiye geçmişlerdi. Örneğin DP'nin kurulduğu tarihlerde, bazı yerleşim yerlerindeki CHP'li ilçe ve köy teşkilatlarının tüm üyeleri, partilerinden istifa ederek DP'ye katılmışlardı. CHP'den istifa edenlerin sayısı bazen o kadar yüksek olmuştur ki, istifa eden idare heyetlerinin yerini dolduracak yeterli sayıda üye bulunamayan yerleşim yerleri bulunmaktaydı. Bu gibi durumlarda, duvarın veya kapının üzerindeki CHP levhası kaldırılarak, yerine DP'nin tabelası asılmaktaydı (Karpat, 1967: 324). Bu durum, Türkiye'de çok partili hayata geçişin başarılı olduğunu göstermekteydi. Halk kendisine uzatılan muhalefet imkânına, biraz tereddütten sonra iyice sahip çıkmıştır (Eroğul, 1990: 12). Bu durum doğal olarak DP'nin daha birinci yılından itibaren güçlenmesine ortam hazırlamıştır (Özçelik, 2016: 2057-2058).

DP, teşkilatlanmasını sağlayarak 1946 yılı seçimlerinden sonra katıldığı 1950 seçimlerini kazanmış ve iktidara gelmeyi başarmıştı. 1950 seçimlerini takiben yapılan 1954 ve 1957 seçimlerini de kazanan DP, Türkiye'de önemli bir güç elde etmeyi başarmıştı. Ancak 1957 seçimlerinden sonra DP mevcut gücünü kaybetmeye başlamış ve muhalefet partileri de 1958'lerde DP'ye karşı ciddi bir oluşum içine girmişlerdi. Bilhassa 1958 yılı, partilerin ittifak ile bir sonraki seçime katılma çabaları ile sürat kazanmıştı. Bu tarihlerde CMP (Cumhuriyetçi Millet Partisi) ile KP'nin (Köylü Partisi) birleşerek CKMP (Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi) ismini alacağı haberleri ulusal ve yerel basında sürekli olarak dile getirilirken; HP'nin (Hürriyet Partisi) de CHP ile ittifak yapacağı söyleniyordu (Bulut, 2009: 129). Bu ittifak denemelerinden önce de muhalefet partileri birleşme çabalarını denemiş, fakat bunlardan bir netice elde

edememişlerdi (Tunç, 2015: 734). Ancak 1958 yılında muhalefet partilerinin DP'ye karşı birlik olma çalışmaları sonuç vermiş ve başta CHP olmak üzere muhalefet grupları, iktidar partisine karşı Güç Birliği adı altında yeni bir siyasi yapı oluşturmuşlardı (Bulut, 2009: 129).

CHP'nin önderliğinde CMP ve HP'nin Güç Birliği ile iktidar partisine karşı güçlü bir konuma gelmeye çalıştığı bu dönemde, Başbakan Adnan Menderes 12 Ekim 1958'de Manisa'da yaptığı bir konuşma ile halkı Güç Birliği'ne karşı kurdukları Vatan Cephesi'ne katılmaya davet etmişti. Bu konuşma ülke genelinde olumlu karşılandığı için; Vatan Cephesi'ne kitleler halinde katılımlar olmaya başlamış ve DP yeniden güçlü bir konuma gelmeye başlamıştı (Tunç, 2015: 734-735). Bu arada Vatan Cephesi'ne dolayısıyla da DP'ye yeni kayıt olanların isimleri daimi olarak radyoda ilan edilmekteydi. Bu şekilde Vatan Cephesi'ne geçenlerin isimleri radyoda ilan edilirken; muhalefet partileri radyoyu "*partizan radyo*" olarak adlandırmış, radyoda DP propagandası yapıldığı düşüncesiyle de "*Ajans Haberlerini Dinlemeyenler Derneği*" kurulmuştu (Uyar,2001: 40). Ancak bunların hiçbirisi, bahsi geçen yapının ülke genelinde yaygınlaşmasını engelleyememişti. Zira Vatan Cephesi'ne sürekli yeni kayıtlar olmaktadır. Buna karşılık DP'den de başta CHP olmak üzere diğer partilere de geçenler vardı. Bu durum, DP ile muhalefet partiler arasında büyük sorunlara yol açmıştı (Tunç, 2015: 734-735).

1. Bursa'da Vatan Cephesi (12 Ekim 1958-1 Ocak 1959)

Bursa Ekspres gazetesine göre, Vatan Cephesi kurulduktan sonra mevcut ya da sonradan kurulan DP ocak ve bucak teşkilatlarına Türkiye genelinde olduğu gibi Bursa'dan da muhalefet partilerinden istifa eden veya partisiz bağımsız olan vatandaşlardan birçok kişi katılmıştı. Bilhassa 1958 yılı ekim ayının son haftasında Merkez ilçe başta olmak üzere diğer ilçelerden çok sayıda kişi DP'ye kayıt yaptırmıştı. Örneğin ekim ayında kurulan Merkez ilçesine bağlı Yıldırım, Davutkadı, Gençosman, Afşar, Akçapınar, Bahçelievler, Karaçeşme ve 2 Mayıs ocaklarına toplamda 248 kişi kayıt yaptırmıştı (Bursa Ekspres, 29 Ekim 1958). Bu durum Bursa'da Vatan Cephesi'ni güçlü tutmak amacıyla çok sayıda yeni ocakların kurulduğunu, adı geçen ocaklara yüzlerce yeni kayıtların yapıldığını ve DP'ye olan ilginin büyüklüğünü göstermekteydi.

Bursa Ekspres gazetesine göre, Vatan Cephesi kurulmadan önce CHP başta olmak üzere bütün muhalefet partilerinin büyük bir kısmı DP'ye karşı Güç Birliği adı verilen bir teşkilat oluşturmuşlardı. Bu teşkilat, ilk zamanlarda insanların dikkatini çekmiş ve çok sayıda kişi bu oluşuma katkı sağlamıştı. Ancak Vatan Cephesi kurulduktan sonra Güç Birliği'ni oluşturan muhalefet partileri arasında zaman zaman çeşitli sorunlar yaşanmış ve bundan dolayı da bazı parti teşkilatları ciddi şekilde zayıflamıştı (Bursa Ekspres, 12 Kasım 1958). Konuya açıklık getirebilmek amacıyla CHP Bursa İl Teşkilatı ile HP Bursa İl Teşkilatı arasında yaşanan tartışmalar örnek olarak verilebilir. Konu ile ilgili olarak Bursa Ekspres gazetesi şu bilgileri vermektedir: *"HP Bursa İkinci Başkanı Dr. Hilmi Öktem ile CHP İl Başkanı İbrahim Kutluk arasında başlayan münakaşa enteresan bir safhaya intikal etmiştir. Konu ile alakalı İbrahim Kutluk, şunları söylemiştir: CHP İl Başkanı olarak HP'li kardeşlerimizi partimiz saflarına davet etmişim. HP İkinci Başkanı "densiz, kinci, seviyesiz, idraksız, ahlak ve fikir seviyesi düşük gibi", en basit muâşeret kurallarına uygun olmayan, kendi mizaç, seviye ve yaratışına yakıştır birtakım laflarla konuşmasını ve kızmasını hayretle gördüm. HP İl Başkanının bir tenkide yetersiz olduğu bilinmekteydi; ondan özlü bir söz de beklenemezdi. Fikir hürriyetini savunanların kendileri gibi düşünmeyenleri küfürle susturmak istemelerini ibretle izlemekteyiz. Ne dedik ki bay il başkanı kendi sinirlerine hâkim olamadı. Bir parti olarak HP'lileri kendi saflarımıza çağırarak doğal hakkımız değil mi? CHP için uygun ve yerinde bulunduğu bu çağırışı neden bize fazla görüyor? HP istişare toplantısında anlaşmazlık kararı çıkmayacağına göre, bu kararı şahsen bozmaya yeltenen il başkanı ahlaklı bir politika mı izlediğine inanıyor?"* (Bursa Ekspres, 12 Kasım 1958). Bu bilgilerden CHP ile HP arasındaki anlaşmazlıkların iktidar partisi için olumlu sonuçlar doğurduğu şeklinde düşünülebilir. Zira bu olaydan birkaç gün sonra her iki partiden istifa eden 161 kişinin DP'ye üyelik başvurusunda bulunması, bunun güçlü bir kanıtı şeklinde görülebilir.

Kasım ayında ilde Vatan Cephesi'ne dolayısıyla da DP'ye katılımlar artarak devam etmişti. Yerel basına göre, DP'ye yeni katılımların olması çok sayıda yeni DP ocaklarının oluşturulmasını zorunlu hale getirmişti. Bu nedenle il genelinde mevcut ocaklar dışında çok sayıda yeni ocaklar açılmıştı. Bu bağlamda Merkez ilçede Demirkapı, Gaziakdemir, Sırameşeler, Kuruçeşme ve Rusçuk İntizam ocakları ile Merkez İlçesi Kadınlar Kolu Başkanlığı kurulmuş ve ilk anda bu teşkilatlara 161 kişi üyelik yapmıştı (Bursa Ekspres, 13 Kasım 1958). Aynı tarihlerde Merkez ilçede DP ocağı bulunmayan diğer mahallerle

köylerde de ocaklar açılmış ve bunlara birçok katılım olmuştur. Özellikle Küllüınar, Alipaşa, Hıdırlık, Çekirge, Narlıdere, Kuruçeşme, İstiklal, Sırameşeler, Kemerçeşme, Reyhan, Kiremitçi ve Kızıyakup ocaklarına diğer partilerden istifa eden 97 kişi katılmıştı (Bursa Ekspres, 20 Kasım 1958). Bu durum DP'nin güçlenmesini sağlarken; diğer partilerin güç kaybetmesine yol açmaktaydı. Zira CHP'den DP'ye geçişler oldukça, CHP'nin bazı ocaklarının bazılarının üye sayısı azalmaktaydı bazıları da tamamen kapanmaktaydı. Bu nedenle CHP'nin Merkez ilçesine bağlı 1 No'lu, 6 No'lu, 11 No'lu, Hıdırlık ve Sırameşeler ocakları kapanmıştı (Bursa Ekspres, 22 Kasım 1958, 26 Kasım 1958). Bu durumun CHP ile DP arasında ciddi tartışmaların yaşanmasına yol açmış olabileceği biçiminde değerlendirilmektedir.

Giriş bölümünde ifade olunduğu gibi, Güç Birliği'ni oluşturan partilerden birisi olan HP 1958'lerde ciddi bir şekilde zayıflamış ve parti teşkilatı yaptığı olağanüstü kongre neticesinde CHP'ye katılma kararı almıştı. Böylece 24 Kasım 1958'de HP, kendi kendini feshetmiş ve CHP'ye katılma kararı almıştı (Çakmak,2008: 183). HP'nin bu kararını destekleyen çok sayıda partili olduğu gibi, partinin CHP'ye katılmasından rahatsız olan birçok HP'li de vardı ve bunlar CHP yerine DP'ye geçmişlerdi (Bursa Ekspres, 27 Kasım 1958). Örneğin partinin kendini feshetmesinden hemen sonra DP'ye ait İstiklal, Paşa Mahallesi, Merkez Ocağı ile DP Bursa Kadınlar Kolu Başkanlığı'na 126 HP'li katılmıştı (Bursa Ekspres, 4 Aralık 1958). Bu nedenle Güç Birliği'nin söz konusu nedenlerden dolayı DP karşısında istediği başarıyı elde edemediği biçiminde düşünülebilir.

Bursa Ekspres gazetesine göre, muhalefet partilerinin tutumları karşısında kitleler halinde Vatan Cephesi'ne katılımların olması, DP'lileri memnun etmekteydi. Bu da partililerin, Vatan Cephesi'nden istediği sonuca almaya başladığı şeklinde düşünülebilir. Ayrıca muhalefet partilerinin Güçbirliği'ne cevap teşkil eden katılımların neticesi olarak Bursa'da 15 Aralık'ta il genelindeki DP ocak ve bucak teşkilatlarına müracaat eden 174 kişi daha DP'ye bağlılıklarını göstermek için Vatan Cephesi'ne kayıt yapmışlardı (Bursa Ekspres, 19 Aralık 1958). Söz konusu yeni katılımların, Bursa'da DP'nin nüfuzunu güçlendirdiği ve iktidar partisini muhalefet partileri karşısında daha da kuvvetli bir konuma getirmiş olabileceği şeklinde düşünülmektedir. Ayrıca bu yeni katılımların çok olması, DP ocak ve bucaklarının etkili propagandalar ürettiğini de göstermektedir.

Yerel basına göre, iktidar partisinin en etkili propaganda yollarından birisi, DP'nin Bursa genelinde yaptığı yatırımlar ve bu yatırımlar sayesinde oluşturulan iş alanlarıydı. Bu propagandalara göre, DP devrinde Bursa'da çok sayıda sanayi kuruluşları açılmış ve bu sayede yüzlerce kişinin iş sahibi olması sağlanmıştı (Bursa Ekspres, 25 Aralık 1958). Bir diğer propaganda ise DP il ve ilçe teşkilatlarının köy ve mahallerde açık hava toplantıları yaparak halka Vatan Cephesi ile iktidarın yaptığı icraatları anlatmasıydı (Bursa Ekspres, 30 Aralık 1958). Bahsi geçen her iki çalışmanın halk nezdinde ciddi etkiler bıraktığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda 1958 yılı ekim ayından başlamak üzere 1960 yılı mayıs ayına kadar başta CHP olmak üzere muhalefet partilerinden sürekli istifaların olması ve istifa edenlerin genelde DP ya da Vatan Cephesi ocaklarına girmesi, bu durumun güçlü bir kanıtı şeklinde görülebilir.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi verilerine göre 1958 yılı aralık ayında başta CHP olmak üzere HP ve CKMP'den istifa ederek DP'ye geçen vatandaşlar, bu durumu bildiren çok sayıda telgrafı Başbakan Adnan Menderes'e göndermişlerdi. Örneğin Yenişehir ilçesinden Ali Korkmaz isimli şahıs 15 Aralık 1958 tarihinde gönderdiği telgrafında ailesinin tamamıyla birlikte CHP'den istifa ederek Vatan Cephesi'ne üye olduklarını bildirmişti (BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-1). Bunun gibi Yenişehir ilçesi Söylemiş Köyü'nden CHP Ocak Başkanı Ekrem Ceyhan telgrafında şunları ifade etmekteydi: *"Kuruluşundan beri mensubu bulunduğumuz CHP'den efradı ailemizle birlikte istifa ederek eserlerini gördüğümüz ve daha da göreceğimize inandığımız Vatan Cephesi saflarına katıldığımızın kabulünü saygıyla rica ederiz"*(BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2). Aynı köyden Ahmet Turhan isimli şahıs da ailesiyle birlikte HP'den istifa ederek DP'ye geçtiklerini bildirmişti(BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-3). Bunun dışında Bursa'dan Adnan Menderes'e telgraf gönderenler arasında herhangi bir parti mensubu olmayan kişiler de vardı. Bunlar, aralarında bir sözcü seçerek Başbakan'a toplu olarak telgraf çekmekteydiler. Bu kişilerden birisi, Karacabey ilçesi İnkaya Köyü'nden Halil İbrahim Torun isimli zatın 24 Aralık 1958'de 18 arkadaşı ile birlikte Vatan Cephesi'ne geçmesidir (BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-352/127).

DP'ye katılımların yüksek seviyede olduğu Bursa'ya 19 Aralık 1958'de başta Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes olmak üzere çok sayıda üst düzey devlet yetkililerinin

geldikleri ve burada 163 adet yeni işyeri açtıkları görülmektedir. Başbakan ve Cumhurbaşkanı, 9 Milyon'a mal olan Eski Sebze Hali'ndeki Esnaf Çarşısı'nın ile Duaçınarı semtinde inşa edilen Sanayi Çarşısı ve Ulu Camii civarındaki 163 dükkânın açılışlarına katılmışlardı (Bursa Ekspres, 21 Aralık 1958). Bu bağlamda, adı geçen yatırımların yapılması ve üst düzey devlet görevlilerinin bu açılışlarda bulunması DP'ye olan ilgiyi arttırdığı şeklinde düşünülebilir.

Adı geçen açılışlardan hemen sonra 31 Aralık 1958'de aynı köyden farklı partilerden Başbakan Adnan Menderes'e üst üste üç adet telgraf gönderilmişti. Söz konusu bu telgraflardan Yenikaraağaç Köyü'nde HP'den 29 kişi (BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-3/12-10), CHP'den 7 kişi (BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-3/491-44) ve CKMP'den 6 kişinin partilerinden istifa ederek Vatan Cephesi ocaklarına geçtikleri anlaşılmaktadır (BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-3/490-48). Aynı şekilde DP Merkez, Kuruçeşme, yeni açılan Kamilpaşa, Emir Sultan, İsabey ve Pınarbaşı ocaklarına da yüzlerce yeni müracaatlar yapılmıştı (Bursa Ekspres, 25 Aralık 1958). Bu durum, DP'nin Vatan Cephesi ocaklarının çalışmalarına önem verdiğini halkın DP'ye katılımı konusunda çalışmalarda bulunduğunu göstermekteydi.

Muhalefet partilerinden istifaların arttığı bu dönemlerde DP içerisinde, muhalefet partilerinden ve bağımsız kişilerden Vatan Cephesi ile halkı tahrik ettiği ve halkı ikiye ayırdığı düşüncesiyle Adnan Menderes'e dolayısıyla da Vatan Cephesi'ne öfke duyan ve DP'nin yaptıklarından rahatsız olanlar da bulunmaktaydı (Yeni Ant, 2 Ocak 1959). Bu nedenle yukarıda ifade edildiği gibi "Ajans Haberlerini ya da Adnan Menderes Haberlerini Dinlemeyenler" Derneği kurulmuştu (Uyar, 2001: 40-41). Bunun gibi Bursa'da DP'den istifa ederek CHP'ye geçenler vardı. Örneğin İnegöl ilçesine bağlı Gündüzlü (Muzal) Köyü'nde DP'den istifa eden 43 kişi CHP'ye geçmişti (Yeni Ant, 8 Ocak 1959). Burada olduğu gibi Kocaeli'nde de DP'den istifa edenler vardı (Özçelik, 2016: 2059). Bunun gibi birçok örnek bulunmaktadır. Bu durum, dönem itibarıyla Vatan Cephesi'ni olumlu bulanlar olduğu gibi varlığından rahatsız olanların da mevcudiyetini göstermesi açısından önemlidir.

Bursa'dan düzenli olarak DP Genel Sekreterliği'ne Vatan Cephesi'ne diğer partilerden toplamda kaç kişinin geçtiği ve yapının ildeki

durumunu ifade eden raporlar gönderilmekteydi. Konuya açıklık getirmek amacıyla DP Merkez İlçe Başkanı Münir Çetin'in raporu örnek olarak verilebilir. İlçe Başkanı, raporunda şunları ifade etmekteydi: "Her gün bir yenisini gördüğümüz memleket hizmetleri karşısında kurmuş olduğunuz Vatan Cephesi'ne 47 HP'li 14 MP'li ve 277 CHP'li katılmıştır. Ayrıca diğer kaza ve köylerdeki katılımlar da şöyledir: Onaç Köyü HP'den 12, MP'den 6, Ayaz Köyü CHP'den 15, Karacaoğlan Köyü CHP'den 36, Çivilça Köyü CHP'den 116, Mudan Köyü CHP'den 28, Yağalı Köyü CHP'den 546, Kasalı Köyü CHP'den 24 ve diğer köylerden de toplamda 143 kişi DP'ye geçmiştir"(BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-3/17-30). Ayrıca telgraflar ve yerel basın verilerine göre,1958 yılı sonu itibarıyla Vatan Cephesi ocaklarına diğer partilerden ve bağımsız kişilerden yaklaşık olarak 2.000 kişi katılmıştı. Bu durum, adı geçen yapının Bursa'da destek görmüş olduğu biçiminde değerlendirilmektedir.

145

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

2. Bursa'da Vatan Cephesi (1 Ocak 1959-1 Ocak 1960)

1958 yılı kasım ayından başlamak üzere Vatan Cephesi ya da DP ocak ve bucaklarına yeni katılımlar oldukça; kayıt olanların isimleri radyodan ilan edilmekteydi. Radyo haberlerine göre, Bursa'da Vatan Cephesi'ne çok sayıda kişi kayıt yapmaktaydı. Ancak CHP Bursa İl Başkanlığı, söz konusu haberlerin yalan olduğunu ve DP'ye kayıt yapan kişi sayısının radyoda belirttiği kadar çok olmadığını iddia etmekteydi. Örneğin Mustafakemalpaşa ve Karacabey ilçelerinde CHP'den istifa ederek DP'ye kayıt olanların isimlerinin radyodan duyurulmasından sonra, CHP İl Başkanlığı bunun yalan olduğunu ve Vatan Cephesi'ne katıldığı iddia edilen kişilerin zaten DP'li olduklarını ve bu şekilde DP tarafından konunun çarpıtıldığını iddia etmişti (Yeni Ant, 2 Ocak 1959).

DP'ye ya da Vatan Cephesi ocaklarına katılımlar genellikle şu şekillerde olmaktaydı: Bazen bir köyün ya da mahallenin tamamı bağlı olduğu CHP ya da diğer muhalefet partilerine ait ocaktan ayrılarak DP'ye geçirdi. Örneğin, söz konusu ocaklardan birisi bütünüyle DP'ye geçtiği için, ocağın eski levhası indirilir ve yerine DP levhası asılırdı (Bursa Ekspres, 25 Aralık 1958). Ayrıca bireysel olarak partilerinden istifa eden ve DP'ye müracaata bulunan çok sayıda kişi vardı (BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/18.5). Aşağıda muhtarlar örneğinde görülebileceği gibi resmi görevli olanlardan da DP'ye girenler mevcuttu (BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-

2.18.6/11-30/8). Bunun dışında bazen de şehrin ileri gelen aileleri, bütün olarak Vatan Cephesi ocaklarına katılırlardı. Örneğin DP'nin Merkez ilçeye bağlı Zafer Ocağı ile Şükranıye Ocağı'na aynı aileden 143 kişi katılmıştı (Tunç, 2015: 733). Bu bağlamda söz konusu katılımlarla DP'nin Bursa'daki üye sayıları sürekli çoğalmıştı.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi verilerine göre, 1959 yılı ocak ayından itibaren Bursa'da diğer partilerden istifa ederek Vatan Cephesi'ne geçildiğine dair Adnan Menderes'e ya da DP Genel Sekreterliği'ne çok sayıda telgraf gönderilmişti. 1 Ocak 1959'da gönderilen telgrafta DP Bursa İl Başkanı Mahir Çetin, CHP, HP ve CKMP'den ayrılan 121 kişinin Vatan Cephesi ocaklarına geçtiğini bildirmekteydi (BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/653). Aynı şekilde 4 Ocak 1959 yılı telgrafına göre, Keles ilçesine bağlı HP'li 41 ocak başkanı tüm üyeleriyle Vatan Cephesi'ne girdiklerine dair telgraf yazmışlardı. Ocak başkanları ortak olarak yazdıkları telgrafta şu bilgileri vermişlerdi: *"Mensubu bulunduğumuz HP'nin lider ve idarecilerinin iddia ve şahsiyetlerini inkâr ederek düne kadar her türlü tecavüzü mubah gördükleri CHP'ye katılan sahte hürriyet kahramanlarının arkasından teşkilat olmayı asla uygun görmedik. Gece ve gündüz memlekete hizmetten başka gayesi olmayan ve memlekete hürriyeti getiren DP'ye girmeyi vicdani vazife addettik. Bundan böyle DP saflarında çalışacağımızı arz ile memleket hizmetinde başarılar dileriz. Hürmetlerimizi sunarız"* (BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/18).

Yeni Ant gazetesine göre, Bursa'da DP İl Başkanlığı gibi CHP İl Başkanlığı da üye sayısını arttırmak amacıyla etkili propagandalar yapmaktaydı. CHP'nin en büyük propagandası, yapılacak ilk seçimde DP'nin seçimleri kaybedeceği ve CHP'nin iktidar olacağıydı. CHP İl ve İlçe Teşkilatları, yaptıkları bütün toplantılarda bu konuyu gündeme getirmekteydiler. Söz konusu propagandaların olumlu sonuçlar verdiği ve bunun sonucu DP'den istifa eden veya hiçbir partiye mensup olmayan vatandaşlardan bazıları CHP'ye geçmişlerdi. Örneğin DP'nin Merkez ilçesine bağlı Adaköy'de yapılan kongresinde bazı olaylar yaşanmıştı. Bu olaylar esnasında CHP Genel Başkanı İsmet İnönü hakkında olumsuz söyler söylendiği iddiasıyla partisinden istifa eden 3 DP'li ile herhangi bir partiye mensup olmayan 3 kişi CHP'ye katılmıştı (Yeni Ant, 2 Ocak 1959). Gazeteye göre, bu şekilde il genelinde CHP'ye geçenler olmaktaydı. Ayrıca CHP, parti üye sayısını arttırmak amacıyla il genelinde yeni ocak ve bucaklar da açmıştı. Bu kapsamda CHP Merkez İlçe Başkanlığı'na

bağlı İnönü Ocağı açılmıştı (Yeni Ant, 7 Ocak 1959). Özellikle devrin önemli aktörlerinin isimleriyle ocakların açılması, CHP'ye katılımları arttırmıştı. Mesela İnegöl'e bağlı Gündüzlü Köyü'nden DP'den istifa eden 43 kişi CHP İnönü ocağına geçmişti (Yeni Ant, 8 Ocak 1959).

Arşiv kayıtlarına göre, Bursa'dan kitleler halinde partilerinden istifa ederek Vatan Cephesi'ne geçenler olduğu gibi tek başına katılanlar da vardı. Bu yolla Vatan Cephesi'ne ocaklarında yer almak isteyen kişiler, bizzat Başbakan Adnan Menderes'e telgraf göndermekteydiler. Söz konusu telgraflardan birisi Boyalca Köyü'nden Ali Büke'ye aitti. Ali Büke, telgrafında şunları yazmaktaydı: *"Memleket hayırına çalıştığımı kelimenin kastettiği hakiki manada anladığımdan ve iktidara geldiğinizden beri iyi su ile yola ve bizleri rahata kavuşturmak maksadıyla daha birçok minnetlerden faydalandırduğunuzdan; mugalata ve safsatadan uzak hayranlık hislerimle senelerce ocak başkanlığı yaptığım CHP'den istifa ederek DP'ye kayıt oldum. Bu vesileyle size şükran ve hakiki bağlılığımın arz ederim"*(BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/33). Bu şekilde ocak başkanlarının bağlı oldukları partiden ayrılarak DP'ye katılmaları, yeni katılımların da olmasına da ortam hazırlamış olabilir. Zira bu telgraftan hemen sonra aynı köyden CHP'den başka istifaların da olduğu da diğer telgraflardan anlaşılmaktadır.

Ekspres Akşam Postası gazetesine göre, DP Bursa Kadın Kolları Başkanlığı ve DP Gençlik Kolları Başkanlığı, Vatan Cephesi'ni güçlü duruma getirmek için il genelinde birçok faaliyetler yürütmüştü. Özellikle Kadın Kolları Başkanlığı ile Gençlik Kolları Başkanlığı'nun köy ve mahalle toplantıları sonucunda yüzlerce kişi Vatan Cephesi ocaklarına katılmıştı. Örneğin 1959 yılı ocak ayında DP Bursa Kadın Kolları Başkanlığı'na 20 ile DP Bursa Gençlik Kolları Başkanlığı'na da 173 kişi üyelik yapmıştı. Ayrıca Kadın Kolları Başkanlığı'nun düzenlediği toplantılara DP Bursa milletvekilleri de katılmaktaydılar (Ekspres Akşam Postası, 5 Ocak 1959). Bu nedenle adı geçen toplantılara ilginin daha da arttırdığı şeklinde düşünülebilir.

Bilindiği üzere 1958 yılında siyasi alanda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerden birisi, 16 Ekim 1958'de Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) ile Köylü Partisi'nin (KP) birleşerek Cumhuriyetçi Millet Köylü Partisi adını almasıydı (Albayrak, 2004: 521). Bir diğer gelişme de yukarıda ifade edildiği gibi 24 Kasım 1958'de HP'nin kendini feshederek CHP'ye katılmasıydı (Keyder,

1999: 198; Çakmak, 2008: 183). Muhalefetin işbirliği yapmasından rahatsızlık duyan Başbakan Menderes ise 12 Ekim'de Manisa'da Vatan Cephesi'nin kurulmasını istemişti. Bu durum, DP ile muhalefet partileri arasındaki sorunları daha da arttırmış ve bu sorunlar yer yer çatışmalara sebep olmuştu (Albayrak, 2004: 522). Partiler arası çatışmalar, 1959'da aynı şekilde artarak devam etmişti. Buna rağmen DP, Vatan Cephesi'ni güçlü tutmak amacıyla faaliyetlerini yoğunlaştırmıştı. Bu çalışmalar sonucunda Bursa'dan Vatan Cephesi ocaklarına geçen kişilerin sayılarında yeniden artış olmuştu. Özellikle Ocak ayında Adnan Menderes'e Vatan Cephesi ocaklarına geçildiğine dair birçok telgraf gönderilmişti. Telgraflara göre, 22 Ocak'ta Yenişehir'e bağlı Karasıl Köyü'nden CHP'den 3 kişi (BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/18.5), Boğaz Köyü'nden CKMP'den 10 kişi ve aynı köyden CHP'den 9 kişi istifa ederek Vatan Cephesi'ne geçmişti (BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/18.7). Bu istifalardan anlaşabileceği üzere muhalefet partilerinden DP'ye geçişlerin olması, söz konusu partilerin DP'ye karşı tepkilerini arttırmaktaydı.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi verilerine göre, Bursa'dan Başbakan Adnan Menderes'e sadece parti yöneticileri değil, gençlik teşkilatlarından da telgraflar gönderilmekteydi. Bu telgrafların birisinde Keles ilçesinde Mehmet Kuyu isimli genç 150 genç arkadaşı ile birlikte Vatan Cephesi'ne geçtiklerini bildirmişti (BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.18.6/30). Ekspres Akşam Postası gazetesine göre, DP'ye bu şekilde katılımların olmasında DP Gençlik Kollarının büyük etkisi vardı. Yani, gençler Vatan Cephesi'ne ilgi göstermişlerdi.

1959 yılı şubat ayında bilhassa İnegöl'de Vatan Cephesi'ne çok sayıda geçişler olmuştu. Örneğin Yenice Köyü'nden CHP'den istifa eden 33 kişi DP'ye katılmıştı (BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.18.6/422). Aynı şekilde Cuma Mahallesi'nden 5, Sofular Mahallesi'nden 5, Çukur Mahallesi'nden 6 ile Yenice Mahallesi'nden 5 kişi CHP'den istifa ederek Vatan Cephesi ocaklarına kayıt yapmıştı (BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.18.6/37). İnegöl'de CHP'den bu şekilde istifalar mart ayı içerisinde olmuştu. Örneğin 22 Mart 1959'da Cuma Mahallesi'nde 37, Karagölet Köyü'nde 25, Ayvaz Köyü'nde 22 ve Hamzabey Köyü'nde 22 CHP'li Vatan Cephesi ocaklarına katılmıştı (BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.18.6/251).

Yeni Ant ve Hâkimiyet Milletindir gazetelerine göre, il genelinde DP'ye diğer partilerden birçok katılımın olduğu günlerde DP içinde partililer arasında bazı sorunlar yaşanmaktaydı. Bu sorunlardan birisi Gemlik DP Teşkilatı'nda olmuştur. Buna göre, DP Merkez İlçe Başkanı Muhtar Alemdar ile DP Belediye Başkanı Hüsametdin Ok arasında birtakım husumetler vardı. İkili arasındaki husumetin ilçe genelinde bilindiği ve bundan dolayı ilçede kaymakamın da dâhil olduğu anlaşmazlığın arttığı dile getirilmekteydi (Yeni Ant,10 Ocak 1959). Gazeteye göre, DP'liler arasında başka problemler de bulunmaktaydı. DP'nin güçlü bir duruma geldiği 1959 yılı içerisinde bu tür anlaşmazlıkların DP'ye zarar vermiş olabileceği şeklinde düşünülebilir.

Bursa'da mart ayında CHP kadar HP'den çok sayıda kişi Vatan Cephesi ocaklarına katılmıştı. Bunun temel sebebi yukarıda izah edildiği gibi HP'nin kendini feshedip CHP'ye katılmasıyla HP'li birçok parti ocağının CHP'ye geçip geçmeme konusunda kararsız durumda kalmasıdır (Çakmak, 2008: 183). Bu nedenle adı geçen partiden hem DP'ye hem de CHP'ye katılımlar olmaktadır. Özellikle Bursa'da HP'li ocaklardan DP'ye olan geçişin sayıca çok fazla olduğu Başbakan Adnan Menderes'e gönderilen telgraflardan açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Örneğin 25 Mart 1959'da HP Hayırlar Köyü Ocağı tümüyle DP'ye geçmişti (BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.18.6/11-30). Bu durum, HP'nin kendini feshederek CHP'ye katılmasının bazı parti teşkilatları tarafından uygun bulunmadığını ve bu yüzden söz konusu teşkilat mensuplarının DP'ye geçmeyi tercih ettiklerini göstermekteydi.

Yeni Ant gazetesine göre, DP'li idarecilerin il genelinde yanlış hareketler içerisinde yer aldığını düşünen çok sayıda DP'li, partisinden ayrılarak CHP'ye geçmekteydi. Gazeteye göre, şubat ayında Bursa'da Vatan Cephesi'ne geçtikleri iddia edilen ve radyodan isimleri ilan edilen kişilerin, DP'ye geçmedikleri ve bunun yalan olduğu anlaşılınca DP'den 17 kişi istifa ederek CHP'ye kayıt olmuştu (Yeni Ant, 12 Şubat 1959). Aynı gazete, bunun gibi daha birçok kişinin CHP'ye katıldığını yazmaktadır. Bu tarihlerde CHP de bu haberleri kanıt göstererek parti içinde ciddi hizipleşmeler var diyerek DP aleyhine kara propaganda çalışmaları yapmıştı. CHP'nin DP karşıtı bu çalışmalarından dolayı DP Genel Sekreterliği tarafından Başbakan Adnan Menderes imzalı bir tamim yayınlanmıştı. Tamimde şu

konular açıkça ifade edilmişti: “Bursa Demokrat Parti Vilayet İdare Heyeti Reisliğine,

1-Aşağıdaki tel tamimi vilâyetinizde bulunan vekil ve mebus arkadaşlarıma bir suretinin tevdiinin ve aynı tamimin teşkilatınız kademelerine münasip şekilde iletilmesini,

2- Bazı Halk Partili milletekilerinin ve Halk Partililerin bu meclis tatili esnasında memleketin muhtelif yerlerinde yapmakta oldukları gezilerde parti propagandası ve kisvesi adı altında birtakım kanunsuz ve yıkıcı faaliyetlere giriştikleri birçok yerden alınan malumattan anlaşılmaktadır Bilhassa üzerinde durulması gereken cihet, parti mücadelelerinin tedhiş usullerine başvurmak suretiyle yürütülmeye cüret edilmesi istenmektedir. Bölgelerinizde bu gibi yıkım ve mutlak surette memleket aleyhine hareketlerle karşılaştığınıza eminim. Bize verilen malumata göre, muhalefeti maalesef yıkıcılık zanneden bazı mütecasirler gittikleri yerlerde ve bilhassa köylerde mutlaka iktidara geleceklarini ve devri sabık yaratacaklarını, hesap soracaklarını, iktidar mensuplarını kuracakları kendi tertiplerinde mahkemelerde süründüreceklerini ve mallarını müsadere edeceklerini velhasıl asıp keseceklerini ve bunları hukuk ve mevcut mevzuat dışında ve bulacakları yeni şiddet usulleriyle tatbik edeceklerini tekrar edip durmaktadırlar. Ayrıca uygun ve zararsız gördükleri yerlerde ise Halk Partisi'ne karşı şeylerin şiddetle cezalandırılacağını ve buna cürret eden köy ve kasaba halkının perişan edileceği kabilinden tehditleri de ilavesiyle vatandaşları tedhişe yeltenmektedirler. Binaenaleyh bütün partililerimizin daima uyanık bulunmalarını ve kim olurlarsa olsunlar rastladıkları yerlerde bu tedhişçiler hakkında derhal zabıt varakası tutularak kanuni tatbikat yollarına gidilmesini, memleketin huzurunu korumak ve kanunların tatbikini sağlamak bakımından son derece ehemmiyetli ve zaruri görmekteyim” (Yeni Ant, 20 Temmuz1959). 1959 yılında CHP'nin, DP hakkındaki iddiaları ve Adnan Menderes'in tamimi, her iki parti arasındaki çatışmaları açıkça göstermekteydi.

Bütün bunlara rağmen; 1959 yılı içerisinde partiler arasındaki tartışmalar ve çatışmalar, DP'ye katılımları engelleyememiş ve partiye sürekli yeni kayıtlar olmuştu. Ayrıca Vatan Cephesi'ne katılımları teşvik etmek amacıyla DP İl Başkanlığı tarafından yeni ocak ve bucaklar da açılmıştı. Özellikle ocaklardan bazıları doğrudan Vatan Cephesi ismiyle açılmaktaydı. Bunlardan birisi Yenişehir ilçesinde CHP'den istifa eden 33 kişi tarafından açılan Uluköy Vatan Cephesi Ocağı'dır(BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.18.6/16.10).

Ayrıca temmuz ayında Vatan Cephesi ocaklarına CHP'den istifa ederek katılanların sayılarında artış olmuştu. Örneğin Merkez Ocağı ile Küplüpinar Ocağı'na 400 kişi üyelik yapmıştı (Hâkimiyet Milletindir, 16 Temmuz 1959). Ayrıca temmuz ayında DP Bursa Gençlik Kolları Başkanlığı (Genç Demokratlar), DP'ye katılımları arttırmak için birçok gezi ve toplantı yapmışlardı. Hâkimiyet Milletindir gazetesine göre, Gençlik Kolları Başkanlığı'nın bu çalışmaları olumlu neticeler vermiş ve yüzlerce yeni kişi DP ocaklarına katılmıştı (Hâkimiyet Milletindir, 24 Temmuz 1959).

Bursa'dan Adnan Menderes'e CHP'den ya da diğer muhalefet partilerden ayrılarak Vatan Cephesi'ne geçtiklerine dair telgraf gönderen kişiler arasında muhtarlar da yer almaktaydı. Ekspres Akşam Postası gazetesine göre, muhtarlar telgraflarında genellikle politikalarından memnun olmadıkları için CHP'den ayrıldıklarını ve DP'ye geçtiklerini bildirmişlerdi (Ekspres Akşam Postası, 5 Ocak 1959). Bu telgraflardan birisi Muhtar Alemdar Vasıf'a aittir. Adı geçen muhtar telgrafında şunları söylemekteydi: *"Öteden beri mensup bulunduğumuz CHP'nin yapıcı olmadığını ve yapılanları inkâr ettiğini görüyorum. CHP'den istifa ederek müspet işler gören DP'ye kayıt olduğumuzu arz eder, vatana muhteşem işler gören zatı devletlerinize 23 arkadaşım adına sağlıklılar diler, saygılarımızı sunarız"*(BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.18.6/11-30/8).Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi verileri, Bursa'dan Muhtar Alemdar Vasıf gibi, 20 muhtarın daha CHP'den ayrılarak DP'ye geçtiğini göstermektedir. Bu bağlamda, çok sayıda muhtarın DP'ye geçmesinin Bursa'da DP'nin daha güçlü bir konuma gelmesini sağladığı biçiminde yorumlanabilir.

1959 yılında DP tarafından Bursa'da büyük yatırımların yapıldığı görülmektedir. Örneğin ağustos ayında maliyeti 30 Milyonu bulan İşçi Sigortası Hastanesi ile bir otel ve bazı sanayi tesislerin temelleri atılmış ve bu işlerin en kısa zamanda bitirilmesi için de gerekli planlar yapılmıştı. Ekspres Akşam Postası gazetesine göre, bu yatırımların yapılmasında DP Bursa Milletvekili ve Çalışma Bakanı Ahmet Haluk Şaman'ın büyük katkıları vardı (Ekspres Akşam Postası, 11 Ağustos 1959). DP tarafından bu şekilde büyük yatırımların yapılmasının Vatan Cephesi ocaklarına ilgiyi arttırabilmiş olabileceği şeklinde değerlendirilmektedir.

Ağustos eylül aylarında DP'ye katılımları arttırmak ve Vatan Cephesini güçlendirmek amacıyla DP Genel Sekreterliği tarafından

bazı kararlar alınmıştı. Bu kararlardan birisi Bursa dâhil olmak üzere 20 ilde milletvekillerinin katılımıyla çeşitli gezilerin yapılması ve vatandaşlarla görüşülmesiydi. Buna göre, 5-6 kişilik gruplar halinde 20 şehir ayrı ayrı dolaşmış, vatandaşlarla memleketin iç ve dış meseleleri konuşulmuş ve halkın şikâyetleri dinlenmişti (Ekspres Akşam Postası, 21 Ağustos 1959). Bu bağlamda DP Bursa milletvekilleri de il genelinde bütün ilçeleri kapsamak üzere gezilere başlamışlardı. Milletvekillerinden Ahmet Hulusi Köymen, Recep Kırım, Kenan Yılmaz, Hilal Ülman, Nurullah İhsan Tolon, Necdet Azak, Hüseyin Bayrı, Selahattin Karacagil ve Mazlum Kayalar'ın özellikle Gemlik gezileri büyük ilgi görmüştü. Gemlik'te genel meselelerin ele alındığı bu toplantıda halk, milletvekillerine tek tek sorunlarını anlatma imkânı bulmuştu (Hâkimiyet Milletindir, 14 Ekim 1959).

DP Bursa milletvekilleri, il genelindeki gezilerini aralıksız bir biçimde sürdürmüşlerdir. İnegöl'de çalışmalarda bulunan mebuslar, buradan da Mustafakemalpaşa ilçesine gitmişlerdi. İlçede kalabalık bir topluluğa hitap eden vekiller, halkın şikâyetlerini dinlemişler ve onlara parti çalışmaları ile Vatan Cephesi hakkında bilgi vermişlerdi (Hâkimiyet Milletindir, 17 Ekim 1959). İnegöl ve Mustafakemalpaşa ilçelerindeki temaslarını tamamlayan milletvekilleri üç gruba ayrılarak diğer ilçeleri de gezmişlerdir. Bu ilçeler Orhaneli, Keles ve Mudanya'dır. Keles'te halk ile görüşen ve onların sorunlarını dinleyen mebuslar, buralarda yeni yatırımların yapılacağı konusunda vatandaşlara söz vermişlerdi. Ayrıca milletvekilleri tarafından buralarda bazı tesislerin açılışları da yapılmıştı (Hâkimiyet Milletindir, 18 Ekim 1959). Ayrıca Orhangazi ve Gemlik' ziyaret eden milletvekilleri burada açık hava toplantıları yapmışlardı (Hâkimiyet Milletindir, 20 Ekim 1959). Hâkimiyet Milletindir gazetesine göre, milletvekilleri gezileri sonucunda, DP'nin Bursa'da 1957 yılına göre çok daha güçlü olduğunu tespit etmişlerdi (Ekspres Akşam Postası, 30 Eylül 1959).

Eylül ayında DP Gençlik Kolları Başkanlığı'na çok sayıda yeni kayıtlar olmuştu. Örneğin Gençlik Kolları Başkanlığı'na katılmak amacıyla CHP'den istifa eden 56 kişi Davutkadı ile İvazpaşa bucaklarına müracaat etmişlerdi (Hâkimiyet Milletindir, 25 Eylül 1959). Ayrıca Hacıilyas Mahallesi, Mithatpaşa Mahallesi ile Mollarap Mahallesi bucaklarına CHP'den ayrılan 70 kişi katılmıştı (Ekspres Akşam Postası, 30 Eylül 1959). Bunun gibi aynı ay içinde CHP'den ayrılan 110

kişi de Demirtaş Mahallesi, Maksem Mahallesi ve Şible Mahallesi ocaklarına kayıt olmuşlardı (Hâkimiyet Milletindir, 4 Kasım 1959). Ayrıca Gürsu ilçesine bağlı Gölcük Köyü CHP Ocağı Gençlik Kolları üyelerinin büyük bölümü DP'ye geçmişti (Hâkimiyet Milletindir, 29 Kasım 1959). Sonuç itibarıyla telgraflar ve yerel basın verilerine göre, 1959 yılı sonu itibarıyla Vatan Cephesi ocaklarına diğer partilerden ve bağımsız kişilerden yaklaşık olarak 8.000 kişi katılmıştı.

3. Bursa'da Vatan Cephesi (1 Ocak 1960-20 Mayıs 1960)

1960 yılı ocak ayından itibaren Bursa'da Vatan Cephesi'ne ait yeni ocak ve bucaklar kurulmuş ve buralara yeni kayıtlar olmuştu. Bu bağlamda yeni açılan Meydancık Mahallesi, Derekızık Köyü, Görükle Beldesi, Dumlupınar Mahallesi, Ümitalan Köyü ile mevcut ocaklardan Mithatpaşa Mahallesi Ocağı'na CHP'den istifa eden 155 kişi katılmıştı (Ekspres Akşam Postası, 2 Ocak 1960). Ayrıca Çirîşhane Mahallesi, Hocahasan Mahallesi, Çınar Mahallesi, Yeşil Mahallesi ve Gökdemir Mahallesi ocaklarına da 70 kişi üye olmuştu (Hâkimiyet Milletindir, 20 Ocak 1960). Bununla birlikte yukarıda örnekleriyle ifade olunduğu üzere 1959 yılında olduğu gibi 1960'ta da bazı aileler, bütün olarak DP'ye geçmişlerdi. Örneğin ocak ayında gönderilen ve aile bireylerinin tamamıyla Vatan Cephesi'ne geçtiklerini ifade eden telgrafta şu ifadeler yer almaktaydı: *"Senelerden beri CHP'ye çalıştık. Şimdi ise hak ve hakikatleri göz önüne alarak vatan sathında ölümsüz eserler meydana getiren ve milletimizin refah seviyesine ulaştırılmasında büyük çabaları bulunan DP'ye aile efradımızla birlikte intisap ettiğimizi eder, hürmetlerimizi sunarız. Bursa'nın Keles kazası Mentşe Köyü'nden Mehmet Ün, Osman Nuri ve Ailesi"*(BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/18.01).

Hâkimiyet Milletindir ve Ekspres Akşam Postası gazetelerine göre, 1960 yılında DP iktidarının on yıllık icraatını tasvip ederek Vatan Cephesine üye olan vatandaşların sayısı sürekli olarak artmıştı. Buna göre 1960 yılının ocak ayının ilk haftasında Merkez, Hıdırlık, Güneş, Fenari ve Hürriyet ocaklarına 50 kişi, ocak ayının ikinci haftasında Hıdırlık, Merkez, Güneş, Fenari, Ortapazar, Hürriyet, Hocahasan, Sinandede, Davutkadı, Adaköy, Rusçuk Çirîşhane ve Bahçelievler ocaklarına 47 kişi daha katılmıştı (Hâkimiyet Milletindir, 13 Ocak 1960). Aynı ocaklardan Demirkapı, Hocahasan, Gürsu, Yıldırım, Kızıyakup, Hürriyet, Davutkadı ve Merkez ocakları gençlik kollarına da 93 genç üyelik yapmıştı (Hâkimiyet Milletindir, 15 Ocak 1960). Söz

konusu katılımların DP'yi güçlendirdiği düşünülebilir. Çünkü bu katılımlarla diğer partilerin üye sayıları azalmakta iken; DP'nin üyeleri artmaktaydı. Bu da doğal olarak 1958 ve 1959 yılında olduğu gibi 1960'ta da DP ile başta CHP olmak üzere diğer partiler arasındaki çatışmaları daha da kızıştırmaktaydı şeklinde değerlendirilmektedir.

Yeni Ant gazetesine göre, Bursa'da Vatan Cephesi'ne katılımların olduğu günlerde DP'ye ait bazı ilçe teşkilatlarında çeşitli sorunlar da yaşanmaktaydı. Bilhassa DP İnegöl İlçe Başkanlığı'nda üyeleri arasında problemler olmuş ve bu tartışmalardan sonra DP İnegöl Belediyesi eski başkanı ve İl Meclis Azası Mehmet Çıracı partiden ihraç edilmişti (Yeni Ant, 4 Ocak 1960). Aynı gazeteye göre, Gürsu ilçesinde de çeşitli tartışmalar bulunmaktaydı. Buna göre Gürsu'da DP'liler arasında "Muhacirler" ve "Yerliler" diye iki grup ortaya çıkmış ve bu gruplar arasında kavga düzeyine varacak şekilde ciddi tartışmalar görülmüştü (Yeni Ant, 17 Ocak 1960). Vatan Cephesi'nin güçlü tutulmaya ve DP'ye üye sayısının arttırılmaya çalışıldığı dönemlerde parti içinde bu şekilde tartışmaları yaşanması ve ihraç olaylarının varlığı, DP dolayısıyla da Vatan Cephesi için olumlu olmayacağı şeklinde düşünülebilir. Zira bu olaylar, DP'den bazı istifaların olmasına ortam hazırlamıştı. Örneğin DP'den istifa edenlerin oluşturduğu 24 kişi CHP Mollaarap Ocağı'na katılmışlardı (Yeni Ant, 21 Ocak 1960).

DP'den CHP'ye yeni katılımların olduğu bu tarihlerde DP'ye geçen CHP'li sayısı azımsanmayacak oranda fazlaydı. Örneğin DP'nin Merkeze ilçeye bağlı Çırpan, Zafer, Tatarlar, Şükraniye Köyü ve İsmetiye Köyü ocaklarına kayıt olan 67 kişinin tamamı CHP'den istifa eden kişilerdi (Ekspres Akşam Postası, 27 Ocak 1960). Bunun gibi Çınarönü, Reyhan ve Yenimahalle Vatan Cephesi ocaklarına da CHP'den ayrılan 88 kişi katılmıştı (Ekspres Akşam Postası, 23 Ocak 1960). Bunun dışında Osmangazi ilçesi Doburca Köyü CHP Ocağı'ndan 27 kişi istifa ederek DP'ye geçmişlerdir. Bunun sonucunda CHP Doburca Köyü Ocağı kapanmıştı (Ekspres Akşam Postası, 23 Ocak 1960).

Bursa'da Vatan Cephesi'ne katılımlar bilhassa 1960 yılında büyük artış göstermişti. İl genelinde her gün yüzlerce kişinin DP'ye üye olmaları bunun kanıtı niteliğindedir. Örneğin şubat ayının ilk haftasında Alipaşa, İhsaniye Şekerpınar, Kaymaz, 2 Mayıs ve Selçukgazi ocaklarına 41 kişi, şubat ayının ikinci haftasında ise Zafer

ve Arabacılar köyleri ocaklarına CHP'den ya da diğer muhalefet partilerden istifa eden 257 kişi DP'ye geçmişlerdi (Ekspres Akşam Postası, 4 Şubat 1960). Bu büyük katılımın hemen ardından Davutkadı ile Yeniselviler ocaklarına 238 kişi daha üye olmuştu (Ekspres Akşam Postası, 13 Şubat 1960). Ayrıca Kestel ilçesinde de CHP'den çok sayıda kişi ayrılmıştı. Örneğin Kestel'de ocak başkanlarının da dahil olduğu 129 CHP 'den istifa ederek Vatan Cephesi'ne katılmışlardı (Ekspres Akşam Postası, 29 Şubat 1960). Bursa'da DP'ye bu şekilde büyük geçişlerin olması, halkın Vatan Cephesi'ne verdiği önemi ve güvenini ortaya koymaktaydı şeklinde düşünülmektedir.

Başbakan Adnan Menderes'e gönderilen telgraflardan 1960 yılında İznik ilçesinde CHP'den çok sayıda istifaların olduğu ve istifa edenlerin de genellikle DP'ye kayıt yaptıkları anlaşılmaktadır. Örneğin İznik Merkez Mahallesi'nden 250 kişi Kaynarca Köyü'nden 24 kişi CHP'den ayrılarak DP'ye katılmıştı (BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/114). DP, Bursa'nın birçok ilçesinde olduğu gibi İznik'te de 1957 yılı seçimleri dâhil olmak üzere yapılan bütün seçimleri kazanmıştı. Bu bağlamda, partiye yeni katılanların zaten güçlü bir konumda bulunan DP İznik Teşkilatı'nı daha da kuvvetlendirmiş olabileceği şeklinde yorumlanmaktadır.

1960 yılında Bursa'dan DP'ye en büyük katılım 1.340 kişi ile Mustafakemalpaşa ilçesinden olmuştur. Durumu DP Genel Sekreterliği'ne rapor eden ilçe başkanı yazısında durumu şu şekilde özetlemekteydi “*Kazanın muhtelif köylerinden 1340 vatandaş muhalefetin son zamanlardaki tezvir ve tahripkâr tutumunu beğenmeyerek partimize katılmışlardır. Yüksek irşat ve rehberliğinizde durmadan kalkınan Türkiye'nin nurlu geleceğini milletle görerek zatı devletlerinizin şahsında partimize ve hükümetimize bağlılığımızı arz eder, bu katılımların bir bayram hediyesi olarak kabul buyrulmasını istirhamla ellerinizden öperiz. Mustafakemalpaşa kazası İdare Heyeti adına DP İlçe Başkanı Hasan Biçen*” (BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/17.00).

Bursa'da 27 Mayıs 1960 ihtilalinin yaklaştığı günlerde dahi Vatan Cephesi ocaklarına katılımlar olmaktadır. Buna göre mart ayında DP Merkez ilçesine bağlı, Hamzabey, 2 Mayıs, Emirsultan, Turanköy, Dimboz ve Maksen ocaklarına 37 kişi kayıt yapmıştı (Hâkimiyet Milletindir, 2 Mart 1960). Aynı şekilde İnegöl ilçesinde de nisan ayında DP'ye çok sayıda yeni kayıt yapılmıştı. Örneğin İnegöl'e bağlı Sinanbey Mahallesi, Süleymaniye Mahallesi, Bilal Köyü, Şıbalı Köyü,

Cuma Mahallesi, Kemalpaşa Mahallesi, Orhaniye Mahallesi ve Karagölet Köyü'nden çok sayıda kişi Vatan Cephesi ocaklarına katılmıştı (Hâkimiyet Milletindir, 7 Mart 1960). İnegöl'de DP'ye katılımların olduğu mart ayında DP İlçe Gençlik Kolları Başkanlığı'na da üye olanların sayılarında kayda değer artışlar vardı. Bilhassa DP'nin ülke çapındaki büyük yatırımlar yaptığını ve güçlü bir hükümet olduğunu dile getiren 282 kişi, İnegöl'de bulunan DP'ye ait ocaklara kayıt yapmışlardı (Hâkimiyet Milletindir, 14 Mart 1960).

156

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Bursa'da Vatan Cephesi'ne muhalefet partilerinden geçişlerin olduğu mart ayında CHP Bursa İl Teşkilatı içinde birtakım sorunlar yaşanmaktaydı. Hâkimiyet Milletindir gazetesine göre, parti içindeki sorunlar bilhassa 1960 yılında daha da artmıştı. Gazetede konuyla ilgili şu bilgiler yer almaktadır: *"CHP içinde öteden beri devam eden kaynaşma son haddini bulmuş ve bunu istifalar takip etmiştir. Son olarak CHP İkinci İlçe Başkanı Sıtkı Doğrul da vazifesinden istifa etmiş ve ilçedeki kaynaşma vilâyete de sirayet ederek İl İdare Kurulu'ndan Sıtkı Tümerkan ile Dr. Talat Barent de vazifelerinden çekilmişlerdir. Bu durum karşısında CHP İl İdare Kurulu bir toplantı yaparak istifa edenlerin ve yerine seçilecek yedekleri tespit etmiştir. Şimdiki halde İl İdare Kurulu'ndan boşalan üyeliklere kuvvetli namzet olarak Necati Akgün ile Nihat Aymergen görülmektedir. Parti içindeki kaynaşmanın bucağ ve ocak teşkilatlarına da intikal ettiği ve Sıtkı Tümerkan ile Dr. Talat Barent'in istifalarından sonra kitleler halinde istifaların beklendiği bildirilmektedir"* (Hâkimiyet Milletindir, 8 Mart 1960). Bursa'da CHP içinde yukarıda ifade edilen sorunların varlığı, parti teşkilatının dönem itibarıyla içinde bulunduğu mevcut durumunu ortaya koymasından çarpıcıdır.

Bursa'da mart ayında Orhaneli ilçesinde de Vatan Cephesi ocak ve bucaklarına büyük ilgi gösterildiği yerel gazetelerden anlaşılmaktadır. Özellikle burada CHP ve HP'den kitleler halinde istifalar olmaktadır. Bu bağlamda Orhaneli'den önce Büyükorhan nahiyesine bağlı Kuşçular Köyü'nden 41 kişi CHP'den istifa ederek DP'ye katılmıştı. Böylece buradaki CHP'nin varlığı tamamen sona ermişti. Daha sonra ise Erecek Köyü'nden münfesih HP'den istifa eden 47 kişi DP'ye geçmişti (Hâkimiyet Milletindir, 14 Mart 1960). Aynı ay içinde Merkez ilçeye bağlı Çırpan, İnebey Şekerhoca, Fenari, Güneş, Kızıyakup Yenidoğan, Zafer Mahallesi, Şükranıye, Alaattin, Çınarüstü, Hamzabey, Demirkapı, Samandağı Köyü, Yıldız, Yedievler, Gürsu, Kurtuluş, Bilal Köyü, Karabalçık Köyü, İnesiköy, Çınarönü, Hıdırlık, Güneş ve Üçkuzular ocaklarına da muhalefet partilerinden ve tarafsız

kişilerden toplamda 157 kişi katılmıştı (Ekspres Akşam Postası, 16 Mart 1960). Aynı hafta içinde DP ocaklarına büyük bir grup daha katılmıştı. Ekspres Akşam gazetesine göre, Bursa'nın ilçe, nahiye ve köylerinde DP'ye dolayısıyla da Vatan Cephesi'ne katılımlar sürmekteydi. Gazeteye göre, DP'ye ait muhtelif ocak ve bucaklara 20 kişi daha kayıt yapmıştı (Ekspres Akşam Postası, 20 Mart 1960).

Burada üzerinde durulması gereken Yenidoğan Vatan Cephesi Ocağı'dır. Vatan Cephesi'ne bağlı ocaklar genellikle DP ismiyle açılmaktaydı. Ancak buradaki örnekte de görüleceği üzere bazen de doğrudan Vatan Cephesi ocağı olarak da açılanlar bulunmaktaydı. Bunlardan birisi de Merkez ilçede açılan Yenimahalle Vatan Cephesi Ocağı'dır. Adı geçen ocağa açıldığı ilk gün CHP ve CKMP'den istifa eden 74 kişi kayıt olmuştu (Ekspres Akşam Postası, 14 Nisan 1960). Ekspres Akşam Postası gazetesine göre, Bursa'da nisan ayında da DP'ye büyük katılımlar olmuştu. Özellikle partiye katılanların büyük kısmını CHP'den istifa eden kişiler oluşturmaktaydı. Örneğin CHP'ye ait Merkez ve diğer ilçelere bağlı muhtelif ocak ve bucaklardan toplamda 289 kişi DP'ye geçmişti (Ekspres Akşam Postası, 26 Nisan 1960). Ayrıca Gemlik'ten de Vatan Cephesi ocaklarına CHP'den ve CKMP'den istifa eden 55 kişi ile, aynı tarihlerde İnegöl ilçesinde CHP'den ayrılan 46 kişi geçmişti (BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/330). Son olarak telgraflar ve yerel basın verilerine göre, 1960 yılı mayıs ayı itibarıyla Vatan Cephesi ocaklarına diğer partilerden ve bağımsız kişilerden yaklaşık olarak 3.500 kişi katılmıştı.

SONUÇ

Türkiye'de DP döneminde 1957 seçimlerinden sonra iktidar partisi ile CHP başta olmak üzere muhalefet partileri arasında büyük sorunlar yaşanmaya başlamıştı. Ayrıca ülkede siyasi alanda bazı değişiklik ve düzenlenmeler de vardı. Bu değişiklik kapsamında muhalefet partilerinden CHP ve HP başta olmak üzere DP'ye karşı bir güç oluşturmak amacıyla Güç Birliği cephesi kurulmuştu. Bunun üzerine Başbakan Adnan Menderes muhalefetin Güç Birliği Cephesi'ne karşı 1958 yılı ekim ayında Vatan Cephesi'ni kurmuştu. Vatan Cephesi'nin kurulmasıyla ülke genelinde bu yapıya büyük bir ilgi gösterilmiş ve muhalefet partilerinden istifa eden çok sayıda kişi DP ocak ya da bucaklarına katılmıştı.

Vatan Cephesi'ne kurulduğu günden itibaren Bursa'da CHP'den istifa eden kişiler geçmeye başlamışlardı. Bu yüzden 1958 yılı kasım ayı içerisinde mevcut ocaklar ihtiyacı karşılayamaz duruma geldiği için DP'ye ait yeni ocakların açılmasına ağırlık verilmişti. Bu durum, Bursa'da Vatan Cephesi'ni güçlü tutmak amacıyla yeni ocakların kurulduğunu, adı geçen ocaklara yüzlerce yeni kayıtların yapıldığını ve DP'ye olan ilginin büyüklüğünü ortaya koymaktaydı. Bu arada Güç Birliği'ni oluşturan partiler arasında çeşitli sorunlar yaşanmaktaydı. Özellikle söz konusu durumdan rahatsızlık duyan parti mensupları, bağlı oldukları partiden istifa ederek DP'ye geçmişlerdi. Söz konusu yeni katılımların, DP'nin nüfuzunu güçlendirdiği ve iktidar partisini muhalefet partileri karşısında daha da kuvvetli bir konuma getirmiş olabileceği düşünülmektedir. Yerel gazetelerden Yeni Ant gazetesine göre, Vatan Cephesi'nin varlığından rahatsızlık duyan ve Adnan Menderes'in halkı iki ayrı kutba ayırdığını düşünen kişiler de vardı. Bu da dönemin siyasi yapısını ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca parti içi sorunlardan dolayı DP'den istifa eden çok sayıda kişi de CHP'ye geçmişti. Dolayısıyla da her iki parti kendi varlığını güçlü göstermeye çalışmaktaydı. Bu durum, Bursa'da partiler arasındaki sorunların daha daartmasına yol açmaktaydı biçiminde yorumlanabilir.

Yerel gazetelerden Bursa Ekspres, Hâkimiyet Milletindir ve Ekspres Akşam Postası'na göre Bursa'da özellikle CHP'li üst düzey yetkili kişiler, önemli aileler ile büyük esnaf grupları, partilerinden istifa ederek Vatan Cephesi saflarına katılmışlardı. Bu da Vatan Cephesi'ne olan ilgiyi arttırmıştı. Ayrıca partiye katılan kişilerin isimleri her gün belirli saatler diliminde radyoda ilan edilmekteydi. Radyo haberlerine göre, Bursa'dan Vatan Cephesi'ne çok sayıda katılımlar olmuştu.

1958 yılı kasım ayından başlamak üzere Bursa'dan Adnan Menderes'e Vatan Cephesi'ne geçildiğine dair yüzlerce telgraf gönderilmişti. Telgrafların çok olması ve DP'ye ya da Vatan Cephesi ocaklarına binlerce kişinin katılması, Vatan Cephesi'nin Bursa'da büyük bir etki bıraktığını göstermekteydi. Bunun olmasında DP Bursa İl Başkanlığı'nın yürüttüğü propaganda faaliyetlerinin büyük bir etkisinin olduğu düşünülmektedir. DP propagandaların temelinde Bursa'da çok sayıda sanayi tesislerinin açıldığı ve bunun sonucunda binlerce kişiye iş kapılarının oluşturulduğu vardı. Bilhassa yatırımların açılışlarını devlet büyükleri yapmıştı. Bu kapsamda söz konusu yatırımların olması ve üst düzey devlet görevlilerinin bu

açılışlarda bulunması Vatan Cephesi'ne olan ilgiyi arttırdığı şeklinde değerlendirilmektedir.

DP Bursa İl Başkanlığı dışında Kadın Kolları Başkanlığı ile Gençlik Kolları Başkanlığı da Bursa genelinde Vatan Cephesi'ne katılımları sağlamak amacıyla çeşitli çalışmalar ve propagandalar yapmışlardı. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi verilerine göre, bu çalışmalar neticesinde hem kadın kollarına hem de gençlik kollarına diğer partilerden istifa eden yüzlerce kişi geçmişti. Bu durumun Vatan Cephesi'ni güçlü duruma getirmiş olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Ancak partiye geçenlerin çoğunluğunu CHP'den istifa eden kişiler oluşturduğu için; CHP ile DP arasındaki çatışmalar sürekli olarak artmaktaydı.

Devrin yerel basını 1958 yılında olduğu 1959'da da DP'de partiler arasında çeşitli anlaşmazlıkların olduğunu göstermektedir. Vatan Cephesi'nin Bursa'da güçlü bir duruma gelmeye başladığı tarihlerde partililer arasında söz konusu çatışmaların olması, DP'ye zarar vermiş olabilir. Zira bu tartışmalardan dolayı DP'den istifa eden bazı partililer CHP'ye geçmişlerdi. Ancak CHP'ye geçenlerin sayıları DP'ye CHP'den geçenlerin sayılarından çok azdı. 1960 yılı Nisan ayı itibarıyla DP'ye geçen kişi sayısı çok fazlaydı ve DP, Vatan Cephesi sayesinde Bursa'da çok daha güçlü bir duruma gelmişti. DP'nin il genelinde bu şekilde büyümesi 27 Mayıs 1960 İhtilali'ne kadar devam etmişti.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-1.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-3.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-352/127.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-3/12-10.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-3/491-44.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-3/490-48.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-3/17-30.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/653.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/18.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/33.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/18.4.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/18.5.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/18.6.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/18.7.

160

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.18.6/30.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.18.6/422.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.18.6/37.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.18.6/245.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.18.6/38.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.18.6/250.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.18.6/251

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.18.6/11-30.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.18.6/16.10.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.18.6/9.00.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.18.6/103/

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.18.6/18.30.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2.18.6/11-30/8.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/18.01.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/114.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/14.15.

BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 214.664.2-2/17.00.

Gazeteler

Yeni Ant

Hâkimiyet Milletindir

Bursa Ekspres

Ekspres Akşam Postası

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Ahmad, Feroz; Turgay, Bedia (1976). Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi, (1945-1971), Ankara: Bilgi Yayınevi.

Akşin, Sina (2004). Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi (1789-1980), Ankara: İmaj Yayıncılık.

Albayrak, Mustafa (2004). Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960), Ankara: Phoenix Yayınları.

Bulut, Seda (2009). "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960):Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu". *Akademik Bakış Dergisi*. 2(4), 125-145.

Çakmak, Diren (2008). "Türk Siyasal Yaşamında Bir Muhalefet Partisi Örneği: Hürriyet Partisi (1955-1958)". *Akademik Bakış Dergisi*. 2(3), 153-186.

Eroğul, Cem (1990). Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi), Ankara: İmge Kitabevi.

Karpat, Kemal H. (1967). Türk Demokrasi Tarihi, İstanbul: Timaş Yayınları.

Keyder, Çağlar (1999). Türkiye'de Devlet ve Sınıflar, İstanbul: İletişim Yayınları.

Özçelik, Fatih (2016). "Kocaeli'nde Vatan Cephesi". Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, Kocaeli, c. III., 2057-2068.

Şahin, Enis; Tunç, Bilal (2015). "Demokrat Parti'nin Kuruluş Süreci ve DP-CHP Siyasi Mücadelesi (1945-1947)". *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*. 1(2), 31-69.

Tunç, Bilal (2015). "Kocaeli'nde Vatan Cephesi". *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 8(2), 733-750

Uyar, Hakkı (2001). "Vatan Cephesi Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek". İstanbul: Boyut Yayıncılık.

Vural, Erhan (2010). "Demokrat Parti Döneminde CHP'nin İzmir Örgütlenmesi ve Seçimler". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

SUMMARY

All opposition parties especially the RPP, had established the Power Association against DP before the founding of the Fatherland Front in 1958. This organization attracted people's attention and many people had contributed to the formation. But Power Association had lost its influence after the Fatherland Front was committed; therefore, the organization was severely weakened in Bursa. Many had participated to the DP's establishments after the Fatherland Front was committed. Most of people who participated to the DP were member of the RPP. As a result many people registered to the DP in Bursa in October 1958 after the Fatherland Front was committed.

162

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

Joining continued to increase to the Fatherland Front in Bursa. According to local newspapers, because the new entrants had continued to the DP, it became necessary for the opening of the new quarries. Like this, dozens of new quarries were opened in Bursa except for existing organizations. This shows the interest to the Fatherland Front. A large group had been recording the Fatherland Front towards the end of November 1958. After that the Fatherland Front came a strong position in Bursa because of this participations.

As already known participation that time to the DP, the names of the recording was read on the radio. When the number of members of the Fatherland Front increases in Bursa, the RPP was denied them. The RPP was claiming that records to the DP weren't as they had said on the radio. In this way there were discussions between RPP and DP. This situation is important that showing the political situation in this time.

Many telegrams were sent to Adnan Menderes from Bursa in 1959 and 1960 to show that the members of the Fatherland Front in that city. Having sent several telegrams to prime minister show that Fatherland Front was strong in Bursa in these years. DP Bursa Women's Branch Presidency and the Chairman of the DP Youth Wing worked very hard to increase the number of members homeland Front in Bursa. As a result of the work of both organizations thousands of people recorded to the Fatherland Front in Bursa. Many people had resigned from the CHP during this period and they enrolled to the DP. Therefore, discussions between the DP and the CHP had increased so much and this situation continued until 27 May 1960 Rebellion.

YAYIN İLKELERİ ve YAZIM KURALLARI

Yazım Kuralları

Başlık Sayfası

Başlık sayfası şunları içermelidir.

Başlık

Makalenin başlığı

Yazarın adı ve soyadı. Yazarlardan biri sorumlu yazar olarak belirtilmelidir.

Bağlı bulunduğu kurum / Üniversite.

E-posta adresi.

(1) Öz

Makalenin başında biri Türkçe biri İngilizce olmak üzere 200 kelimeyi aşmayan öz (abstract) yer almalıdır.

(2) Anahtar Kelimeler

Anahtar kelime yazılacaktır.

(3) Özet

Makalenin sonunda Türkçe yazılmış çalışmalar için İngilizce, İngilizce yazılmış çalışmalar için Türkçe, 750 kelimeyi aşmayan özet (summary) yer almalıdır.

Metin

Metin formatı aşağıdaki şekillerde sunulmalıdır.

Makale 8000 kelimeyi geçmemelidir.

Özel semboller haricinde, metin, dipnot, öz, özet, denklemler ve kaynaklar "Times New Roman" karakterinde yazılmalıdır.

Metin Word formatında 1.5 satır aralığında ve 12 punto; dipnot, öz, özet, denklem ve kaynakça ise tek satır aralığında 10 punto harf büyüklüğünde yazılmalıdır.

Transkripsiyonlu metinler için "Times Turkish Transkripsiyon" fontu tercih edilmelidir.

Yazının giriş bölümlerine numara verilmemelidir.

Başlıklar normal rakamlarla verilmelidir. (1, 2 gibi) Bir bölümde alt başlıkların sayısı en fazla dört olmalıdır.

Başlıklar koyu ve sola hizalı olmalıdır.

Kısaltmalar, ilk gösterildiğinde verilmelidir.

- Metin içinde dipnotlar ek bilgi vermek için kullanılır ve normal rakamlar ile numaralandırılır.
- Öz, özet ve anahtar kelimeler dâhil olmak üzere metindeki tüm başlıklar koyu gösterilmelidir.
- Yazılar doc. ve pdf. formatında iki dosya hâlinde sbdergi@uludag.edu.tr adresine gönderilmelidir.

Tablolar Şekil ve Grafikler

- Tüm tablo, şekil ve grafikler normal rakamlara göre numaralandırılacaktır. (Şekil 1/ Tablo 1/Grafik 1, Şekil 2/Tablo 2 / Grafik 2 gibi.)
- Tablo ve şekiller başlıkları, tablo ve grafiklerin üstünde yer almalıdır.
- Tablo ve şekiller tek satır aralığında ve 10 puntoda yazılmalıdır.
- Tablo ve şekiller için dipnotlar, * (yıldız) simgesi ile gösterilerek 9 punto harf büyüklüğü ile yazılmalıdır.

Formül ve Denklemler

- Formüller sola hizalı olarak ve numaralandırılarak yazılmalıdır.
- Denklemler (1), (2), (3)... şeklinde numaralandırılmalı ve 10 punto harf büyüklüğünde yazılmalıdır.

Bilim Alanı Kodu (JEL)

- Yazar/yazarlar üç tane bilim alanı kodunu yazmalıdırlar.
<http://www.aeaweb.org/jel/guide/>

Teşekkür

Çalışmaya destek olan kurum ve kişiler varsa bunlara ilişkin teşekkür yazısı yazılabilir. Teşekkür yazısı, makalenin ilk sayfasında dipnot olarak verileceği gibi kaynaklar kısmından önce ayrı bir başlık altında verilebilir.

Atıflar

- Yazar, yararlandığı kaynakların atıf yazımında APA (Amerikan Psikoloji Birliği) yayın kılavuzu taslağına uymalıdır. (APA Kuralları: www.apastyle.org)
- Örnek:
 - Tek yazarlı eserlerde: (Tezcan, 2014: 118), (Giray, 2010a: 35)
 - İki yazarlı eserlerde: (Özdal, Karaca, 2015: 35)
 - İkidenden fazla yazarlı eserlerde: (Gönlübol vd., 1996: 45)

Kaynakça

Kaynakça, metin içinde yer alan atıf yapılan kaynakların tamamını içermelidir.

- Dergi ve kitap isimleri italik olmalıdır.
- Kaynakça, yazarın soyadına göre alfabetik olarak sıralanmalıdır.
- Birden fazla yazarlı eserler, yayım tarihine göre sıralanmalıdır.
- Süreli yayınlar ve derleme kitaplardaki makaleler için sayfa numaraları belirtilmelidir.
- Süreli Yayınlar için
- Reçber, Kamuran; Aydın, Çiğdem (2004).“Avrupa Birliğinde İnsan Haklarının İhlal Edilmesi Halinde Öngörülen Yapıtlarım”. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 53 (1), 89-115.
- Kitaplar için
- Özdal, Barış; Karaca, Kutay (2015). *Diplomasi Tarihi I*. Bursa: Dora Yayınevi.
- Çalışma Raporları
- Frankel, Jeffrey A. (2000). *Globalization of the Economy*, Working Paper 7858, Cambridge:
- Kitap Bölümü/Derleme Yayınlar
- Tezcan,ERCÜMENT (2014). “Avrupa Parlamentosu”, Akçay, Belgin; Göçmen, İlke (Der.). *Avrupa Birliği*, Ankara: Seçkin Yayınları, 117-142.
- Kurumsal Kaynaklar
- DPT (1989). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı*, 1990-1994. Ankara:
- İnternet Kaynakları
- Reçber, Kamuran (2002). “Les Relations Entre l’UEO et l’UE Dans le Cadre des Dispositions du Traité sur l’UE”, <http://www.ridi.org/adi/articles/2002/200208rec.htm> (Erişim Tarihi 04.04.2016).

Telif Hakkı Düzenlemesi

Yayına kabul edilen tüm makale ve materyallerin telif hakkı Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne aittir.

Gizlilik Beyanı

Bu dergide yer alan isim ve adresler sadece derginin belirtilen amacı için kullanılacaktır. Başka bir amaç ve başka bölümde kullanılmayacaktır.

Önemli Not: Yukarıda belirttiğimiz yazım kuralları dışındaki durumlar için Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na başvurulabilir.

ESKİ SAYILAR

ÇİLT VOLUME: 9 • Sayı ISSUE: 1 • Haziran Jun 2016
ISSN: 1307-8364
e-ISSN: 1307-9999

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Editörden.....	vii
İçindekiler .	ix

Bursa / Hisar Bölgesi Mozaikleri ve Geometrik Desen Repertuarı <i>Hazal ÇITAKOĞLU</i>	1
Sanal Kaytarma ve İş Performansı İlişkisi: Sağlık ve Tekstil Sektörü Çalışanlarının Karşılaştırılması <i>Mine AFACAN FINDIKLI</i>	33
Bir Vergi Güvenlik Önlemi Olarak Kontrol Edilen Kurum Kazancı ve Türkiye-Hollanda Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması Açısından Uygulamasının İncelenmesi <i>Fevzi RİFAT ORTAÇ ve Selin ERTÜRK ATABEY</i>	63
The Impact of EU Conditionality on Democratisation in Turkey: The Case of Civil-Military Relations in the Period of 1999-2008 <i>Fatma Zeynep ÖZKURT</i>	79
Anadolu Miken Seramiği Geometrik Motif Repertuarına Genel Bir Bakış <i>Nur Deniz ÜNSAL</i>	109
Yayın İlkeleri ve Yazım Kuralları	123

167

IJSl 9/2
Aralık/
December
2016

CİLT VOLUME: 7 • Sayı ISSUE: 2
• Aralık December 2014
ISSN: 1307-8364
e-ISSN: 1307-9999

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Editördenvii

168

Editor's Note viii

IJSI 9/2
Aralık/
December
2016

İçindekiler ix

Rusya Federasyonu Kaynaklı Olduğu İddia Edilen Siber Saldırıların Analizi

Analysis of Alleged Cyber Attacks from Russian Federation

A. Burak DARICILI 1

3B Yazıcı: Atlantik ve Avrasya Rekabetinde Yeni Bir Faktör

3D Printing: A New Factor in the Struggle between Atlantic and Eurasia

Burak KORKMAZ17

Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinde Vergi Teşvikleri ve Etkinliği:
Türkiye Uygulaması

Tax Incentives in Research and Development Activities: Turkish Practice

Filiz GİRAY / Özgür Mustafa ÖMÜR31

Serbest Bölgeler ve Ekonomik İşlevleri Yönüyle Değerlendirilmesi

Evaluation of Free Zones and Economic Functions

Özhan ÇETİNKAYA / Nur Belkıs BEKTAŞ53

Yayın İlkeleri ve Yazım Kuralları/Directions for Authors71